

Ἀρχιμ. Νικοδήμου Σκρέττα
Ἐπικούρου Καθηγητοῦ τοῦ Α.Π.Θ.

Η ΕΛΠΙΔΑ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ὑμνογραφία καὶ μελουργία.

Λόγος καὶ μέλος συντέθηκαν ἄρμονικὰ στὴ μνημειώδη καὶ ἀνυπέρβλητη ποιητικὴ δημιουργία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιαστικῆς Παραδόσεως¹. Ὑμνογραφία καὶ μελουργία συνταίριασαν δημιουργικὰ στὴ λειτουργικὴ τέχνη τῆς ψαλλόμενης προσευχῆς τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὴ λογικὴ «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»² λατρεία τῆς.

Σκοπὸς τῶν λειτουργικῶν τεχνῶν εἶναι ἡ αἰσθητοποίηση τῶν εὐλαβῶν βιωμάτων, ὁ φωτισμὸς καὶ ἁγιασμὸς τῶν αἰσθήσεων, ἡ θεραπεία τῆς ὑπαρξῆς καὶ ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν μποροῦν αὐτὲς νὰ εἶναι ποτέ, μέσα στὸν χῶρο τῆς λατρεύουσας κοινότητας, αὐτονομημένες κοσμικὲς καὶ αὐθαίρετες καλλιτεχνικὲς δημιουργίες, ἀλλὰ ὀφείλουν πάντοτε νὰ λειτουργοῦν ὡς ἄγωγοὶ κάλλους καὶ ὡς μὴ ἀπολυτοποιούμενα ἀναγωγικὰ μέσα πρὸς τὴν ἐπίτευξη τῆς χαρισματικῆς θεώσεως.

Ἡ ὑμνογραφικὴ παραγωγή, χρησιμοποιοῦντας ἀρχαιοελληνικοὺς δρόμους καὶ θεμελιούμενη σὲ βιβλικὰ πρότυπα³, πέρασε, ἀπὸ τὶς ἀρχαιότατες πρωτοχριστιανικὲς ἐμβρυϊκὲς μορφὲς τῶν λιτῶν λειτουργικῶν ὑμνωδιῶν⁴, στὴν ποίηση τῶν πρώτων τροπαρίων καὶ κατόπιν στὸν πλοῦτο τῶν ἀντιφώνων. Ἡ συνέχεια ὑπῆρξε πραγματικὰ ἐκρηκτικὴ, μὲ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν ποσοτικὴ προσωδία τῶν ἀρχαίων μέτρων στὴν τονικὴ ρυθμοποιΐα τῶν βυζαντινῶν ὑμνογραφημάτων. Ἀπὸ τὸν ε΄ ἕως τὸν ζ΄ αἰῶνα μεσουρανεῖ τὸ κοντάκιο, σύνθετος ὕμνος ἀποτελούμενος ἀπὸ προοίμια, εἰρμούς, οἴκους, ἀκροστιχίδες καὶ ἐφύμνια. Ἐκτελεῖται στὶς λατρευτικὲς συνάξεις μὲ τὴν «καθ' ὑπακοήν» ψαλμωδία καὶ τὸ περιεχόμενό του εἶναι ὑμνητικὸ, διηγηματικὸ καὶ ἐγκωμιαστικὸ. Ὅμως ἀπὸ τὸν η΄ αἰῶνα καὶ ἐξῆς σταδιακὰ ὁ θαυμάσιος αὐτὸς ὕμνος παραχωρεῖ τὴ θέση του σχεδόν πλήρως, ἰδιαίτερα μετὰ τὴν περίοδο τῆς εἰκονομαχίας καὶ τὸν θρίαμβο τῆς Ὁρθοδοξίας, στὴ νέα, κατ' ἐξοχὴν μοναχικῆς προελεύσεως, ὑμνογραφικὴ σύνθεση τῶν κανό-

νων, οί ὁποῖοι ἔχουν περιεχόμενο θεολογικό καὶ ἐκτελοῦνται ἀντιφωνικά φαλμωδούμενοι⁵.

2. Κανονογράφοι καὶ κανόνες.

Μέγιστοι ὕμνογράφοι καὶ μελωδοί, ὅπως οἱ Ἄγιοπολίτες Ἄνδρέας Κρήτης, Ἰωάννης Δαμασκηνὸς καὶ Κοσμάς Μαΐουμᾶ, οἱ Στουδίτες Θεόδωρος, Ἰωσήφ κ.ἄ., Θεοφάνης ὁ Γραπτὸς καὶ Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος (ὁ ἐπωνομαζόμενος Ξένος ἢ Σικελός, ἐκ τῆς χορείας τῶν Ἰταλοελλήνων), καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι λιγότερο γνωστοὶ ἀλλ' ὄχι ὑποδεέστεροι στὰ ποιητικὰ χαρίσματα καὶ τὴν ὕμνογραφικὴ παραγωγὴ κανονογράφοι, κατέλιπαν ἔργο σπουδαῖο καὶ σημαντικό, πλούσιο καὶ πληθωρικό, τὸ ὁποῖο συγκρότησε σταδιακὰ κατὰ τοὺς ἀμέσως ἐπομένους αἰῶνες τὰ κύρια λειτουργικὰ βιβλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας [Ὁκτώηχος (ἢ Ὁκτάηχος) ἢ Μεγάλῃ ἢ Παρακλητικῇ, Τριώδιον, Πεντηκοστάριον κ.λπ.].

Πλὴν τῶν ἄλλων τροπαρίων, τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων στὴν ποιητικὴ σύνθεση, τὴν ὀνομασία καὶ τὸ περιεχόμενο, καιριότατη θέση κατέχουν στὴν ἔσπερινῇ (Θεοτοκάριον) καὶ στὴν ὀρθρινῇ λατρεία τῶν Ὁρθοδόξων οἱ πολυσύνθετες ὕμνογραφικὲς δημιουργίες τῶν κανόνων. Αὐτοὶ περισώζουν ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ σπουδαῖα στοιχεῖα τῆς κοντακιακῆς παραδόσεως (εἰρμούς, τροπαρακὴ προσομοίωση, ἀκροστιχίδες, ἐφυμνιακὰ ἀκροτελεύτια), ἀλλὰ καὶ ἐκρηκτικὰ ὑπερβαίνουν τὴν παλαιότερη ποίηση, καθὼς πλουτίζουν μὲ ἀμέτρητους νέους εἰρμούς καὶ συνακολούθως μελωδικοὺς δρόμους καὶ στιχοποιητικὰ μοτίβα τὶς ἀκολουθίες τοῦ νυχθημέρου.

Οἱ κανόνες συγκροτοῦνται στὴ βάση ἀφ' ἑνὸς τῶν ἑννέα βιβλικῶν ὠδῶν⁶ καὶ ἀφ' ἑτέρου στὸ θεολογικό, ἑορταστικό, ὕμνητικό, ἐγκωμιαστικό, ἱκετήριο ἢ παρακλητικό περιεχόμενο ποὺ κατὰ περίπτωσιν λαμβάνουν. Ἔτσι κατατάσσονται: α) ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο, σὲ *Τριαδικούς*, *Ἀναστάσιμους*, *Σταυροαναστάσιμους*, *Σταυρώσιμους*, *Νεκρώσιμους* ἢ *Ἀναπαύσιμους*, *Δογματικούς*, *Παρακλητικούς*, *Εὐχαριστήριους* κ.λπ.⁷, β) ὡς πρὸς τὴν περίστασιν, ὀνοματίζονται π.χ. τοῦ ἁγιασμοῦ, τοῦ εὐχελαίου, τῆς μετανοίας, «εἰς φόβον σεισμοῦ» κ.λπ.⁸, γ) ὡς πρὸς τὸ πρόσωπο, στὸ ὁποῖο ἀπευθύνονται, καλοῦνται *Δεσποτικοὶ* (στὸν Δεσπότην Χριστόν), *Θεομητορικοὶ* (στὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον), *Εἰς Ἀσωμάτους* (Ἀγγέλους), *Εἰς τὸν Τίμιον Σταυρόν*, *Εἰς τὸν Τίμιον Πρόδρομον*, *Εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους*, *Εἰς Προφήτας καὶ Μάρτυρας*, *Εἰς πάντα τοὺς Ἁγίους*, *Εἰς Κοιμηθέντας* κ.λπ.

3. Ἡ συγκρότησις τῆς Παρακλητικῆς.

Τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων ὕμνων, ἀλλὰ ἰδιαίτερα καὶ οἱ συνθέσεις τῶν κα-

νόμων ἀπήρτισαν σταδιακὰ τὸ περιεχόμενον τῶν λειτουργικῶν βιβλίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, γιὰ μὲν τὸν ἀκίνητο ἑορτολογικὸ κύκλον τὰ *Μηναια*, γιὰ δὲ τὸν κινητὸ τὸ *Τριώδιον* καὶ τὸ *Πεντηκοστάριον*. Ὁ ἑβδομαδιαῖος λειτουργικὸς - ἑορταστικὸς κύκλος, μὲ πρωταρχοῦσα τὴν ἀναστάσιμη καὶ δεσποτικὴ ἡμέρα τῆς Κυριακῆς, συνεκροτήθη τμηματικῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ ἐξῆς. Ὁ ὀκτάριθμος αὐτὸς κύκλος τῶν, κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἡχους, ὀκτὼ ἑβδομάδων ἀνακυκλώνεται ἀεννάως ἐπιτελούμενος καθ' ὅλη τὴ διάρκειαν τοῦ ἔτους, πλὴν τῶν περιόδων ποὺ παύει ἢ χρῆση τοῦ λειτουργικοῦ βιβλίου τῆς *Παρακλητικῆς*. Στὸ βιβλίον αὐτὸ ἀποθησαυρίζεται ἀπὸ τοῦ ἡ' αἰῶνος καὶ ἐξῆς πλούσιον ὑμνογραφικὸ ὕλικον μεγάλων ὑμνογράφων καὶ ἰδιαίτερα τῶν κανονογράφων Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Κοσμᾶ Μελωδοῦ, Ἰωσήφ Ὑμνογράφου καὶ Θεοφάνους Γραπτοῦ.

Ἡ βίβλος ἔφερε διάφορα ὀνόματα, ὅπως «Ὁκτώηχος»⁹, «Ὁκτάηχος»¹⁰, «Ὁκτώηχος τοῦ Δαμασκηνοῦ» (Φτωήχι) ποὺ περιέχει μόνον τὴν ὑμνογραφίαν τῶν Κυριακῶν κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἡχους¹¹, «Ὁκτώηχος ἢ Μεγάλῃ», ποὺ ἀπαντᾶται στίς ἀπὸ τὸ 1837 καὶ ἐξῆς ἔντυπες ἐκδόσεις, «Παρακλητικὴ ἦτοι Ὁκτώηχος ἢ Μεγάλῃ», τίτλος ὑπὸ τὸν ὁποῖον φέρεται πλέον τὸ σπουδαιότατον αὐτὸ λειτουργικὸ βιβλίον στίς σύγχρονες ἐπίσημες ἐκδόσεις του¹².

«Ὁκτάηχος Νέα» ὀνομάζεται, ἀπὸ τὸν πολλὰ πονήσαντα γιὰ τὴν συγκρότησιν, τὴν συμπλήρωσιν καὶ τὸν πλουτισμὸν τῆς Ἰωσήφ τὸν Ὑμνογράφον (τὸν Ξένο ἢ Σικελὸν) (θ' αἰ.), στὴν ἀκροστιχίδα τοῦ κανόνα τοῦ *Εἰς πάντα τοὺς ἁγίους*, στὸ Σάββατον τοῦ πλ. δ' ἡχοῦ¹³. Ἡ ἐπικρατήσασα βέβαια καὶ γνωστότερη ἐπιγραφὴ τῆς βίβλου εἶναι «Παρακλητικὴ»¹⁴, διότι τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν τροπαρίων καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι καὶ μᾶς ἐνδιαφέρουν στὴν παροῦσα ἐργασία, ἔχουν χαρακτῆρα παρακλητικὸν καὶ ἱκετήριον, κατανυκτικὸν καὶ ἐπικλητικὸν πρὸς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, τὸν Κύριον, τὴν Θεοτόκον, τοὺς ἀγγέλους, τὸν Τίμιον Σταυρόν, τὸν Τίμιον Πρόδρομον, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ πάντας τοὺς ἁγίους¹⁵.

4. Οἱ Ἰκετήριοι καὶ Παρακλητικοὶ κανόνες.

Πληθωρικὰ στὰ λειτουργικὰ κείμενα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (αἰτήσεις¹⁶, εὐχές¹⁷, τροπάρια στιχηρά¹⁸, προσόμοια, κατανυκτικά, μαρτυρικά, καθίσματα, ἀπολυτίκια, κοντάκια, δοξαστικά, θεοτοκία ὄλων τῶν κανόνων) ἀποταμιεύεται ὕλικον σχετικὸν μὲ τὴν ἀσθένεια, τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς θεραπείας. Ἡ ἱαματικὴ χάρις τοῦ Κυρίου καί, κατὰ μέθεξιν, τῶν ἁγίων τοῦ ἐγκωμιάζεται, γενικότερα, στοὺς ἀπειράριθμους κανόνες τῆς ἀνεκδότου ἐν χειρογράφοις καὶ τῆς ἐκδεδομένης καὶ συνεχῶς ἐκδιδομένης ὑμνογραφικῆς παραγωγῆς ὑμνητικά. Στούς ἱκετήριους ὅμως ἢ παρακλητικοὺς κα-

νόνες στρέφεται ίκετευτικά ὁ λόγος, ἐπικλητικά καὶ παρακλητικά, ὡς ἐκζήτηση ἔμπονη βοήθειας πρὸς ἐπίτευξη τῆς προσδοκώμενης θεραπείας. Εἶναι ἐνδεικτικὸ ὅτι οἱ λέξεις «ίκεσία» καὶ «παράκλησις», σὲ ὅλους τοὺς γραμματικούς τύπους, ἀπαντῶνται συχνότατα στὰ τροπάρια τῶν κανόνων¹⁹.

Οἱ Παρακλητικοὶ συνεπῶς κανόνες διαφοροποιοῦνται ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους: α) ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο, τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται σὲ «περιστάσεις καὶ θλίψεις καὶ ἀνάγκας»²⁰ τῶν πιστῶν, ἀλλὰ καὶ σὲ πόνους, κακοπάθειες, νόσους καὶ ἀσθένειες τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων τους, γιὰ τὶς ὁποῖες αἰτοῦνται τὴν ἴαση, β) ὡς πρὸς τὴ δομὴ καὶ τὴ μορφή ποὺ προσλαμβάνουν αὐτοί, καθὼς σπανιότερα εἶναι λιτοί, ἀπαρτιζόμενοι ἀπλῶς ἀπὸ τοὺς εἰρμούς καὶ τὰ τροπάρια τῶν ὀκτῶ ῥόδων²¹, ἐνῶ σχεδὸν πάντοτε σχηματίζουν μιὰ μικρὴ ἀκολουθία ποὺ μιμεῖται τὸν ὄρθρο (Θεὸς Κύριος, ἀπολυτικά, Πεντηκοστὸς ψαλμός, μεσῶδιες μνημονεύσεις καὶ καθίσματα, Κοντάκιο, τάξη ἀναγνώσεως ὀρθρινῶν εὐαγγελίου, Ἄξιόν ἐστί, Μεγαλυνάρια).

Ἡ ἀμέτρητη σειρὰ τῶν κανόνων αὐτῶν, παλαιῶν καὶ νεωτέρων, ἀπευθύνονται πρὸς τὴν Παναγία Τριάδα, τὸν Κύριο, τὴν Θεοτόκο, τοὺς ἀσωμάτους Ἄγγέλους, τὸν πανσεβάσμιο Σταυρό, τὸν Τίμιο Πρόδρομο, τοὺς ἱαματικούς καὶ θαυματουργοὺς ἁγίους, τοὺς ἀναργύρους ἰατρούς²², ἀλλὰ καὶ σὲ μεγαλομάρτυρες, σὲ ὀσίους, σὲ ἱεράρχες, ἱερομάρτυρες καὶ ὁμολογητές, σὲ νεομάρτυρες, σὲ τοπικούς πολιούχους, σὲ σεβάσμια προσκυνήματα, σὲ θαυματουργὰ εἰκόνες²³, σὲ ἄφθαρτα σκηνώματα καὶ χαριτόβρυτα λείψανα, σὲ ἁγιάσματα προσκυνημάτων²⁴. Τέλος ἐδῶ μνημονεύουμε τοὺς κανόνες τοῦ εὐχελαίου καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀπόλυτα παρακλητικὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ ἐκφεύγουν τῶν ὀρίων τῆς ἐρεύνης τῆς παρούσης ἐργασίας.

Μὲ θαυμαστὸ καὶ ἀνυπέβλητο τρόπο, στὰ κείμενα τῶν παρακλητικῶν κανόνων συμπλέκονται καὶ συνυφαίνονται ἡ ἐξομολόγηση, ἡ ἱκεσία, ἡ δέηση καὶ ἡ παράκληση πρὸς τὰ θεῖα καὶ τὰ ἅγια πρόσωπα, μὲ τὸν ἐγκωμιασμό, τὴν ἐξύμνηση, τὴ δοξολογία καὶ τὴν εὐχαριστία τῶν εὐεργετουμένων καὶ θεραπευομένων πιστῶν.

Προηγεῖται ἡ εὐλαβικὴ, ὀλόθυμη καὶ ταπεινὴ ἐπίκληση τῆς πρεσβείας, τῆς σκέπης, τῆς καταφυγῆς, τῆς βοήθειας, τῆς ἀντιλήψεως, τοῦ ἰλασμοῦ, τοῦ στηριγμοῦ, τῆς διορθώσεως, τοῦ φωτισμοῦ, τῆς θεραπείας, τῆς σωτηρίας, γιὰ νὰ βιώσει ἡ ὑπαρξὴ τῶν ἀληθῶν ἱκετῶν τὴν ἐκστατικὴν χαρὰ τῶν ἱαματικῶν χαρίτων καὶ τὴν καρδιακὴν εὐρυχωρία τῶν ὑψωμάτων τῆς εὐχαριστίας²⁵.

5. Η Έκταση τῆς ἔρευνας.

Ἐπιχειρώντας τὴ συγγραφὴ τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶχαμε πλήρη ἐπίγνωση τοῦ εὗρους του θέματος καὶ τῆς ἐκτάσεως ποὺ ἔπρεπε νὰ λάβει ἡ ἐπὶ τῶν πηγῶν ἔρευνα. Εἶναι περισσότερο ἀπὸ προφανές ὅτι ἡ ἐπεξεργασία τῶν ἐπὶ μέρους ζητημάτων δὲν θὰ μπορούσε νὰ στηριχθεῖ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στοὺς παγκοίνως γνωστοὺς δύο (Μικρὸ καὶ Μέγα) παρακλητικοὺς κανόνες εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Ἔτσι ἡ ἀνίχνευση τῆς ὕλης ἐξετάθη στὸ μεγαλύτερο κατὰ τὸ δυνατόν μέρος τῆς ἐκδεδομένης ὑμνογραφικῆς παραγωγῆς τῶν παρακλητικῶν καὶ ἱκετηρίων κανόνων.

Στὴν παρούσα συγκυρία καὶ κατὰ τὰ τεθέντα ὅρια γιὰ τὴν πραγμάτευση τοῦ θέματός μας, οὔτε κἂν σκέψη θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ γιὰ ἀνίχνευση σχετικοῦ ὕλικου, ἀποκειμένου σὲ χειρόγραφα, ἀγνώστου καὶ ἀνεκδότου. Κατὰ τὰ δεδομένα αὐτά, ἂν ἐρωτοῦσε κανεὶς πόσοι εἶναι οἱ παρακλητικοὶ κανόνες, θὰ μπορούσαμε νὰ ἀπαντήσουμε ἀπειράριθμοι. Περιορίσαμε λοιπὸν τὴν ἔρευνά μας, κοπιώδη καὶ χρονοβόρο, στὶς λυτὲς ἐκδόσεις φυλλάδων ἀκολουθιῶν²⁶, στὶς ὁποῖες προσάπτονται παρακλητικοί, καθὼς καὶ τὰ ἐπίσημα ἐν χρήσει λειτουργικὰ βιβλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (Ὁρολόγιον, Παρακλητικὴ, Θεοτοκάριον). Χρήσιμη στάθηκε καὶ ἡ συλλεκτικὴ ἐργασία τῶν ἐκδόσεων «Ἀστήρ»²⁷.

Πλὴν τῆς ἀρχαίας σεβασμίας ὕλης, ἡ παρακλητικὴ ὑμνογραφία ἐντάθηκε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑστερας Τουρκοκρατίας καὶ ἰδιαίτερα στὸ Ἅγιον Ὅρος. Χριστόφορος ὁ Προδρομίτης, Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης καὶ Ἀθανάσιος ὁ Πάριος ἐκ τῶν Φιλοκαλικῶν Κολλυβάδων²⁸ κατέλιπαν σημαντικὸ ἔργο, ὅπως βέβαια καὶ Ἰάκωβος ὁ Νεασκητιώτης, πολυγραφότατος ὑμνογράφος τῆς περιόδου αὐτῆς.

Ἀπόπειρες καταγραφῆς ὑμνογραφικοῦ ὕλικου ἔγιναν στὴν ἔκδοση τῆς *Patrologia Graeca* τοῦ J.P. Migne²⁹, στὸ «Παρακλητικὸν» τῆς Κρυπτοφέρρης³⁰, στὸ καταλογογραφικὸ ἔργο τοῦ L. Petit³¹, στὰ *Θεοτοκάρια*³² καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐμεῖς, πλὴν τῶν αὐτοτελῶν, λυτῶν ἢ σὲ συλλογὲς ἐκδεδομένων, ad hoc παρακλητικῶν κανόνων παλαιότερων ὑμνογράφων καὶ περισσότερο τῶν συγχρόνων Γερασίμου Μικραγιαννανίτου³³, Ἀθανασίου Σιμωνοπετρίτου, Ἰωὴλ Φραγκάκου (νῦν Μητρ. Ἐδέσσης), Πορφυρίου Σιμωνοπετρίτου, Κυρίλλου Κογεράκη (νῦν Μητροπ. Ρόδου), Χαραλάμπους Μπούσια καὶ ἄλλων πολλῶν, μελετήσαμε ἐξονυχιστικὰ καὶ ἀποδελτιώσαμε καὶ τὸ σύνολο τῶν κανόνων τοῦ Θεοτοκαρίου³⁴ τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου, ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολο τῶν κανόνων τῆς Παρακλητικῆς καὶ τοῦ Ὁρολογίου, ἐπιλεκτικὰ δὲ τοῦ Τριωδίου, ἀφοῦ διαπιστώσαμε ὅτι ἡ θησαυριζόμενη σ' αὐτὰ ποίηση τῶν κανόνων εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἱκετευτικὴ καὶ παρακλητικὴ.

Νομίζουμε, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅτι οἱ 115 περίπου κανόνες τῶν Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Κοσμᾶ Μελωδοῦ, Ἰωσήφ Ὑμνογράφου, Θεοφάνους Γραπτοῦ καὶ Ἰωάννου Εὐχαΐτων τῆς *Παρακλητικῆς*, οἱ 62 τοῦ Νικοδημικοῦ *Θεοτοκαρίου*, ἀνήκοντες σὲ ἐξέχοντες θεολόγους, πατέρες καὶ ὑμνογράφους, καὶ οἱ ὑπόλοιποι λυτοὶ ποὺ μελετήσαμε, δηλαδή ἓνα σύνολο πάνω ἀπὸ 220 παρακλητικούς κανόνες, μαζί μὲ τοὺς ἀμέτρητους ἄλλους ποὺ λάβαμε ὑπ' ὄψιν, ἀποτελοῦν ἓνα ποσοτικὰ καὶ ποιοτικὰ ἀσφαλὲς ἐρευνητικὸ ὑπόβαθρο γιὰ τὴν ἐργασία μας (8.500 περίπου τροπάρια), τὸ ὁποῖο μάλιστα καλύπτει χρονικὰ τὸ διάστημα ἀπὸ τὶς ἀπαρχὲς τῆς κανονογραφίας μέχρι τὸ σήμερα.

Στὰ *Μηναῖα*, βέβαια, τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως καλῶς γνωρίζουν οἱ πατέρες οἱ καθημερινῶς τελοῦντες τὶς ἀκολουθίες σὲ ἱερὲς μονῆς καὶ ἐνορίες, ὑπάρχει πλῆθος κανόνων μαρτύρων, ἱερομαρτύρων, θαυματουργῶν καὶ ἱαματικῶν ἀγίων, οἱ ὁποῖοι, συχνάκις ποιήματα τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ Θεοφάνους, εἶναι κατ' ἐξοχὴν παρακλητικοὶ καὶ πυκνὰ ἀναφέρονται στὰ ἱαματικὰ χαρίσματα τῶν ἀγίων ἢ ἐπικαλοῦνται τὴν ἱαματικὴ ἐκ Θεοῦ δύναμη. Ὅλα αὐτὰ τὰ σπουδαῖα κείμενα θὰ ἀναμένουν ἐπ' ὀλίγον τὸν ἐρευνητικὸ ὀφθαλμὸ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐπεξεργασία, Θεοῦ ἐπινεύσει.

6. Πατρότητα καὶ ἐξαρτήσεις τῶν παρακλητικῶν κανόνων.

Ἐνα ἀπὸ τὰ δυσκολότερα ζητήματα τῆς ὑμνολογικῆς ἔρευνας εἶναι ἡ μετὰ βεβαιότητος ἀπόδοση πατρότητας στοὺς κανόνες. Καὶ τότε ἀκόμη ποὺ ἐπωνυμοῦνται στὴ χειρόγραφη ἢ τὴν ἔντυπη παράδοση, ὑπάρχουν ἀμφιβολίες καὶ ἐγείρονται ἐνστάσεις καὶ ἀμφισβητήσεις. Τοῦτο μάλιστα ἐπιτείνεται, ὅταν ἐλλείπουν ἀκροστιχίδες, ἢ ὅταν αὐτὲς δὲν καταλήγουν σὲ ἐπισφαγιστικὴ ὀνομαστικὴ ὑπογραφή τοῦ ὑμνογράφου, ἢ ὅταν ἐλλείψει ἄλλων πληροφοριῶν γίνεται σύγχυση ταυτοσήμων ὀνομάτων (π.χ. Ἰωάννου, Θεοφάνους κ.λπ.). Ἴδου μερικὰ τεκμήρια:

α) Εἶναι χαρακτηριστικότατο τὸ παράδειγμα τῶν κανόνων τῆς Θεοτόκου στὶς Τετάρτες καὶ τὶς Παρασκευὲς ὅλων τῶν ἡχῶν τῆς *Παρακλητικῆς*, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε ἀποδίδονται στὸν Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ, ἄλλοτε στὸν Ἰωάννη Εὐχαΐτων, τὸν Μαυρόποδα, καὶ ἄλλοτε ἄλλοῦ τιτλοφοροῦνται Θεοφάνους³⁵, ἢ ἐνίοτε φέρονται ἄνωνύμως, ὅπως θὰ τοὺς παραθέσουμε καὶ ἐμεῖς στὶς παραπομπές.

β) Οἱ ἀποδιδόμενοι στὸν Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ κανόνες τοῦ *Θεοτοκαρίου* εἶναι μάλλον Ἰωάννου τοῦ Θηκαρᾶ. Καὶ διότι, σύμφωνα καὶ μὲ τὴν παρατήρηση τοῦ ἐπιμελητοῦ ἀγίου Νικοδήμου, παραλλάσσει ἢ φράση, καὶ διότι δὲν φέρουν οὐδαμοῦ οὐδαμῶς ἀκροστιχίδα, καὶ διότι ἀνιχνεύονται πυκνὲς ἐξαρτήσεις νοημάτων καὶ φράσεων ἀπὸ προγενέστερους κανόνες, ἰδιαίτερα

δὲ ἐκ τῶν οἰκῶν τοῦ Ἀκαθίστου καὶ τοῦ κανόνος τοῦ Ἀκαθίστου τοῦ Ὑμνογράφου Ἰωσήφ³⁶.

γ) Οἱ κανόνες τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων στὶς Πέμπτες τῆς Παρακλητικῆς φέρονται ἀνώνυμοι, εἶναι ὅμως, κατὰ τὴ γνώμη μας ἐμφανῶς Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου κατὰ τε τὴν φράσιν καὶ τὰ νοήματα³⁷.

δ) Στὸς κανόνες τῆς Θεοτόκου (Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς) τῆς Παρακλητικῆς ἐμφανίζονται τόσο ἔντονες ὁμοιότητες, ὥστε θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τοὺς ἀποδώσει ὅλους σὲ ἓνα πρόσωπο, ἐνῶ ἤδη ἀποδίδονται ἀπὸ ἄλλους σὲ ἄλλους³⁸.

ε) Πολλάκις πανομοιότυπες φράσεις ἀπαντῶνται σὲ διαφορετικούς ὕμνογράφους, πράγμα ποὺ ὑποδηλώνει ἢ τὶς κοινές βιβλικές ἐξαρτήσεις, ἢ τὴν ἀνεξάρτητη τυχαία ἀποτύπωση παραλλήλων ἰδεῶν, ἐὰν μάλιστα ζοῦν καὶ καταθέτουν ποιήση κατὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ, ἢ τὶς μεταξύ τους ἀλληλεπιδράσεις³⁹.

Πληθωρικές εἶναι τέλος οἱ πηγαῖες ἐξαρτήσεις ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, καθὼς οἱ κανόνες εἶναι θεμελιωμένοι στὸν λόγο καὶ τὸ νόημά της. Προφῆτες, Δίκαιοι, μετανοήσαντες καὶ σωθέντες προβάλλονται ὡς παραδείγματα. Ἀναδιατυπώσεις ποιητικῆς ἐκ τοῦ Ἄσματος Ἀσμάτων καὶ τῶν Ψαλμῶν συχνὰ ἐπανέρχονται. Θαυματουργικῆς ἰάσεως τοῦ Χριστοῦ στὸ Εὐαγγέλιο πυκνὰ μνημονεύονται⁴⁰.

Οἱ ἴδιοι οἱ ὕμνογράφοι ἐπαναλαμβάνουν ἑαυτοὺς, εὐρηματικά ἀναζυμῶνοντας τὸν ποιητικὸν λόγον καὶ ποικιλόχρωμα ἀναζωγραφώντας παρακλήσεις καὶ ἱκεσίες στὸν καμβὰ τῶν ἰδίων νοημάτων. Παρατηρεῖται δὲ στὰ Θεοτοκία πολλὲς φορὲς ἐπανάληψη γνωστῶν τροπαρίων καὶ ἀλλαχοῦ χρησιμοποιοθέντων ἢ δανεισμένων ἀπὸ τοὺς παρακλητικούς τῆς Παναγίας. Τοῦτο παρατηρεῖται ἰδιαίτερα στοὺς συγχρόνους ὕμνογράφους, οἱ ὅποιοι μάλιστα καταιγιστικὰ μιμοῦνται λέξεις ἢ φράσεις ὀλόκληρες ἰδιαίτερα ἐκ τῶν πλουσιοτάτων καὶ θαυμασιῶν κανόνων Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου καὶ Θεοφάνους τοῦ Γραπτοῦ, τῶν κυρίως καὶ καιρίως συγκροτησάντων τὴν τελικὴ μορφή καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ λειτουργικοῦ βιβλίου τῆς Παρακλητικῆς.

7. Καλλολογία καὶ πνευματικὸς δυναμισμός.

Φιλολογικὰ πολλοὶ τῶν συγχρόνων παρακλητικῶν κανόνων δὲν ἀποφεύγουν τὶς ἀδυναμίες τῆς δουλικῆς μιμήσεως τῶν προγενεστέρων. Ἀνιχνεύονται ὅχι σπάνια φραστικῆς καὶ λεκτικῆς ἐπαναλήψεις, τυποποιημένα ἐπανερχόμενα αἰτήματα, πληθωρισμὸς παρενθέτων καλλολογιῶν καὶ εὐλαβῶν ἐπικλήσεων. Κατὰ τὴν προσεκτικὴ μελέτη ἐντοπίζονται ὕμνογραφή-

ματα, ἄλλοτε μιμητικά, ἰδιαίτερα στὰ initia τῶν παρακλητικῶν τῆς Θεοτόκου κανόνων, ἀντιγραφικὰ ἢ τελείως δουλικὰ ἐξαρτημένα, ἄλλοτε ποιημένα μὲ ἐλευθερία καὶ εὐρηματικὴ ἀναδιατύπωση κοινῶν ὑπαρξιακῶν βιωμάτων καὶ ψυχοσωματικῶν ἀναγκῶν τῶν πιστῶν.

Ἐλάχιστες φορὲς στοὺς ἀρχαίους κανόνες, συχνότερα στοὺς νεώτερους, παρατηροῦνται μικρότερα ἢ μεγαλύτερα φιλολογικὰ ἐλαττώματα καὶ ἰδιαίτερα, κατὰ τὴν ποιητικὴν τεχνικὴν καὶ σμίλευση, προσομοιακὴ ἀνισοσυλλαβία στίχων ἢ προβλήματα ὁμοτονίας. Αὐτὰ βέβαια θεραπεύονται μὲ τὴν χρῆση τῆς μελικῆς «τονῆς» τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, δηλαδὴ τὴν ἔκταση τῶν ἑλλειπτικῶν ἢ τὴν σύμπτυξη τῶν περιττῶν συλλαβῶν κατὰ τὴν μελωδικὴν ἀπόδοση τῶν τροπαρίων⁴¹.

Ἀπὸ τοὺς παρακλητικοὺς κανόνες ποὺ μελετήθηκαν ἐπιμελῶς ἄλλοι εἶναι λαμπροί, θεολογικοί, μνημειώδεις καὶ μεγαλήγοροι, ἐκτυπώματα ἀληθινὰ καὶ γνήσια τῶν γνώσεων, τῶν χαρισμάτων, τῶν ποιητικῶν ἱκανοτήτων ἢ τῶν πνευματικῶν καταστάσεων καὶ τῶν ἀγιαστικῶν μεθελικιώσεων τῶν ὕμνογράφων. Ἄλλοι πάλι ταπεινότεροι καὶ ἀπέριττοι, ἐνίοτε ἀπλοὶ καὶ κοινολόγοι.

Πέραν ὅμως τῶν κάποιων ἀρνητικῶν παρατηρήσεων, ἡ ποίηση τῶν παρακλητικῶν κανόνων μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς ἓνας κρυστάλλινος καὶ καθαρὸς ποταμὸς πνευματικῶν ὀρμημάτων⁴², ποὺ εὐφραίνουν τὶς καρδιές καὶ θεραπεύουν τὴν ὑπαρξή. Ἡ βιωματικὴ ἐκφραστικότητα, ἡ ψυχικὴ εὐαισθησία, ἡ εὐλαβικὴ πρόσψαυση τῶν θείων, ἡ ἐξομολογητικὴ ταπεινότητα τῶν ἱκεσιῶν, ἡ ὀλοθυμία τῆς ἀκραδάντου πίστεως στὴν κατάθεση τῶν παρακλήσεων χαρακτηρίζουν τὸν προσευχητικὸ τρόπο τῆς ὀρθοδόξου λειτουργικῆς παραδόσεως καὶ διαζωγραφοῦν μὲ συγκλονιστικὴ ἐνάργεια τὴν ἀγωνιστικὴν ἄρση τοῦ σταυροῦ τῶν δεινῶν πειρασμῶν, τοῦ πολέμου τῶν παθῶν καὶ τῶν θλιπτικῶν ἐπιφορῶν τῶν ποικίλων ψυχοσωματικῶν ἀσθενειῶν. Τὴν ἴδια ὅμως στιγμή ὑψώνουν τὴν ὑπαρξή ἀπὸ τὸν ἀπογνωστικὸ βυθὸ στὴν ἐλπίδα τῆς θεραπείας, στὰ ἱαματικὰ βιώματα καὶ στὶς ἐκστάσεις τῆς εὐχαριστιακῆς ζωῆς καὶ τῆς εὐγνώμονος δοξολογίας τοῦ Κυρίου, τοῦ «ἱατροῦ καὶ θεραπευτοῦ τῶν ψυχῶν (καὶ τῶν σωμάτων) ἡμῶν»⁴³.

Ἐκρηκτικὰ κατατίθενται τὰ αἰτήματα μὲ τὰ δεητικὰ ρήματα, ὅπως τὰ «ἐκλιπαρῶ, καταφεύγω, ἐπικαλοῦμαι, κράζω, δοξολογῶ, ὕμνω, δυσωπῶ, δέομαι, προσπίπτω, μεγαλύνω, κηρύττω, προστρέχω, λιτάζω, λιτανεύω, παρακαλῶ, (καθ) ἱκετεύω, βοῶ», ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν προστακτικὴν ἐπίκληση τῆς λυτρωτικῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, τῆς Παναγίας, τῶν ἁγίων πάντων, ὅπως «ἀπάλλαξον, ἀνάσπασον, ἄρον, ἀπέλασον, ἀνάστειλον, (ἐξ)(δι)ἀνάστησον, ἀνάκτησον, ἀνέλκυσον, ἀντιλαβοῦ, ἀνάπλασον, ἀνόρθωσον, ἀξιώσον, ἀγία-

σον, ἀγάθυνον, ἀνάγαγε, ἀφάνισον, ἀπόλουσον, ἀπόπλυνον, ἀνακάλεσαι, βοήθησον, βράβευσον, γαληνίασον, διάσωσον, δίωξον, δυσώπησον, διαφύλαξον, διόρθωσον, διάλυσον, διασκέδασον, διέγειρον, ἐλέησον, εἰρήνευσον, ἐπίβλεψον, ἐνίσχυσον, ἐλευθέρωσον, ἐνδυνάμωσον, ἔγειρον, ἐξελοῦ, ἐλάφρυνον, ἐδραίωσον, ἐπάκουσον, ἐκδυσώπησον, ἔκσπασον, ἐξύπνησον, ἐπίνευσον, ἐξάρπασον, εὐόδωσον, ἐπικούφισον, ἐπανόρθωσον, ζώωσον, θεράπευσον, θρέψον, ἴασαι, ἰλέωσον, ἴθυνον, ἰάτρευσον, κυβέρνησον, κούφισον, καταδρόσισον, καταύγασον, καταφαίδρυνον, καθάρισον, κάθαρον, κράτυνον, κατεύνασον, κόπασον, καταλάμπρυνον, καινοποίησον, καινούργησον, μὴ παρίδης (ἐκ)λύτρωσαι, λῦσον, λάμπρυνον, μὴ ἀπώση, μνήσθητι, μεσίτευσον, νεῦσον, οἰκτείρησον, οἰκτεiron, ὁδήγησον, οἰκείωσον, παράσχου, πρόφθασον, πρόσδεξαι, πρόσθητι, περιφρούρησον, (κατα)πράυνον, προσδέχου, παρακάλεσον, περιζώσον, παῦσον, ρῦσαι, ρῶσον, ρῆξον, ρᾶνον, σπεῦσον, σῶσον, σῶξε, σπλαγχνίσθητι, σωφρόνισον, σύνταξον, στήσον, σύντριψον, στήριξον, σκέδασον, τάχυνον, ὑπάναψον, φύλαξον, φώτησον, φωταγωγήσον, φάνηθι, φλέξον, χαρίτωσον».

Ἄλλος ποταμὸς μυρίων εὐαισθησιῶν εἶναι τὰ ὀνόματα, τὰ ἐπίθετα καὶ οἱ περιφραστικοὶ χαρακτηρισμοὶ τοῦ Κυρίου, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν παρακαλουμένων ἀγίων τοῦ Θεοῦ⁴⁴. Εἶναι τὰ ἄνθη τῆς ταπεινῆς πρόσπτωσης καὶ τὰ μύρα τῆς εὐγνωμοσύνης. Εἶναι ἡ χαρμόσυνη ἔκρηξη τῆς ἀκαταισχύντου ἐλπίδος μέσα στὴν ἄβυσσο τῶν μαρτυρικῶν πυκτευμάτων καὶ μέσα στὴ θλίψη τῶν βασανιστικῶν ἐνίοτε πειρασμῶν καὶ ἀσθενειῶν. Εἶναι, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς, μιὰ καλλολογία Τριταϊκῆ - ἐγκωμιαστικῆ-ἠρωϊκῆ-παρακλητικῆ, εὐαίσθητη καὶ καρδιακῆ, μιὰ ποίηση στιβαρὴ καὶ χαρισματικῆ, μὲ πνοὴ ἀφελότητος Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ θεολογικὲς ἀναγωγές, μὲ ἀκόμπαστες ἐμπειρικὲς καὶ βιωματικὲς προσφασύσεις, μιὰ μεμετρημένη φιλοκαλικὴ καλλιτεχνία καὶ μιὰ ἐκπλήττουσα καὶ εὐρηματικὴ λεξιπλασία.

Οἱ παρακλητικοὶ κανόνες εἶναι μιὰ ἀκένωτη ἱκετηρία εὐλαβῶν ψυχῶν, ποὺ ἐκφράζουν τὸ κοινὸ αἴσθημα τῶν λατρευτῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν προσκυνητῶν τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἀγίων, χωρὶς φτιασιδώματα καὶ ἐπιτηδεύσεις, ἀλλὰ μὲ συγκλονιστικὴ ἀμεσότητα καὶ γνήσια εὐαγγελικὴ ἀγαθωσύνη, ὅπου πόνος, θλίψη, πειρασμός, στενοχωρία, διωγμός, κίνδυνοι, περιστάσεις τοῦ βίου καὶ ἀνάγκες, θλιπτικὲς ἐπιφορὲς καὶ νοσημάτων παντοίων καταπονήσεις βρίσκουν διέξοδο ὑπαρξιακὴ στὴν παρηγορία τῆς προσευχητικῆς κοινωνίας μὲ τὰ ἐπικαλούμενα καὶ παρακαλούμενα θεῖα καὶ ἅγια πρόσωπα.

Α. ΤΑ ΨΥΧΙΚΑ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΙΚΑ ΑΡΡΩΣΤΗΜΑΤΑ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ

1. Οί νοσογόνες αίτιες.

Ἡ πολυποίκιλος ἀμαρτία καὶ ὁ σκοτασμός τῆς ἐμπαθείας, ἐπιτεινόμενος ἀπὸ φθόνους δαιμονικούς, πολλαχοῦ ἐπανέρχονται στοὺς παρακλητικούς κανόνες, θεωρούμενα ὡς αἰτία τῆς ψυχοσωματικῆς ἀσθένειας, ἀλλὰ καὶ ὡς ἡ μέγιστη καὶ κατ' ἐξοχὴν κινδυνώδης ἀσθένεια, ἡ ὁποία, μένοντας ἀθεράπευτη, ποιεῖ ὑπαρκτικὰ καὶ ἠθικὰ τὸν ἄνθρωπο «μέγα τραῦμα»⁴⁵.

Ἀπαρχὴ τοῦ κακοῦ, τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἀσθένειας, γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἔγινε ἡ ἐξ ἀπάτης δαιμονικῆς παρακοῆ τοῦ γενάρχου στὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ⁴⁶, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ προαιρέσεώς του ἀνταρσία ἀπὸ τὴν ἀγαπητικὴ κοινωνία τοῦ Δημιουργοῦ του, γινόμενος αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐκ παραχρῆσεως «αἰτία τῆς ἑαυτοῦ ἀπωλείας»⁴⁷. Τῆ νέκρωση τοῦ Ἄδὰμ προξένησε τὸ παράπτωμα τῆς ἐκούσιας ἐπαναστάσεώς του ἐναντίον τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς του⁴⁸ καὶ ἡ ἀρπακτικὴ ἀκρασία του⁴⁹.

Ἀπὸ τὴν πρώτη αὐτὴ ἀμαρτία καὶ ἐξῆς, ἡ μισάνθρωπη κακουργία τοῦ πολεμήτορος διαβόλου, συμμαχούσης τῆς ἀνθρωπίνης ραθυμίας, γίνεται αἰτία τῶν ψυχικῶν ἰδιαίτερα νοσημάτων⁵⁰. Οἱ ἐπήρειες τῶν δαιμόνων παρομοιάζονται μὲ ληστρικές ἐφόδους καὶ φαρμακερὰ δαγκώματα, ποὺ δηλητηριάζουν καὶ τραυματίζουν τὴν ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ κατακρημνίζουν τὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου⁵¹. Οἱ προσβολές, οἱ ἐπιβουλές καὶ οἱ ἐνέδρες τοῦ «παλαιοῦ πτερνιστοῦ» καὶ δεινοῦ ἀντιμάχου τῆς σωτηρίας ἐξασθενοῦν καὶ καταπληγώνουν τὴν ψυχὴ προξενώντας ὀσμὴ θανάτου καὶ νεκρωτικὲς καταστάσεις σ' αὐτήν⁵². Ὁ ἐχθρός, μὲ θηριώδεις ὁρμές, μὲ ληστρικές κυκλώσεις, μὲ συνεχεῖς κατατοξεύσεις, μὲ ἀφειδεῖς θλιπτικὲς ἐπιφορές, ζητεῖ νὰ ἀρπάσει, νὰ κατασπαράξει καὶ νὰ κατακρημνίσει τὴν ψυχὴ στὸν βυθὸ τῶν φθοροποιῶν παθῶν⁵³.

Ἡ ἀμαρτία, ὡς νόσος λοιμικὴ, ἐμποιεῖ πλέον θάνατο ψυχικὸ καὶ σωματικὸ⁵⁴, ἀλλὰ γίνεται καὶ αἰτία (κατὰ τὴ γνωστὴ συγκλονιστικὴ φράση τοῦ μικροῦ παρακλητικοῦ κανόνα: «Ἀπὸ τῶν πολλῶν μου ἀμαρτιῶν, ἀσθενεῖ τὸ σῶμα, ἀσθενεῖ μου καὶ ἡ ψυχὴ»⁵⁵) νὰ ἀσθενεῖ καὶ νὰ πάσχει ἡ σύνολη ὑπαρξή. Ἡ ψυχὴ καταφθείρεται καὶ νεκρώνεται καὶ ἀνιάτως νοσεῖ καὶ καταπνίγεται στὴν πλημμύρα καὶ κατατῆκεται στὸν καύσωνα τῶν πολλῶν ἀμαρτιῶν καὶ τῶν ποικίλων πταισμάτων⁵⁶.

Ἡ πονηρία καὶ ἡ κακὴ συνήθεια, ἡ καθ' ὑπερβολὴν ἀνεξέλεγκτη πτώση σὲ σφάλματα καὶ ἡ κατατρύγηση τῶν ἀμαρτωλῶν ἡδονῶν ἀμβλύνουν τὰ

πνευματικὰ αἰσθητήρια, μολύνουν καὶ ξηραίνουν τὴν καρδιά, ἀναισθητοῦν τὰ νεῦρα τῆς ψυχῆς καὶ τὴν παραλύουν, τὴν παγώνουν καὶ τὴν πληγώνουν, δημιουργώντας νοσηρὸ καὶ ἀνίατο ἄλγος καὶ ὑποδουλώνοντάς τὴν «φρενοβλαβῶς»⁵⁷.

Ἡ ζωὴ τῆς ἁμαρτίας προσθέτει στοὺς μώλωπες τραύματα καὶ γυμνώνει τὸν ἄνθρωπο «τῆς πρὶν θεοῦφάντου στολῆς»⁵⁸. Οἱ ὕμνογράφοι, ὡς ἐξ ὀνόματος τῶν πιστῶν, παρακαλοῦν γιὰ τὴ θεραπεία καὶ τῆς αἰτίας (ἁμαρτία) καὶ τοῦ ἀποτελέσματος (νόσος, ἀσθένεια, ἀρρωστία). Ἡ σύμφυρση μὲ τὰ πταίσματα καὶ τὰ παραπτώματα καὶ ἡ πλήξη τῆς φύσεως ἀπὸ τὴ θανατηφόρο ρομφαία τῆς ἁμαρτίας ποιεῖ τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου «μοχθηρὸν καὶ ἐπώδυνον», «ἀσθενῆ καὶ δυσειδῆ»⁵⁹. Εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποσκιρτήσεως ἐκ τῆς ζωῆς τῆς χάριτος, ποὺ ὁδηγεῖ εἰς χώραν μακρὰν «πόρρω Θεοῦ»⁶⁰, μέσα στὴν παραζάλη τῆς ψυχικῆς τρικυμίας, τὴν ἀθεοφοβία, τὴν ποικίλη κάκωση, τοὺς ἄμετρος πειρασμοὺς καὶ τὶς πτώσεις⁶¹.

Ἡ ἄκρως, ἐπίσης, νοσογόνος λειτουργία τῶν παθῶν ἐπισημαίνεται ἐξιδιασμένα καὶ σὲ ὅλους τοὺς τόνους καὶ χρωματισμοὺς στὰ κείμενα τῶν παρακλητικῶν ὕμνογραφημάτων. Λύμη ἀληθινὴ τῆς ὠραιότητος τοῦ νοῦς γίνεται ἡ ἐκτύπωση σ' αὐτὸν τῆς ἀμορφίας τῶν φιληδόνων καὶ ὀρμητικῶν στὴν καταλυτικὴ τους δύναμη παθῶν⁶². Ψυχοσωματικὰ τραύματα, ἔλκη, πυρετοὶ καὶ πληγῆς ὑποδηλοῦν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνατροπὴ τῆς καλῆς προαιρέσεως ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσία τῆς ἐνεργείας τους⁶³.

Ἀχλὺς τυφλωτικὴ καὶ ζόφωση, σκοτισμοὶ ἀμελείας, ἀγνωσία, πώρωση, ταραχὴ, κάκωση δεινὴ, μωρία καὶ ἀλογία, αἰσθησιολογία, βίωση φθορᾶς, σπορὰ ζιζανίων στὸν ἀγρὸ τῆς ψυχῆς, ἀναισθησία καὶ νέκρωση, μολυσμοί, ἀχρειώσεις καὶ καταπτώματα, νοσηρὴ καχεξία, παθήματα χαλεπά, ζώδεις ἀκαθαρσίες, σκότος καὶ νύκτα καὶ ἀμαύρωση τοῦ ἔσω φωτός, ὕβρις καὶ ἀτιμία, λύπη καὶ ἀθυμία καὶ ἀπόγνωσις εἶναι τὰ ἀρρωστημένα ἀπόνερα τῆς ἐμπαθοῦς ζωῆς, τῆς ἀμετανοησίας, τῆς ἀκρασίας, τῆς ἀφρόνου διαγωγῆς, τῆς κακῆς συνηθείας, τῆς ἀυχηρίας τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας⁶⁴.

Τὸ σῶμα συμμετέχει στὴν καταδούλωση τῆς ψυχῆς καὶ τὴ δημιουργία τῶν ψυχοσωματικῶν ἀσθενειῶν διὰ τῆς ἡδονικῆς ἀκρασίας του καὶ τῶν φιληδόνων κινήσεων του. Ὁ νοῦς γίνεται χαμερπῆς καὶ ἡ ψυχὴ σκοτεινὴ, κακουχημένη καὶ συντριμμένη ἀπὸ τὸ βᾶρος τῆς ἐνηδόνου φορᾶς, κυριολεκτικὰ φονευμένη, παραδομένη στὴ ρευστότητα καὶ τὴ νέκρωση τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός⁶⁵.

Τέλος τὴ νοσοποιὸ λειτουργία τῶν κακῶν καὶ ἐμπαθῶν λογισμῶν καὶ ἐνθυμήσεων δὲν παραλείπουν νὰ τονίσουν ἐμφατικὰ οἱ ἅγιοι ὕμνογράφοι, καθὼς οἱ περισσότεροι ἦσαν νηπτικοὶ μοναχοὶ καὶ πνευματικοὶ πατέρες. Ἡ

στρεβλότητα, ἡ φαυλότητα, ἡ ἀγνωσία, ἡ ληστρική συναρπαγή κάθε καλοῦ ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ ἡ τύφλωσή του εἶναι ἀποτέλεσμα συχνὰ τῶν «μιαιφόνων λογισμῶν»⁶⁶.

Ἡ ἐκ τῶν ἀμαρτιῶν, τοῦ πολεμήτορος, τῶν παθῶν καὶ τῶν λογισμῶν βλάβη εἶναι ἐνίοτε τόσο μεγάλη, ποὺ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἄρνηση τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρρωστημένη καὶ φρενοβλαβὴ αὐτοειδωλοποίηση⁶⁷.

2. Τὰ εἶδη τῶν ἀρρωστημάτων.

Εἶναι χαρακτηριστικὸς καὶ ἀξιοπρόσεκτος ὁ τρόπος τῆς λεπτομεροῦς περιγραφῆς τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ψυχικῶν-πνευματικῶν νοσημάτων ἀπὸ τοὺς ποιητὲς τῶν παρακλητικῶν κανόνων, ὥστε θὰ εἶχε ἐνδιαφέρον ἡ καταγραφή τους καὶ γιὰ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, καθὼς οἱ καταιγιστικὲς μαρτυρίες ἀποκαλύπτουν καὶ τὴν ὑφή, ἀλλὰ καὶ τὴ διαχρονία τῶν ἀσθενειῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως, μαζί μὲ τὶς περιστάσεις, τὶς θλίψεις, τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς⁶⁸.

Σημαντικὸ καὶ ἀξιοσημείωτο θεωροῦμε ὅτι ἡ λέξη «πάθη» πλειστάκις στοὺς κανόνες σημαίνει ἐμφανῶς ψυχικὰ καὶ σωματικὰ παθήματα καὶ ἀρρωστήματα. Τὰ πάθη ὡς παθήματα ἀσθενειῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ πάθη ὡς ἀρρωστήματα ψυχῶν εἶναι ἀμέτρητα, πολυσύνθετα καί, δυστυχῶς, πολλὲς φορὲς δυσίατα. Εἶναι περισσότερο ἀπὸ προφανὲς ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ τὰ ἀναλύσουμε ἢ ἀκόμα καὶ νὰ τὰ ἀπαριθμήσουμε στὸ σύνολό τους. Ἐδῶ ἀπλῶς ἐπιλεκτικὰ θὰ τὰ παραθέσουμε. Μία σύνθετη ἐκάστοτε παραπομπὴ θὰ ταυτίζει κατὰ ἀπόλυτη σειρὰ τὰ καταγραφόμενα σὲ ὀνομαστικὴ πτώση.

α) Σωματικά.

«Σαρκὸς ὀδύναι», «σώματος χαλεπαὶ νόσοι», «σωμάτων μαλακίαι», «χαλεπὴ τοῦ σώματος κάκωσις», «χαλεπαὶ ἀρρωστίαὶ καὶ νοσερὰ πάθη», «νόσοι δυσφόρητοι», «δεινὴ ἀλγηδῶν», «δειναὶ νόσοι», «δεινὰ πάθη», «ἀλγηδόνες παντοῖαι», «νοσήματα χαλεπὰ ... κάκωσις σώματος», «πληγὴ χολέρας», «λύμη ἀκρίδος καὶ λώβης», «πάθη ποικίλα, νόσοι, πᾶσα κάκωσις», «νόσος καὶ ἐπάχθεια», «σαρκικαὶ ἀσθένειαι», «νόσων λύμη», «ἀλγεινά», «φλῶξ τῶν νόσων», «κλυδώνιον ἀσθενειῶν», «νόσοι ἰοβόλοι», «νόσων σάλος», «ἀσθενήματα δεινά», «ὀδύναι δυσφόρητοι», «σωμάτων δεινὰ ἐλκώματα», «νόσοι δυσίατοι», «ἀσθένειαι καὶ κακώσεις ψυχῆς καὶ σώματος»⁶⁹, «σωματικῶν παθῶν ἐπαναστάσεις», «ἰσχυρότατον βασκανίας πάθος», «ἄτονον σαρκός», «βρωμάτων ἀκρασίαι», «σαρκὸς ἀσθένεια», «μῶλωπες καὶ τραύματα καὶ σηπεδόνες», «νεκροποιὰ νοσήματα», «ἀσθέ-

νειαί χαλεπαί καὶ δυσφόρητοι», «νόσοι παντοδαπαί», «ἀλγηδόνες καὶ βαρεῖς πόνοι», «μώλωπες ἀνιάτρευτοι», «ἀφόρητοι ὀδύνη», «πυρετοὶ διακαεῖς», «περίοδοι πυρετῶν καὶ σφοδρότατα τούτων ρίγη», «ἀνιαρὰ νοσήματα, χαλεπὰ ἄρρωστήματα, ἀλλεπάλληλα ἀνίατα πάθη, ὀδυνῶν κλύδων, κύματα πόνων», «πάρσεις γονάτων, ποδῶν καὶ χειρῶν»⁷⁰.

β) Ψυχικά.

«Πρόληψις παθῶν», «ψυχὰι σεσαλευμέναι», «ζάλη παθῶν», «ψυχῆς δεινὴ ἀμορφία», «καρδίας τραύματα», «ἀλγεινῶν παθῶν συντρίμματα», «κρύφια τῆς ψυχῆς τραύματα», «ἄλογοι πράξεις, ἡδοναὶ θανατηφόροι», «φθοροποιὰ ἁμαρτήματα καὶ πάθη», «πικρία παθῶν καὶ λογισμῶν», «νοὸς ἀμαυρώσεις», «δυσώδη καρδίας πάθη», «χείμαρροι παθῶν καὶ ὕδατα κακίας», «ρεύματα ἀμετρήτων κακῶν», «μώλωπες ἐμπαθοῦς καρδίας», «πάθη ψυχοφθόρα, δεσμοὶ καὶ σάλος καὶ σύγχυσις παθῶν», «ἀναισθησία νοσηρά», «δαιμόνων τάραχος, παθῶν ἐπαγωγαί», «φρυγανώδη πάθη διανοίας, ἐσβεσμένος λύχνος τῆς καρδίας», «πανώδυνοι καρδίαι»⁷¹, «ψυχῆς ἄλγος», «παθῶν τάραχος, κλύδων πταισμάτων», «ψυχικὸς τάραχος, ἀθυμίας ζάλη», «ψυχῆς μολύσματα», «ψυχῶν ἄρρωστία», «ἀσθένεια ψυχῆς»⁷², «ψυχῆς πάθη καὶ τραύματα», «ἔλκη ψυχῆς», «χαλεπαὶ ἀθυμίας ἐπικλύσεις», «βλαβερὸς καύσων καρδίας», «θανατοῦντα πάθη», «ἄλγος καὶ κάκωσις καὶ σκυθρωπότης καρδίας», «πάθη ψυχοφθόρα», «παντοῖα θλίψεις», «κάκωσις ψυχῆς», «παθῶν καύσων, ψυχῆς τάραχος», «παθῶν φλόξ δεινὴ», «ἀθυμία πικρά», «πάθη μισαρά καὶ χρόνια», «συντρίμματα καὶ χαλεπαὶ παραπτώσεις», «μύχιοι στεναγμοί», «ἀνιαραὶ θλίψεις, ζάλη καὶ πικρὰ ἀθυμία», «ψυχῶν τραύματα», «στεναγμοί», «ἄνοια δεινὴ», «ἀθυμίας νέφη», «θλίψεις, ἀσθένεια καὶ κακώσεις ψυχῆς», «τρόποι ἄσπλαγχοι καὶ μοχθηροί», «ἄγρια πάθη», «ψυχῆς οἴησις δεινὴ», «σηπεδῶν νοός, μαλακία ψυχῆς», «ψυχῆς ἡδυπάθεια, νοός προσπάθεια», «μνήμαι κακῶν», «ψυχικὸς τάραχος», «ἀκρασία, χαλεπὴ ἁμαρτία», «παθῶν σκοτόμαινα», «ψυχῶν ἄλγη»⁷³, «φιλότης σαρκική, ἡδύτης μωμητή», «ρῆμα βέβηλον, λογισμοὶ καὶ πράξεις ἄτοποι», «βέβηλος νοός, βάθη κακίας ἐξ ἀγνοίας», «ἀλογία ἡδονῶν», «ψοχοφθόροι ἄτοπια», «κακῶν ἀμετρία καὶ πολυπλήθεια», «νοός παρεκτροπαί, ρεμβασμοὶ αἰχμαλωσίας, φαυλότητες, αἰσχρονοια ἀκαθάρτων καὶ ρυπαρῶν λογισμῶν», «πᾶσα κακία, ἄθεσμα λόγια», «αἰσχροὶ ἐνθυμήσεις», «παθῶν ἀμαυρώσεις», «ψυχῆς ἀθυμία καὶ λύπη»⁷⁴, «παθῶν προσβολαί», «ψυχῆς ἀλγήματα», «παθῶν κλυδώνιον, καρδίας πώρωσις», «ἀχυρῶδες νόημα», «σκότους καὶ νυκτὸς ἔργα», «ἔκλυσις ψυχῆς καὶ πάρσεις», «αἰσχροὶ ἔννοια», «νυκτώδη ἐγκλήματα», «ψυχῆς μώλωπες, πληγαὶ ἁμαρτίας», «ρυπαροὶ λογισμοί, φαῦλαι καὶ αἰσχροὶ ἐνθυμήσεις»,

«πικρὰ δουλεία παθῶν», «σκοτισμὸς ἁμαρτίας», «σκοτίας κρημνός», «ψυχῆς ὀδύνη», «νοὸς σαθρὸν καὶ ἄστατον», «ἀκηδίας ἔκλυσις», «ἰλὺς παθῶν, βυθὸς θλίψεων», «ζόφος ἀγνωσίας», «ψυχῆς ἀσθένεια, καρδίας ἄτονον, νοὸς ἐκτροπαί», «ζοφώδης ἄγνοια», «νοὸς σκοτόμαινα», «κλύδων παθῶν, τριχυμῖαι λογισμῶν, ἡδονῶν ἀντίπνοιαι», «ψυχῆς πόρωσις», «ρὺπώδης κακόνοια», «παθῶν κάμινος», «ἐναντίων λογισμῶν κλύδων», «φαῦλαι φιληδονίαι», «νέφος πολλῶν σφαλμάτων ἐν ψυχῇ», «ἀκαθάρτων λογισμῶν χείμαρροι... νοητικοῦ δυσωδία», «καταιγὶς ἀθυμίας», «μικροψυχία», «ἀθυμῖαι»⁷⁵.

γ) Περιστάσεις, θλίψεις, ἀνάγκες, παντοῖα δεινὰ καὶ πειρασμοὶ δαιμονικοί.

Μὲ τὰ ἐντονότερα χρώματα οἱ κανονογράφοι τῶν παρακλητικῶν περιγράφουν τὰ λυπηρὰ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὅποια πάντως εἶναι δεῖγμα τῆς ἀσθενούσης φύσεως, ποὺ «συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν»⁷⁶, ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς προπατορικῆς ἀνταρσίας, ἀλλὰ καὶ συντείνουν στὴν ἐμφάνιση καὶ παραμονὴ τῶν ψυχοσωματικῶν ἀρρωστημάτων. Καταγράφουμε τὸν καταιγισμό τῶν σχετικῶν ἀναφορῶν: «πέλαγος δεινῶν», «μοχθηρὰ τοῦ βίου», «λυπηρῶν ἐπαγωγαί, συμφορῶν νέφη», «ἀμέτρητοι ἀνάγκαι καὶ θλίψεις, ἐχθροὶ δυσμενεῖς καὶ συμφοραὶ βίου», «ἀνάγκη, θλίψεις, βλάβη», «βίου ζάλαι, βέλη θλίψεων», «κἀκώσεις, δειναὶ συμφοραὶ, βλάβη, κίνδυνοι καὶ πειρασμοί», «περιστάσεις, θλίψεις, ἀνάγκαι, συμφοραὶ βίου», «δυσχερῆ καὶ δεινὰ», «δυσχέρεια πᾶσα», «πᾶσα ἀνάγκη καὶ θλίψεις», «θλιβόμενοι, ἀδικούμενοι, πενόμενοι, ξένοι, τυφλοί, ἀσθενεῖς, καταπονούμενοι, ὀρφανοί», «συμφοραὶ ἐπίπονοι», «ἔχθιστα δυσμενῆ», «δεινὰ φοβερὰ», «συμφοραὶ καὶ θλίψεις καὶ δεινὰ παντοῖα», «δεινὰ παντοῖα, θλίψεις, περιστάσεις», «βάσανοι», «πέλαγος δεινὸν βίου, παντοίων παθῶν (παθημάτων) τριχυμῖαι, σάλος καὶ κλυδώνιον», «συμφοραὶ ἀδόκητοι, μάστιγες πολύτροποι, δεινὰ ἐπερχόμενα», «πολλὰ κακά», «θλίψεις τῆς ψυχῆς καὶ τῶν σωμάτων»⁷⁷, «περιστατικαὶ συγχύσεις τοῦ βίου», «κίνδυνοι», «ἐν κινδύνοις καὶ θλίψεσι κατακαμπτόμενοι», «σάλος βιοτικῶν κυμάτων ... κακώσεις τοῦ βίου», «δυσχέρεια»⁷⁸, «κίνδυνοι ἐπώδυνοι», «ἀδόκητοι κίνδυνοι», «βίου κίνδυνοι», «κοσμικοὶ πειρασμοί», «πολέμων πολλῶν περικύκλωσις», «παντοῖοι κίνδυνοι καὶ κακά», «ἐναντίων κακουχίαι»⁷⁹, «πολλοὶ πειρασμοί», «πειρασμῶν προσβολαί», «πειρασμῶν ὄχλος», «πειρατήρια» (πειρασμοί), «παντοῖα βιοτικὰ πειρατήρια», «πειρασμῶν νέφος», «φθαρτικοὶ πειρασμοί», «ταλαιπωρίαι πειρασμῶν», «καταιγίδες πειρασμῶν», «πειρασμοὶ ἀνήκεστοι», «πᾶσα ἐπήρεια», «πολύτροπα πειρατήρια»⁸⁰, «δαιμονικὰ ἐπιφοραί», «ὄφειως κακουργία», «μεθοδεῖαι βλαβεραὶ τοῦ ἀρχεκάκου

ἐχθροῦ», «δαιμόνων ἐπήρειαι», «δαιμόνων τάρραχος», «δαιμόνων τοξεύματα», «κακώσεις δαιμόνων»⁸¹, «δαιμόνων βουλαί», «θλίψεις, ποικίλαι μάστιγες, κινδύνων πέλαγος», «πειρασμοὶ φλογοφόροι καὶ πικροί», «σκοτία κρημνοῦ αἰρέσεων», «αὔραι θλίψεων, ἀναγκῶν καὶ πειρασμῶν», «βυθὸς θλίψεων καὶ πειρασμῶν βιωτικῶν», «λυποῦντες καὶ κακοῦντες ἐχθροὶ ἀόρατοι», «μυρίαὶ συμφοραὶ, σφοδραὶ ὀδύνη», «συμφοραὶ καὶ θλίψεις, ὀδύνη πικρότατοι, ἀνένδοτοι πόνοι»⁸².

3. Ἡ καταβύθιση στὰ ψυχοσωματικὰ ἀρρωστήματα.

Ἡ καταβύθιση στὰ πολυσύνθετα καὶ περιπεπλεγμένα ψυχοσωματικὰ καὶ ὑπαρξιακὰ προβλήματα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος τόσο πολὺ μοιάζει μὲ τὸν παλαιό, στὸ νοσηρὸ ὑπόβαθρο τῆς φύσεως καὶ τῆς ὑποστάσεώς του, ἀποτελεῖ ἀληθινὴ διάβαση διὰ μέσου σκοτεινοτάτων ἀβύσσων.

Μὲ τοὺς μελανότερους ἐκφραστικούς τόνους οἱ ὑμνογράφοι καταγράφουν τὰ βιώματα τῶν σωματικῶν πόνων καὶ ἰδιαίτερα τῶν ψυχικῶν ὀδυνῶν ποὺ προξενοῦν τὰ ποικίλα ἀρρωστήματα. Ἡ ὀλιγόπιστη καὶ ὀλιγόθυμη ὑπαρξία καταποντίζεται σὲ βάραθρα φοβικὰ ἢ κυριολεκτικὰ καταπίνεται ἀπὸ τοὺς ἀπογνωστικούς λογισμούς. Ἄλλοτε βιώνει τὴν παγερὴ γύμνωση τοῦ πνευματικοῦ κενοῦ, τὸ δυσβάστακτο βάρος τῶν ἐνοχικῶν συμπλεγμάτων, τὴ ζόφωση τῆς ἀνταρτικῆς αὐτονόμησης, τὴν αὐταπάτη τῆς αὐτάρκειας, τὴν ἀλλοτριωτικὴ οἴηση, τὴν ἀκόρεστη ἡδονοθηρία, τὴν ἀρρωστημένη ὕλομανία, τὴν κατασκευασμένη «ἀναμαρτησία», τὴ νεκρωτικὴ ἀναισθησία, τὴ διαρραγὴ τῆς ἀγαπητικῆς κοινωνίας μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα.

Τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος θὰ μπορούσαν νὰ ἀποδοθοῦν στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ τὰ παραπτώματα, τὰ πάθη, οἱ ἀμαρτίες, οἱ ἀστοχίες, τὰ δαιμονικὰ ἐνεργήματα καὶ οἱ πνευματικὲς ἀσθένειες στὴν ὑπόσταση, δηλαδὴ στὴ δηλητηριασμένη αὐτεξουσιότητα καὶ στὸ ἔνοχο, συντριμμένο καὶ διαστρεφόμενο συνειδός. Βέβαια τὰ δύο εἶναι ἀλληλένδετα. Ἀπὸ τῶν πολλῶν ἀμαρτιῶν ἀσθενεῖ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, πολλές φορὲς ἕως θανάτου.

Ἡ ταπεινὴ συναίσθηση ὅτι φύση καὶ ὑπόσταση ἀσθενοῦν ὀδηγεῖ τὸν πιστὸ ἄνθρωπο στὶς ἐκστατικὲς καταστάσεις τῆς μετάνοιας, τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ἀναζήτησης θεραπείας. Ἡ ἴδια ἢ μετάνοια εἶναι αὐτόβουλη κίνηση ἀνορθώσεως καὶ ἀναστάσεως, θεραπεία καὶ ἀποκατάσταση τῆς ψυχικῆς ὑγείας, ἀληθινὴ ὑπαρκτικὴ ὀλοκλήρωση, ἀναστήλωση τοῦ μοναδικοῦ καὶ ἀνεπανάληπτου τιμίου προσώπου τοῦ κάθε πλάσματος τοῦ Θεοῦ.

Στοὺς παρακλητικούς κανόνες τὰ αἰτήματα τῆς προσευχῆς πρὸς θεραπεία κατατίθενται μὲ θάρσος ἐκρηκτικὸ, μὲ ρηματικὲς προστακτικὲς ἀνα-

τρεπτικές και άλλοιωτικές: «ἐξάρπασον θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς», «στό-
ρεσον τὸ κλυδώνιον τῶν ἀσθενειῶν»⁸³, κατάλυσον δηλαδή, κατάστρεψον,
ρίψον εἰς γῆν, ἀποδίωξον, σύντριψον, κατακρήμνισον, κατεδάφισον, εἰς χοῦν
λέπτυνον, κατάκαυσον, ἀφάνισον καὶ τὰ ἀσθενήματα καὶ τὶς αἰτίες τους.

Β. Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΛΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

1. Ἡ ὀλόθυμη ἐλπίδα τῆς θεραπείας.

Στὸ θεμέλιο τῆς καταφυγῆς καὶ ἐκζητήσεως ἐλέους καὶ βοηθείας, τῆς
προσευχητικῆς ἐκτενείας καὶ τῆς ἐκ βάθους κραυγῆς, τῆς ἐνσυναισθήτου
μετανοίας καὶ προσπτώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς γνήσιας ταπεινοφροσύνης καὶ
αὐτομεμφίας, ἐκεῖνο ποὺ κατ' ἐξοχὴν σφραγίζει τὸν τρόπο τῆς παρακλήσεως
καὶ ἀποτελεῖ καίρια προϋπόθεση τῆς θεραπείας τῶν ψυχосωματικῶν ἀσθε-
νειῶν εἶναι ἡ ὀλόθυμη ἐλπίδα τῆς ἰάσεως καὶ ἡ ἀκράδαντη πίστη στὴν
ιατρικὴ δύναμη καὶ χάρις τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ παράλληλα καὶ στὴν πρε-
σβευτικὴ πρὸς ἴαση δύναμη τῆς Παναγίας, τοῦ σταυροῦ, τῶν ἀγγέλων καὶ
τῶν ἁγίων.

Ὅλοθύμως ὁ ἰκέτης τῆς θεραπείας ἐλπίζει καὶ κραταιοῦται στὴν παν-
σθενὴ καὶ πανσωστικὴ δύναμη τῆς Παναγίας Τριάδος. Ἡ σκέπη τῆς ὀδηγεῖ
τὰ βήματά του, γιὰ νὰ ὑπερβεῖ «ἀλύπως καὶ ἀκινδύνως τὸ πειρατήριον»
τῶν ἀσθενειῶν, πεπεισμένος ὅτι ματαία εἶναι κάθε ἀνθρώπινη καὶ κοσμικὴ
ἐλπίδα⁸⁴. Ὁ Δεσπότης δὲ Χριστὸς εἶναι ἀληθὴς γαλήνιος λιμένας ἀναπαύ-
σεως τῶν ἀπογινωσκόντων στοὺς ἀδύτους βυθοὺς τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν ἐξ
αὐτῆς ψυχосωματικῶν ἀρρωστημάτων⁸⁵.

Ὡς ἐλπίς, ὅμως, καὶ προστασία καὶ σκέπη τῶν ἀνθρώπων κατ' ἐξοχὴν
ἐξυμνεῖται ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος παντοιοτρόπως ἀπὸ τοὺς ὑμνογράφους.
Οἱ πιστοὶ προσεγγίζουν τὸ μητρικὸ καὶ πανυπερευλογημένο πρόσωπό τῆς
μὲ συστολή, ἀλλὰ καὶ μὲ θάρρος καὶ μὲ ταπεινὴ παρρησία, αἰτούμενοι τὰ
σπλάχνα, τοὺς οἰκτειροὺς καὶ τὴ σωστικὴ πρεσβεία τῆς μὲ ἀκαταίσχυντη
προσδοκία ἰάσεως καὶ σωτηρίας.

Ἐνδεικτικὸ θεωροῦμε τροπάριο Θεομητορικοῦ κανόνα ἀποδιδόμενου
στὸν Ἰωάννη Δαμασκηνό: «Ἐλπίδων σε πλήρωμα καὶ θεῖαν σκέπη, προ-
στασίαν καὶ λιμένα σωτηρίας κεκτήμεθα, (Θεοτόκε)»⁸⁶. Οἱ πιστοὶ μετὰ
εὐχαριστίας, γιὰ τὴ λύτρωσή τους ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία τῶν πόνων, τῶν κιν-

δύνων καὶ τῶν ἀσθενειῶν, ἀπευθύνονται στὴν Παναγία καὶ τὴν ὀνομάζουν ἐλπίδα τους βεβαία, στήριγμα καὶ κραταίωμα, πλουτισμὸ καὶ εὐφροσύνη στὴν ἀθυμία καὶ τὴ θλίψη τῶν δεινῶν περιστάσεων τοῦ βίου, στερρὰ προσφυγὴ καὶ ἀνάθεση πρεσβευτικὴ γιὰ τὴν δωροδοσίᾳ τῆς ἰλαστηρίου χάριτος της, τελεία καὶ πρόθυμη ἄφεση στὴ θερμὴ ἀγκάλη της⁸⁷, ἀσφαλὲς καταφύγιο τοῦ γένους τῶν βροτῶν, τεῖχος καὶ σκέπη καὶ ἄγκυρα στὴν κυματούμενη θάλασσα τῆς κινδυνώδους καὶ πολυμόχθου ζωῆς, λιμένα εἰρήνης στὴ ζάλη τῶν ποικίλων δοκιμασιῶν⁸⁸, προστασία ἀσφαλὴ καὶ ἄσειστο, κυβερνήτη ἀγαθὸ μετὰ Θεόν, συντριμμὸ τῆς ὀλιγοθύμου δειλίας, ἀνόρθωση τῶν πεπτωκότων, ὀχύρωμα ἀρραγῆς τῆς σωτηρίας⁸⁹.

Στοὺς πολὺ γνωστοὺς μας, μικρὸ καὶ μεγάλο, παρακλητικὸς κανόνες τῆς Παναγίας, μετὰ τὶς δεητικὲς ἐπιτάσεις πρὸς θεραπεία τῶν ἀσθενειῶν, μὲ εὐρυχωρία ψυχῆς ἐκφράζεται ἡ βεβαιότητα πρὸς Αὐτὴν ὅτι εἶναι ἡ μόνη ἐλπίδα, ποὺ μποροῦν οἱ πιστοὶ μετὰ παρηρησίας νὰ κατέχουν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ Θεόν. Νοσοῦντες ἀξιῶνται «θείας ἐπισκοπῆς καὶ προνοίας», παραμυθίας καὶ προστασίας, ἀκαταισχύντου καταφυγῆς, ὅταν μετὰ πόθου καὶ πεποιθήσεως ἐπιζητοῦν τὴ θεία σκέπη της. Ἀναθέμενοι σ' Αὐτὴν πᾶσα ἐλπίδα, δὲν ἀστοχοῦν στὴ λύτρωσή τους ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τὰ νοσήματα, γιὰτὶ ἀπλόχερα ἐπιχέει τὰ ἰάματα καὶ ἰατροεὐεῖ τῆς ψυχῆς τὶς ἀσθένειες καὶ τῆς σαρκὸς τὶς ὀδύνες, διασκορπίζει τὴν ταραχὴν, ὡς γεννήσασα «τὸν ἀρχηγὸν τῆς γαλήνης», βοηθεῖ τοὺς πολεμουμένους καὶ παρηγορεῖ τοὺς ἀπελπισμένους, μὲ τὴν πάντοτε σωστικὴ της φροντίδα καὶ μέριμνα⁹⁰.

Ἡ Παναγία στὰ βάραθρα τῆς ἀπογνώσεως εἶναι ἡ φωτεινὴ ἡλιαχτίδα τῆς ἐλπίδας, στὴν ἀγωνιστικὴ ἄρση τοῦ σταυροῦ τῶν ἀρρωστημάτων ἀρραγῆς συμμαχία, στοὺς βυθοὺς τῶν θλιπτικῶν περιστάσεων «χαρὰ καὶ ἀντίληψις» θερμὴ. Εἶναι ἡ δύναμη τῶν ἀβοηθήτων, ἡ μόνη καύχηση καὶ τὸ ἄπτωτο θάρσος τῶν χριστιανῶν⁹¹. Ἐκρηκτικὰ καταθέτει ὁ πάσχων καὶ ἀσθενὴς αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Δούκας ὁ Λάσκαρις τὰ χαρμολυπικὰ του ποιητικὰ ἐρωτηματικά: «Καὶ ποῦ λοιπὸν ἄλλην εὐρήσω ἀντίληψιν; Ποῦ προσφύγω; Ποῦ δὲ καὶ σωθήσομαι; Τίνα θερμὴν ἔξω βοηθόν;... Εἰς σὲ μόνην ἐλπίζω καὶ θαρρῶ καὶ καυχῶμαι...»⁹².

Οἱ μεγάλοι θεολόγοι καὶ Θεομητορικοὶ ὕμνογράφοι, ὅσοι ἀποθησαυρίζονται μὲ ἐπιμέλεια, ἀπὸ τὸν ἅγιο Νικόδημο Ἄγιορείτη, στὸ ἐξαίσιο Θεοτοκάριόν του, ὑπερακοντίζουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο στὴν ἀγαπητικὴ πρόσφραση καὶ στὴν προσευχητικὴ καταφυγὴ στὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας, ποὺ ἐνσαρκώνει τὸ νόημα καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν προσδοκιῶν καὶ τῶν ἐλπίδων τῆς θεραπείας.

Ὁ Ἰωάννης Εὐχαΐτων, σὲ μία ἐκρηκτικῆς εὐχαριστίας συγκινησιακὴ ἀποστροφή, ἀναδεικνύει τὴν μετὰ Θεὸν αἰτία τῆς παντοίας σωτηρίας του: «Ἴδου

ἡ ἐμὴ ἀντίληψις, ἰδοὺ ἡ σωτηρία μου· ἰδοὺ ἡ προστασία τῆς ψυχῆς μου καὶ ἀγαλλίασις, ἰδοὺ ἡ καταφυγή μου· ἰδοὺ ἡ σκέπη μου σαφῶς καὶ ἡ βεβαία μου ἐλπίς, ἡ Παρθένος τε καὶ Δέσποινα»⁹³, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἔχει τὴν ἀκράδαντη βεβαιότητα τῆς ἱαματικῆς τῆς χάριτος καὶ τῆς σωτηρίου καὶ ζωοποιούσης ψυχοτροφίας τῆς: «Ἰάσεως πᾶσι δρόσον ἀποστάζεις, ἀγνή, τῶν ἱαμάτων ὡς πηγὴ καὶ σωτηρίου κρήνη καὶ Θεοῦ ποταμὸς πεπληρωμένος ὕδατων θείων, ἀϋλων, ψυχοτρόφων καὶ ζωοποιῶν ὅθεν κάμέ, δυσωπῶ σε, νοσοῦντα ἴασαι»⁹⁴.

Συχνὰ ἐπαναλαμβάνονται οἱ ἴδιες ἰδέες, οἱ ἴδιοι ψυχοσωματικοὶ κόποι καὶ πόνοι, οἱ ἴδιες ἐπ' ἐλπίδι θεραπείας καὶ ἀποκαταστάσεως καταφυγές, ἴδιες πολλές φορὲς ἱκετευτικὲς κραυγές τῶν ἐπιδεομένων ἀναρρώσεως καὶ πλήρους κατ' ἄμφω ἀποκαταστάσεως, ποτὲ ὅμως ἡ αἰσθαντικὴ ψαύση τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν γλυκεία ἐλπίδα τῆς δὲν εἶναι ἐπαναλαμβανόμενο λεκτικὸ καὶ φραστικὸ ἐκμαγεῖο νεκρῶν νοήματος λόγων. Πάντοτε ἀναζυμώνονται καὶ ἀναδιατυπώνονται καρδιακὰ καὶ ὑπαρξιακὰ, ὡς εἰρηναῖος στιχοποιητικὸς ποταμὸς, ὡς φωνὴ πηγῆς ἀναβρυτικῆς μύρων πολυτελῶν, ὡς πανέμορφο βουνίσιο ρυάκι ἀκατέργαστης ροῆς καὶ ὄχι ὡς ἄρχιτεκτονικὰ κατεργασμένο εὐθύγραμμο ἀρδευτικὸ κανάλι⁹⁵.

Ἡ ἐλπίδα ἰλαρύνει τὴν ψυχὴν, τὴν ἐνθαρρύνει, τὴν προετοιμάζει γιὰ τὴν θεραπεία. Ἡ εὐρυχωρία τῆς θεϊκῆς ἐλπίδας εἶναι τὸ πρῶτο βάλσαμο τῆς αἰσιοδοξίας, ποὺ ἀπαλύνει τοὺς φόρτους καὶ ἀπομειώνει τὴ δραστηριότητα τῶν νόσων, μέχρι νὰ καταποθοῦν μὲ πίστη τὰ θεραπευτικὰ φάρμακα τῆς ἱατρικῆς δυνάμεως καὶ χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἱκετηρίων πρεσβειῶν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς προμάχου τῶν πιστῶν καὶ κοσμοσώτειρος⁹⁶.

Αὐτὴ εἶναι ἀψευδῆς χορηγὸς ἐλέους, πηγὴ συμπαθείας, κλειδὶ ποὺ ἀνοίγει τῆς εὐσπλαχνίας τὴν πύλη καὶ τῆς χρηστότητος τοῦ Κυρίου τὰ ταμεῖα. Εἶναι ἡ ἀνόρθωση τῶν πιπτόντων καὶ ἡ γοργὴ ἐπίσκεψη τῶν ἀσθενούντων, πλουτισμὸς βοήθειας καὶ προστασίας, φιλόστοργη καὶ θάλπουσα σκέπη, παραμυθία θλιβομένων, χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση, ταχινή, συμπαθῆς καὶ φιλάγαθος παρηγορία, πρόμαχος καὶ σύμμαχος κατὰ τοὺς πειρασμούς, ἀνάπαυση στὶς λύπες, εἰς χαρὰν στρέφουσα τὸν κοπετὸ τῶν παρακαλούντων, θαλπωρὴ στὴν ψυχικὴ παγερότητα, παροχεὺς φαρμάκου ἐλέους ποὺ ἀνασταίνει τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὶς ψυχικὲς νεκρώσεις, ἀνόρθωση καὶ ἀνακαίνιση τῶν πεπτωκότων ἀμαρτωλῶν, «ἀκρωτήριον ὄντως τῆς καλῆς ἐλπίδος... τοῖς ὠκεανὸν τοῦ βίου πλέουσι», δροσισμὸς ἐλέους ἐκ τῶν πηγῶν τῆς εὐσπλαχνίας, φύλαξ τῶν πιστῶν θερμὸς, σκέπη καὶ βοήθεια τοῦ γένους, ἀπαντοχὴ τῶν δυστυχοῦντων καὶ ὑπερασπιστὴς κατασπεύδουσα εἰς σωτηρίαν, ἡ παρηρσία τῶν γηγενῶν, τῶν πολεμουμένων προπύργιο καὶ ὀχύρωμα, ἐπίσκεψις

ἀσθενούντων, ἰαμάτων ἄβυσσος καὶ χαρίτων πέλαγος, «ἢ τὰς τῆς ἐλπίδος διανοίγουσα θύρας», κραταιὸ καταφύγιο, ὑπέρμαχος καὶ ἐτοιμὴ βοήθεια τῶν καταπονουμένων καὶ τῶν ταπεινῶν, διάσωσμα πάντων, λιμὴν χειμαζομένων, ἄφατον πέλαγος οἰκτιρῶν, καθάρσιον τοῦ κόσμου, ἱερὴ ἄγκυρα καὶ ἀρραγῆς ἐλπίδα στὸν κλύδωνα τῶν νόσων, ἢ ἰθύνουσα πρὸς τὸν εὐδιόλιμένα τῆς υἰείας, ἐλπίδα ἀληθῆς τῶν ἀνελπίστων⁹⁷.

Ἡ μητέρα τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ κόσμου γίνεται κολυμβήθρα τοῦ Σιλωὰμ νοητή, «ἀποκαθαίρουσα νόσους ψυχῆς καὶ σώματος», γι' αὐτὸ προσκαλοῦνται ἀπὸ τὸν ὑμνογράφο ἅγιο Νικόδημο Ἀγιορείτη, ὀλοθύμως ἐλπίζοντας, πάντα «τῶν νοσοῦντων τὰ συστήματα» νὰ συναχθοῦν ἐμπρὸς στὸν ἄμισθο ἰατρὸ τῆς θεραπείας τους⁹⁸, ὅπου μποροῦν νὰ ὑδρεύσουν μὲ πίστη τοὺς ἀφθόνους κρουνοὺς τῶν ἰαμάτων⁹⁹.

Καὶ τὰ Θεοτοκία τῶν εἰς τοὺς ἁγίους παρακλητικῶν κανόνων δὲν ὑστεροῦν σὲ ἀναφορὲς σχετικὲς πρὸς τὸ πρόσωπο τῆς Θεομήτορος. Πάλι ὀνομάζεται σωτηρία καὶ ἐλπίδα καὶ δόξα καὶ σκέπη καὶ καύχημα καὶ στήριγμα τῶν ἀνθρώπων, δύναμη ψυχῆς, φῶς καὶ ζωὴ καὶ παράκληση τῶν καρδιῶν, ρύστις παντοίων θλίψεων καὶ δεινῶν πόνων, ἀπρόσκοπτος συνοδοιπὸρος στοὺς πολυπάθους βιοτικὸς δρόμους, στοὺς κινδύνους καὶ τὶς ζάλες τῶν ἐπισυμβαινόντων¹⁰⁰.

Ὅμως καὶ ὁ πανσεβάσμιος σταυρὸς τοῦ Κυρίου, ὁ ποτισθεὶς μὲ τὸ πανάχραντο αἷμα τῆς θυσίας του, γίνεται ἐλπίδα τῶν χριστιανῶν, «φυτὸν ἀθάνατον» ὑπὸ τὴν σκέπη τοῦ ὁποῖου προστρέχουν πάντες οἱ ἀσθενοῦντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀναζητοῦντες λιμένα σωτηρίας γαλήνιο χειμαζόμενοι στὸ πέλαγος τοῦ βίου. Πλούσια νάματα ἰαματικὰ ἀρύονται ἀπὸ τὴ σωτήρια πηγὴ του, κατασφραγίζοντας ἑαυτοὺς μὲ τὸ σημεῖο του καὶ ἔχοντας στερρὰ πεποίθηση στὴ νικητικὴ του βοήθεια¹⁰¹. Αὐτός, λαβὼν ἀπὸ τὸν Χριστὸ χάρη καὶ δύναμη, δίνει στοὺς ἀσθενοῦντες βοήθεια, στήριγμό, ἴαση σωματικῶν νόσων καὶ κάθαρση ψυχῶν, ἐλπίδα, σκέπη καὶ κραταίωση. Σταυρὸς καὶ ἄχραντος Θεοτόκος εἶναι ἢ ἀκαταίσχυντη καὶ μὴ ἐκπίπτουσα ἐλπίδα τῶν πιστῶν, «ἢ πρεσβεία γὰρ καὶ δύναμις τῆς Μητρὸς καὶ σκήπτρου σφόδρα δύνανται»¹⁰².

Ἄλλὰ καὶ στὸν ἄγγελο φύλακα καὶ κηδεμόνα καὶ ἀντιλήπτορα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς οἱ πάσχοντες καὶ ἀγωνιζόμενοι ἀναθέτουν, μετὰ Θεόν, τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τους, ἢ ὁποῖα αἶρει καὶ ἐξαλείφει τὸν φόβο τῆς δουλείας καὶ ὀδηγεῖ τὴν ψυχὴ θεραπευμένη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀγάπης¹⁰³.

Μὲ τὸν ἴδιο ταπεινὸ τρόπο οἱ παρακλητικὰ ἱκετεύοντες προσεγγίζουν καὶ τὰ χαριτωθέντα ἀπὸ τὸν Κύριό τους πρόσωπα τῶν ἁγίων καὶ ἀποθέτουν σ' αὐτοὺς τὶς ἐλπίδες τῆς προσδοκώμενης πολυτίμου υἰείας, αἰτούμενοι δραστηκὲς πρεσβεῖες, ἰδιαιτέρως ἀπὸ τοὺς ἰαματικούς. Ρύστες καὶ

πρόμαχοι καὶ ἰατῆρες νόσων ποικίλων, ἀνάργυροι νοσηλευτὲς φθοροποιῶν ἄρρωστημάτων, λιμένες καὶ ἰατρεῖα τῶν νοσοῦντων, καυχήματα τῶν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι ἀνακαλύπτουν ἀνάμεσά τους ὁ καθένας τὸν ἰατρό του, ταχεῖς λυτρωτὲς καὶ θεραπευτὲς ὀλεθρίων ψυχοσωματικῶν συντριμμάτων, ἀκένωτοι θησαυροὶ καὶ πλημμύρα ἰαμάτων, δωρεοδότες ἰάσεων πολλῶν, πηγὲς ἀνεξάντλητες θεραπειῶν, ὑπέρμαχοι μέγιστοι ἰατροί, τῶν ὁποίων ἀγιασμάτα καὶ λείψανα γίνονται νοσοκομεῖα ἀληθινὰ μυρίων ἰάσεων¹⁰⁴.

2. Ἡ ἀκράδαντη πίστη στὴν ἰατρικὴ δύναμη καὶ χάρις τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴν πρεσβευτικὴ πρὸς θεραπείαν παρρησία τῆς Θεοτόκου, τοῦ σταυροῦ, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων.

Ἡ ἀκλόνητη πίστη τῶν πιστῶν στὴν ἰαματικὴ δύναμη τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἁγίων του δὲν λειτουργεῖ μαγικὰ καὶ δεισιδαιμονικὰ ἢ κατὰ ψυχολογικὴ αὐθυποβολή, οὔτε ὀφείλεται στὴν ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν νόσων βία τῶν συναισθηματικῶν φορτισμῶν, ἀλλὰ ἐδράζεται σὲ βάσεις θεολογικὲς καὶ προϋποθέσεις σωτηριολογικὲς, τὶς ὁποῖες γνωρίζουν καλῶς οἱ ἐγκρατεῖς τῶν δογμάτων τῆς πίστεως καὶ βαθεῖς καὶ ἐξέχοντες, στὴν πλειοψηφία τους, θεολόγοι κανονογράφοι τῶν παρακλητικῶν καὶ ἱκετηρίων ὕμνων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Στὴν ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, τὴν λεγομένη τῶν Ἁγίων Παθῶν, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἱε' ἀντιφώνου καὶ πρὸ τοῦ ς' εὐαγγελίου, τὸ φαλλόμενο τροπάριο Κάθισμα «Ἐξηγόρασας ἡμᾶς...», μὲ τρόπο συγκλονιστικὸ διαζωγραφεῖ τὴν ἀνατροπὴ τῆς κατάρρας, τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐστέναζε τὸ ἀνθρώπινο γένος, διὰ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωθέντος καὶ θυσιασθέντος Χριστοῦ. Ὁ Σωτήρας Κύριος ἐξαγοράζει τὸ πλάσμα καὶ πηγάζει τὴν ἀθανασία¹⁰⁵. Κεντούμενος τὴν πλευρὰν προχέει νάματα καθαρτήρια, ἰαματικὰ σωστικὰ καὶ ἀνακαινιστικὰ γιὰ ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα¹⁰⁶. Ἐκτοτε ὁ κοινωνούμενος Χριστὸς γίνεται ἰατρὸς ἀληθῆς, ρύστης παθῶν καὶ ἐχθρῶν καὶ ἀναγκῶν καὶ πάσης θλίψεως, θεραπεία τραυμάτων ψυχῆς καὶ σώματος, «νόσων πολυτρόπων ἀλεξητήριον»¹⁰⁷. Ἡ εὐχαριστιακὴ μετοχὴ καὶ κοινωνία θεραπεύει, ζωοποιεῖ καὶ θεοποιεῖ τὴν ἐκπεσοῦσα καὶ φθαρεῖσα, τὴ νοσοῦσα καὶ ὀδυνόμενη ἀνθρώπινη φύση¹⁰⁸.

Ἡ νέκρωση τοῦ Ἀδάμ, ἀλλὰ καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ δύναμη τοῦ κακοῦ, τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ θανάτου συντρίβονται διὰ τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Καὶ «τὸ θνητὸν» τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐνδύεται «ἀθανασία» διὰ τῆς αὐτεξουσίου ἐγέρσεώς του¹⁰⁹.

Τὰ ἰαματικὰ δωρήματα τοῦ θείου πάθους καταγράφονται πληθωρικὰ

ἀπὸ τοὺς ὑμνογράφους, θεωρούμενα ὡς θεμέλιο καὶ ἀπαρχὴ ὄλων τῶν αἰτημάτων καὶ ἐπικλητικῶν σχημάτων πρὸς θεραπεία τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τῶν πιστῶν.

Ὁ Κύριος ἰάτρευσε τὸν προπάτορα καὶ ἰατρεύει ἀεὶ τοὺς ἀπογόνους του ἀναιρώντας τὴν φθοροποιὸν κατάρα τῆς παρακοῆς. Ὁ Χριστὸς ἐπλήγη ἐπὶ σταυροῦ, γιὰ νὰ ἰατρεύσει τὶς σωματικὰς καὶ τὶς ψυχικὰς πληγὰς τῶν ἀνθρώπων, τὰ τραύματα καὶ τὰ συντρίμματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Εἶναι ἐνδεικτικώτατο τῶν λεγομένων τροπάριο κανόνος τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ: «Τῷ πταίσματι τοῦ πρωτοπλάστου, Κύριε, δεινῶς ἐτραυματίσθημεν· τῷ δὲ μάλωπι ἰάθημεν τῷ σῶ, ᾧ ὑπὲρ ἡμῶν ἐτραυματίσθης, Χριστέ· σὺ γὰρ ἰσχύς τῶν ἀσθενούντων καὶ ἐπανόρθωσις»¹¹⁰.

Παράλληλα ἡ πίστις στὴν ἰαματικὴ δύναμη τῆς Παναγίας ἐδράζεται, γιὰ τοὺς ἁγίους ὑμνογράφους καὶ τοὺς προσευχομένους μὲ τοὺς ὕμνους τοὺς πιστοῦς, στὸ γεγονός ὅτι αὐτὴ ἐκύησε καὶ ἐγέννησε τὸν ἰατῆρα τῶν ἀνθρώπων. Θεωροῦμε καίρια τὴν ἀναφορὰ Ἰωσήφ τοῦ Ὑμνογράφου: «Νενοσηκώτας, Παρθένε, τῇ ἁμαρτία ἡμᾶς ἰάτρευσας κυήσασα τὸν Σωτῆρα, ἰατρόν τε τῶν ὄλων...»¹¹¹. Ἔτσι ἡ Θεοτόκος καθίσταται ἰλαστήριον τῆς φύσεως¹¹², τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔχοντας χάρη καὶ παρρησία πρεσβευτικὴ¹¹³, διὰ τῆς ὁποίας δυνάμει τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ τῆς ἀπαλλάττει τοὺς πιστοὺς νόσων παντοίων καὶ δεινῶν συμφορῶν, γινόμενη πηγὴ τῶν ἰάσεων καὶ μεσιτεία ἄγρυπνος πρὸς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν¹¹⁴.

Ἀλλὰ καὶ ὁ πανσεβάσμιος Σταυρὸς προσπηγάζει ἰάματα στοὺς μετὰ πίστεως ἀσπαζομένους, προσκυνοῦντας καὶ τυποῦντας αὐτόν, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ προσπαγέντα καὶ ἐθελουσίως ἐκχύσαντα τὸ πανάγιον αὐτοῦ αἷμα.

Οἱ ἅγιοι ἄγγελοι ἰκέτες παρίστανται τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ, ὡς λειτουργοὶ ἐκλεκτοὶ τῆς θεραπείας καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων καὶ χειραγωγοὶ καὶ βοηθοὶ καὶ πρόμαχοι, πλουτοῦντες πολλὴ παρρησία καὶ πρεσβεία ἰαματικὴ.

Ὁ τίμιος Πρόδρομος καὶ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἔλαβαν ἐπίσης ἀπὸ τὸν Κύριο θαυμάτων καὶ ἰάσεων χάρη ἀκένωνο, ὡς τὰ μετὰ τὴν Θεοτόκο οἰκειότερα πρόσωπα τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου.

Πάντες οἱ ἅγιοι ἔλαβαν χάρη πλουσίων θαυματουργιῶν πρὸς θεραπεία τῶν ἀρρωστημάτων, ἀλλὰ ἰδιαίτερα οἱ ἅγιοι μάρτυρες, ὡς μιμηταὶ τοῦ πρωτομάρτυρος Χριστοῦ ἐκχύσαντες τὰ αἷματα ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔλαβαν τὴν ἰδιαίτερη χάρη «ρεῖθρα ἰαμάτων ἀναπηγάζειν»¹¹⁵ πᾶσι τοῖς πιστῶς αὐτοῖς προστρέχουσι.

Γ. Η ΒΙΩΣΗ ΤΗΣ ΨΥΧΟΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΙΑΣΕΩΣ

Ὁ λυτρωμένος ψυχικὰ καὶ θεραπευμένος σωματικὰ πιστὸς ἄνθρωπος βιώνει ἐνεπίγνωστα τὴ δωρεὰ τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἁγίων ὡς πολυχεύμονα ποταμὸ ἱαμάτων στὴ σύνολη ὑπαρξή του. Ἡ θεραπεία εἶναι κατ' ἐξοχὴν τῆς ψυχῆς, ἢ ὁποῖα ὑπομένει πλέον τὰ παρόντα ἢ ἐπερχόμενα δεινὰ μαρτυρικὰ καὶ ἀρχοντικά. Ἡ ἀσθένεια παύει νὰ εἶναι κατάρα σὲ μιὰ ὀλιγόπιστη καὶ ὀλιγόθυμη ὑπαρξή καὶ γίνεται ἐνίοτε εὐεργεσία σωστικὴ γιὰ τοὺς ἀγωνιστές.

Ἡ ψυχὴ ἐκρήγνυται σὲ δοξολογία καὶ τιμὴ καὶ ἐξύμνηση τῶν θείων προσώπων ποὺ ἔγιναν αἷτια τῶν ἰάσεων, ἀλλὰ καὶ ὑψώνεται στὴν εὐρυχωρία τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς εὐχαριστίας. «Οὐ σιωπᾶ τοῦ βοᾶν τρανότατα τὰ μεγαλεῖα»¹¹⁶ τῶν ἱαματικῶν θαυμάτων, ἀλλ' εὐχαρίστως δοξάζει καὶ ἀνυμνεῖ καὶ γεραίρει καὶ μεγαλύνει καὶ κηρύττει τὶς ἄπειρες σωστικὲς δωρεὲς ποὺ ἔλαβε καὶ λαμβάνει.

Δ. ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

Ἀπὸ τὴν πραγμάτευση τοῦ θέματός μας, διεφάνη ὅτι, στὴν ἀγωνιστικὴ πορεία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, ἡ μυσταγωγία τῶν ἐνηλίκων καὶ ἡ παιδαγωγία τῶν νεωτέρων ἐπιτυγχάνεται μέσα στὸν χῶρο τῆς θείας λατρείας τῶν Ὁρθοδόξων, ὅπου χειραγωγοῦνται οἱ μετέχοντες στοὺς δρόμους καὶ τὰ ἀθλήματα τοῦ ἀπαραχαράκτου ἤθους, ἀλλὰ καὶ στὴν κοπιαστικὴ ὑπαρκτικὴ ὑψωση τοῦ ἁγιασμοῦ.

Ἡ θεία λατρεία καὶ ἡ ἐνσυνείδητη μετοχὴ σ' αὐτὴν εἶναι τὸ διδακτῆριο τῶν πρακτικῶν ἀρετῶν ἀλλὰ καὶ τῶν μυστικῶν βιωμάτων καὶ τῶν θεολογικῶν πτήσεων γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Εἶναι τὸ σχολεῖο, στὸ ὁποῖο μαθαίνουν οἱ ἀγωνιζόμενοι πιστοί, οἱ ὑφιστάμενοι ἀναρίθμητα δεινὰ τοῦ βίου ἢ δεινῶς πάσχοντες καὶ ἀρρωστοῦντες ἐκ ποικίλων ψυχοσωματικῶν νόσων πῶς λειτουργεῖται καὶ θεραπεύεται ἡ ὑπαρξή, πῶς κοινωνικοποιεῖται, πῶς ἰσορροπεῖ ψυχολογικά, πῶς ὑπερβαίνει τοὺς φόβους καὶ τὶς φοβίες, πῶς κατανικᾷ τὰ νεκρωτικὰ συναισθήματα τῆς ματαίωσης, πῶς ὑπερβαίνει τοὺς τυραννικοὺς πνιγμοὺς τῆς μοναξιάς καὶ τῆς ἀπομόνωσης, πῶς συγχωρεῖ καὶ συγχωρεῖται στοὺς σκοτισμοὺς τῆς ἀμφιλίας, πῶς σπουδάζει στὴν ἀλήθεια,

τὴν ἀρχοντιὰ καὶ τὴν εὐρυχωρία τῆς ἀγάπης, πῶς ὀλοκληρώνεται ἡ προσωπικότητα στὶς ὑψώσεις μιᾶς ζωῆς γεμάτης εὐχαριστία καὶ δοξολογία.

Δάσκαλοι, ποιμένες, γονεῖς καὶ νέοι, μέσα στὸ κλίμα καὶ τὸ περιβάλλον τῆς μυσταγωγικῆς αὐτῆς παιδαγωγίας τῆς λειτουργικῆς ζωῆς, τῆς κοινῆς προσευχῆς, τῆς βρώσης, ἰκετευούσης καὶ παρακαλούσης συνάξεως ὑπὲρ τῶν παρισταμένων ἀλλὰ καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου, ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν, τῶν θλίψεων, τῶν πειρασμῶν καὶ περιστάσεων τῆς ζωῆς, ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ μαθητεύσουν ἄριστα στὴ δραματουργία τῶν τελουμένων διὰ μεθέξεως, στὸν λόγο καὶ τὸ μέλος, στὴν ἐποπτεία τοῦ κάλλους τῶν λειτουργικῶν τεχνῶν καὶ στὴ βιωματικὴ πλήρωση τῆς πίστεως.

Μέσα στὸν πλοῦτο τῆς ὑμνογραφίας τῶν παλαιῶν καὶ νεωτέρων παρακλητικῶν καὶ ἰκετηρίων κανόνων γινόμαστε μέτοχοι δωρεοδοσίας φιλαδέλφου προβληματισμοῦ καὶ στοχασμοῦ ἠθικῆς θεολογίας, ποὺ διαλύουν τὸν ἐγωτικὸ ἀπομονωτισμὸ τῶν συγχρόνων καιρῶν καὶ ἀνοίγουν διαφυγὲς κοινωνίας ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς λαβυρίνθους τῆς καταλυτικῆς ἀτομοκρατίας τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Τὸ νῆμα τῆς ἐξόδου εἶναι ἡ διὰ τῆς χάριτος τῶν μυστηρίων οἰκείωση μὲ τὸν Σωτῆρα Χριστό, ἀλλὰ καὶ τὸ θάρσος τῆς σκέπης, τῆς προστασίας, τῆς βοήθειας, τῆς μεσιτείας καὶ τῆς πρεσβείας τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτο πάντοτε μέσα στὴν ἰσόρροπη χαρμολυπικὴ, ἀσκητικὴ, κατανουκτικὴ, ἀγωνιστικὴ καὶ σταυροαναστάσιμη πορεία ζωῆς, μέσα στὸ εὐλογημένο κλίμα τοῦ λειτουργικὰ μυσταγωγούμενου ὀρθοδόξου ἤθους.

Αὐτὸ τὸ ἤθος θὰ καλλιεργήσει προληπτικὰ στὸ πλήρωμα τῆς ἐνορίας τοῦ ὀ πνευματικὸς πατήρ ἐφημέριος καὶ ποιμένας, γιὰ νὰ θεραπεύσει, μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀγίων τοῦ μυστηρίων, τὸ αὐτεξούσιο, τὴ συνείδηση, τὴν ἐμπάθεια, τὰ συντρίμματα τῆς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀσφαλίζοντάς τους ἀπὸ δεισιδαιμονικὲς πλάνες καὶ μαγικὲς περὶ τὴν πίστη ἀντιλήψεις καὶ ἐπήρειες τοῦ πονηροῦ ἀντιμάχου, ὀδηγώντας τους βῆμα-βῆμα στὴν οἰκείωση καὶ τὴν κοινωνία μὲ τὸν Θεό, ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ φόβου στὴν ἐλευθερία καὶ τὴν εὐρυχωρία τῆς ἀγάπης.

Γιὰ νὰ ἀρθοῦν οἱ νοσογόνες αἰτίες καὶ νὰ προληφθοῦν, ὅσο εἶναι δυνατόν, τὰ ψυχικὰ ἰδιαίτερα ἀρρωστήματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ τεθοῦν θεμέλια ὀρθοδόξου πνευματικότητας. Τοῦτο σημαίνει:

- 1) ἔμπρακτο λόγο καὶ ἔλλογο παράδειγμα ζωῆς,
- 2) πίστη στὸ Θεανδρικὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀναπόδεικτο δῶρημα ἐπίγνωσης,
- 3) ἄθλημα ἐλευθερίας καὶ κοινωνίας μὲ τὸν συνάνθρωπο,
- 4) ἀγαπητικὴ συντριβὴ τῶν ἐγωτικῶν συγκλεισμῶν,

- 5) φαύση θεραπευτική τῶν ὀρίων τῆς ὑπαρξης,
- 6) εἰρηναία συνύπαρξη καὶ καταλλαγὴ μὲ ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ,
- 7) ὑπαρκτική θεουργία στὴ συγκρότηση τοῦ εὐχαριστιακοῦ σώματος καὶ στὴ μετοχὴ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν μυστηρίων,
- 8) ἡσυχαστικὸ καὶ ἀσκητικὸ ἦθος, ἀντίμαχο στὶς πλανερὲς σειρῆνες ἢ τὴν ἀβάστακτη ἐλαφρότητα τῆς ματαιοδοξίας,
- 9) ἀδιάλειπτη προσευχητικὴ ὀξυγόνωση τοῦ πνευματικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου,
- 10) πρότυπα ἁγιασμοῦ καὶ μαρτυρικῆς ἀγάπης στὰ πρόσωπα τῶν μαρτύρων, τῶν ὁσίων καὶ τῶν ὁμολογητῶν, οἱ ὅποιοι κατόρθωσαν, Θεοῦ χάριτι, νὰ ὑπερβοῦν τὴν «ματαίωση» διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς «ματαιότητος» τῶν φθαρτῶν καὶ προσκαίρων.

Οἱ παρακλητικοὶ κανόνες, τελούμενοι τακτικὰ καὶ εὐλαβικά, ἐνεπίγνωστα καὶ συμμετοχικά, ἐμποιοῦν παιδαγωγία πνευματικὴ ἀπρόσμενα ὠφέλιμη γιὰ τὶς ψυχὲς τῶν χριστιανῶν, ὅταν μάλιστα συνοδεύονται ἀπὸ σχετικὴ στοχευμένη διδασκαλία. Ἐκεῖ προσευχόμενοι ὑμνητικὰ καὶ παρακλητικὰ, καταθέτοντας ἱκετευτικὰ καὶ ἔμπονα, καρδιακὰ καὶ ὀλόθυμα τὰ αἰτήματά τους σπουδάζουν στὸν τρόπο ποὺ ὁ πιστὸς ἄνθρωπος αἴρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, ἀντιμετωπίζει τὰ θλιπτικὰ τοῦ βίου, ὑπομένει τοὺς πόνους καὶ τὶς ἀσθένειες, προσφεύγει στὴν παραμυθία, τὴ βοήθεια καὶ τὴ σκέπη τοῦ Κυρίου, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων. Ἐκεῖ κατανοοῦν τὸ νόημα τῆς τελείας παραιτήσεως στὸ ἅγιο θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ προετοιμάζονται γιὰ τὶς δύσκολες ὥρες τῶν δεινῶν συμφορῶν καὶ ἀναγκῶν καὶ περιστάσεων τοῦ κόσμου τούτου.

Ὡς καλὴ καὶ δραστικὴ ἱατρικὴ πρόληψη, μέσα στὸν σύγχρονο καταγιγισμό τῶν πλαδαρῶν προτύπων, στοὺς ξορκισμοὺς τῆς πνευματικῆς δειλίας, στὴν κούφια φαντασμαγορία τῆς τηλοψίας, μέσα σὲ ἓνα κόσμον ἐγωτικῆς αὐτοεπιβεβαίωσης καὶ ταυτόχρονα μίξερης καὶ τραγικῆς αὐτοαναίρεσης, μέσα στὸ ζοφερὸ ἦθος τοῦ «ἔχειν» καὶ τὸ παντελὲς ἔλλειμα τοῦ «εἶναι», μέσα σὲ ἓνα περιβάλλον ποὺ θεωρεῖ τὴν ἀρετὴ πανεύκολη ἰδεαλιστικὴ ἀρπαγὴ καὶ ὄχι αὐτοπροαίρετη ἀγαπητικὴ κατάθεση μαρτυρίας καὶ μαρτυρίου, ἢ λειτουργικὴ καὶ λατρευτικὴ πνευματικὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, στηριζόμενη στὰ ἁγιασμένα προσευχητικὰ, παρακλητικὰ καὶ ἱκετευτικὰ της κείμενα, ταπεινά, νομίζουμε, καὶ θεραπευτικὰ νομιμοποιεῖται καὶ τολμᾷ νὰ προτείνει στὸν κάθε καλοπροαίρετο σύγχρονο ἄνθρωπο τὸν δικὸ της θεοφώτιστο δρόμο, τὸ δικὸ της ἀσκητικὸ ἦθος ζωῆς. Καὶ νὰ προβάλει:

- 1) ἀντὶ τῆς καταβύθισης στὴν ἀνομία, τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς,
- 2) ἀντὶ τῆς εὐκολίας, τῆς χλιδῆς καὶ τῆς καλοπέρασης, τὸν τρόπο τῆς ἀσκήσεως,

3) ἀντὶ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης, τὸν δρόμο τῆς γνησιότητος, τῆς τιμιότητος καὶ τῆς ἀλήθειας,

4) ἀντὶ τῆς ἐμπαθοῦς ἀκαθαρσίας, τὸν δρόμο τῆς ἐνσυνείδητης καθαρότητος,

5) ἀντὶ τοῦ σκοτισμοῦ μέσα στὰ ἀμέτρητα φῶτα, τὴν ὁδὸ πρὸς τὸ ἀληθινὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ,

6) ἀντὶ τῆς ἀπιστίας, τῆς ἀνταρσίας καὶ τῆς ἄρνησης, τὸν δρόμο τῆς ἐμπειρικῶς βεβαιωμένης πίστεως,

7) ἀντὶ τῆς περιφρόνησης τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, τὸν δρόμο τῆς νηστείας, τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς προσευχῆς,

8) ἀντὶ τῆς θεοποιημένης ὑλικῆς δύναμης, τῆς θείας δύναμης τῶν πνευματικῶν καταστάσεων τοῦ ἁγιασμοῦ,

9) ἀντὶ τοῦ μίσους καὶ τῆς ἐκδικητικότητος, τὸν δρόμο τῆς εἰρηναίας ἀγάπης,

10) ἀντὶ τῶν κακῶν ἐγωτικῶν σπαραγμῶν τῆς ἀλαζονείας, τὸν κοπιαστικὸ ἀλλὰ χαρισματικὸ δρόμο τῆς ταπεινοφροσύνης,

11) ἀντὶ τῆς ματαιίας προσφυγῆς στὶς κοσμικὲς ἀνασφαλεῖς ἀσφάλειες, τὴν καταφυγὴν στὸ μόνον στερεὸ θεμέλιο τῆς ζωῆς, τὸν φιλόανθρωπο ἰατρὸ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό,

12) ἀντὶ τῶν ἀπογνωστικῶν βυθῶν τῆς ὀλιγοθύμου καὶ ὀλιγοπίστου ζωῆς, τὴν ἐκστατικὴ ὑψωση τῆς ἀκαταισχύντου ἐλπίδος καὶ τὴν θεραπευτικὴ ὁδὸ τῆς εὐχαριστίας καὶ τῆς δοξολογίας.

Τέλος, θεραπευτικά, ὁ καλὸς ποιμένας καὶ πνευματικὸς πατέρας τῶν πιστῶν θὰ χρησιμοποιοῦσιν τὰ δραστικὰ φάρμακα τῶν θερμῶν ἰκεσιῶν καὶ τῶν ἐν παρρησίᾳ πρεσβειῶν τῶν ἁγίων, ὅπως καταγράφονται στὰ προσευχητικὰ κείμενα τῶν παρακλητικῶν κανόνων.

Θὰ κράξει πρὸς τὸν Κύριο, τὴν Θεοτόκο καὶ τοὺς ἁγίους μαζί με τοὺς ἀσθενοῦντες ἀνθρώπους. Συμπάσχοντας καὶ συλλυπούμενος καὶ κλαίει μετὰ τῶν κλαιόντων, δὲν θὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὴν ἀκηδία τῆς συνήθειας καὶ τῆ φθορὰ τῆς καθημερινότητος. Θὰ ἀγρυπνήσει ἀνυστάκτως προσευχόμενος ὄχι μόνον ὑπὲρ τῶν νοσοῦντων ἀλλὰ καὶ κρυφὰ ἀντὶ τῶν νοσοῦντων καὶ θλιβομένων καὶ καταπονουμένων ἀνθρώπων.

Θὰ προστρέξει στὸ νοσοκομεῖο, θὰ ἐπισκεφθεῖ τὴν οἰκία, θὰ συγκαλέσει τὸ πλήρωμα τῶν εὐλαβῶν καὶ ἐνσυνείδητων μελῶν τῆς ἐνορίας, γιὰ νὰ ζητήσουν τὴν κατὰ τὸ ἅγιο θέλημα τοῦ Θεοῦ ἄρση τῶν δεινῶν, τὴν θεραπεία τῶν ἀσθενειῶν, τὴν διάλυση τῶν θλιπτικῶν καταστάσεων, τὸν γλυκασμὸ τῆς παρηγορίας, μέσῳ τῆς εἰδικῆς γι' αὐτοὺς ποῦ ὑποφέρουν καὶ πάσχουν ἐπιτάσεως τῆς παρακλητικῆς προσευχῆς καὶ τῆς εὐλαβοῦς ἰκετηρίας.

Ἄθλημα ἀληθῆς ἐλευθερίας, ἀγάπης καὶ κοινωνίας. Ὑγιῆς ἐνοριακὴ ζωὴ καὶ ἀληθῆς εὐαγγελικὸ φρόνημα. Θεραπευτικὴ ἔκσταση καὶ ἔξοδος ἀπὸ τὴ φτώχεια τοῦ ἀτομιστικοῦ καὶ ἐγωκεντρικοῦ συγκλεισμοῦ, πρὸς τὸν πλοῦτο καὶ τὴν εὐρυχωρία καὶ τὴν ἀρχοντιὰ τῆς χριστομίμητης περιπέτειας τῆς ἄρσεως τοῦ σταυροῦ, τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τῆς ταπεινῆς καὶ μαρτυρικῆς ἀκολουθίας τοῦ Χριστοῦ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Ἡ ὑμνογραφικὴ παραγωγή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ἡ λειτουργικὴ τέχνη τοῦ λόγου καὶ τοῦ μέλους, ποὺ ὑπηρετεῖ ταπεινὰ καὶ ἔλλογα τὴν ψαλλόμενη προσευχὴ τῶν πιστῶν στὶς ἐνορίες καὶ τῶν μοναχῶν στὶς ἱερὲς μονές.

2. Ὅλη ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίηση, ἀλλὰ ἰδιαίτερα ἡ κανονογραφία τῶν μεγάλων ὑμνογράφων καὶ μελουργῶν, ἐπλούτισε τὴ θεία λατρεία τῶν Ὁρθοδόξων μὲ τὶς ἀκένωτες πηγές τοῦ καθαρῦ προσευχητικοῦ πνεύματος, καταθέτοντας κείμενα θεολογικά, ἐορταστικά, ὑμνητικά, ἐγκωμιαστικά ἱκετήρια καὶ παρακλητικά.

3. Μέσω τῆς συγκροτήσεως τοῦ λειτουργικοῦ βιβλίου τῆς *Παρακλητικῆς* ἀναδείχθηκε ἰδιαίτερα ὁ ἱκετευτικὸς καὶ παρακλητικὸς πλοῦτος τῆς ψυχῆς τῶν λατρευτῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ τιμὴ πρὸς τοὺς φίλους Του πάντας τοὺς ἁγίους, ὁ ὁποῖος καταγράφεται πληθωρικὰ στοὺς ἱκετήριους καὶ παρακλητικοὺς κανόνες.

4. Μὲ τρόπο μοναδικό, στὰ κείμενα τῶν παρακλητικῶν κανόνων συνυφαίνονται ἡ ἐξομολόγηση, ἡ ἱκεσία, ἡ δέηση καὶ ἡ παράκληση πρὸς τὰ θεῖα πρόσωπα, μὲ τὸν ἐγκωμιασμό, τὴν ἐξύμνηση, τὴ δοξολογία καὶ τὴν εὐχαριστία τῶν εὐεργετουμένων καὶ θεραπευομένων πιστῶν.

5. Οἱ παρακλητικοὶ κανόνες εἶναι ἀναρίθμητοι, ἀνέκδοτοι καὶ ἐκδεδομένοι, ὀνοματιζόμενοι ἔτσι ἢ ὄχι, καθὼς κατὰ τὸ περιεχόμενο σχεδὸν πάντες οἱ κανόνες εἶναι ἱκετικοί, ὅπως αὐτὸ διαφαίνεται τουλάχιστον ἀπὸ τὰ ἐπίσημα ἐν χρήσει λειτουργικὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας.

6. Ἡ πατρότητα τῶν κανόνων καὶ οἱ μεταξὺ τους ἐξαρτήσεις εἶναι ἓνα ἀκανθῶδες ζήτημα τῆς ὑμνολογικῆς ἔρευνας, τὸ ὁποῖο ἀπαιτεῖ γνώση, ὑπομονὴ καὶ ἐρευνητικὴ μεθοδικότητα στὴν ἐξαγωγή συμπερασμάτων. Ἐλαττώματα καὶ ἀδυναμίες ἐπίσης παρουσιάζονται ἐνίοτε στὴν ποιητικὴ καλλολογία. Ὅμως τελικὰ ἡ ποίηση τῶν παρακλητικῶν κανόνων μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ ὡς ἓνας κρυστάλλινος καὶ καθαρὸς ποταμὸς πνευματικῶν ὀρμημάτων, ποὺ εὐφραίνουν τὶς καρδιές καὶ θεραπεύουν τὴν ὑπαρξή.

7. Αἰτία τῶν ἀσθενειῶν θεωρεῖται στὶς καταγραφές τῶν κανόνων ἡ φθορὰ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐξαιτίας τῆς προπατορικῆς ἀστοχίας στὴν ἀγαπητικὴ μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνία. Ἐκτοτε ἡ πολυποίκιλος ἀμαρτία καὶ ὁ σκοτασμὸς τῆς ἐμπαθείας, ἐπιτεινόμενος ἀπὸ φθόνους δαιμονικοὺς καὶ λογισμοὺς στρεβλωμένους, ἀρρωσταίνουν κυριολεκτικὰ τὴ σύνολη ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου.

8. Τὰ εἶδη τῶν ἀρρωστημάτων εἶναι πολλὰ καὶ πολλές φορές δυστυχῶς δυσίατα. Σχετίζονται μὲ τὸ σῶμα ἢ τὴν ψυχὴ, ποὺ ἄμεσα καὶ καταλυτικὰ ἀλληλοεπηρεάζονται στὴ νοσογόνου διαδικασίᾳ. Μὲ τὰ ἐντονότερα ὅμως χρώματα οἱ κανονογράφοι περιγράφουν καὶ τὰ λυπηρὰ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὁποῖα εἶναι δεῖγμα τῆς ἀσθενούσης φύσεως, ἀλλὰ καὶ συντείνουν στὴν ἐμφάνιση καὶ παραμονὴ τῶν ψυχοσωματικῶν ἀρρωστημάτων.

9. Μὲ τοὺς μελανότερους ἐκφραστικούς τόνους οἱ ὑμνογράφοι καταγράφουν τὰ βιώματα τῶν σωματικῶν πόνων καὶ τῶν ψυχικῶν ὀδυνῶν. Ἡ καταβύθιση αὐτὴ στὰ πολυσύνθετα καὶ περιπεπλεγμένα ψυχοσωματικὰ καὶ ὑπαρξιακὰ προβλήματα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ποὺ τόσο πολὺ ὁμοιάζει μὲ τὸν παλαιό, στὸ νοσηρὸ ὑπόβαθρο τῆς φύσεως καὶ τῆς ὑποστάσεώς του, ἀποτελεῖ ἀληθινὴ διάβαση διὰ μέσου σκοτεινοτάτων ἀβύσσων.

10. Ἡ ταπεινὴ συναίσθηση ὅτι ἡ φύση καὶ ἡ ὑπόσταση (σῶμα-ψυχὴ-αὐτεξούσιο-συνείδηση) ἀσθενοῦν ὀδηγεῖ τὸν πιστὸ ἄνθρωπο στὶς ἐκστατικές καταστάσεις τῆς μετανοίας, τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ἀναζήτησης θεραπείας. Ἔτσι, στοὺς παρακλητικούς κανόνες, τὰ αἰτήματα τῆς προσευχῆς πρὸς θεραπεία κατατίθενται μὲ θάρσος ἐκρηκτικό, μὲ ρηματικές προστακτικὲς ἀνατρεπτικὲς καὶ ἀλλοιωτικὲς παγιωμένων κακῶν.

11. Στὸ θεμέλιο τῆς καταφυγῆς καὶ ἐκζήτησης ἐλέους καὶ βοηθείας, τῆς προσευχητικῆς ἐκτενείας καὶ τῆς ἐκ βάθους κραυγῆς, τῆς ἐνσυναισθήτου μετανοίας καὶ προσπτώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς γνήσιας ταπεινοφροσύνης καὶ αὐτομεμφίας, ἐκεῖνο ποὺ κατ' ἐξοχὴν σφραγίζει τὸν τρόπο τῆς παρακλήσεως καὶ ἀποτελεῖ καίρια προϋπόθεση τῆς θεραπείας τῶν ψυχοσωματικῶν ἀσθενειῶν εἶναι ἡ ὀλόθυμη ἐλπίδα τῆς ἰάσεως καὶ ἡ ἀκράδαντη πίστη στὴν ἰατρικὴ δύναμη καὶ χάρις τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ παράλληλα καὶ στὴν πρεσβευτικὴ πρὸς ἴαση μεσιτεία καὶ πρεσβεία τῆς Παναγίας, τοῦ σταυροῦ, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἁγίων.

12. Ἡ ἀκλόνητη αὐτὴ πίστη τῶν πιστῶν δὲν λειτουργεῖ μαγικὰ καὶ δεισιδαιμονικὰ ἢ κατὰ ψυχολογικὴ αὐθυποβολὴ οὔτε ὀφείλεται στὴν ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν νόσων βία τῶν συναισθηματικῶν φορτισμῶν, ἀλλὰ ἐδράζεται σὲ βάσεις θεολογικὲς καὶ προϋποθέσεις σωτηριολογικὲς, τὶς ὁποῖες γνωρίζουν καλῶς οἱ ἐγκρατεῖς τῶν δογμάτων τῆς πίστεως καὶ βαθεῖς καὶ ἐξέχοντες, στὴν πλειοψηφία τους, θεολόγοι κανονογράφοι τῶν παρακλητικῶν καὶ ἱκετηρίων ὕμνων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

13. Ὁ Κύριος ἰάτρευσε τὸν προπάτορα Ἀδὰμ καὶ ἰατρεύει τοὺς ἀπογόνους του ἀναιρώντας τὴν φθοροποιὸ καὶ νοσογόνου κατάρα τῆς παρακοῆς. Ὁ Χριστὸς ἐπλήρη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, γιὰ νὰ ἰατρεύσει τὶς σωματικὲς καὶ τὶς ψυχικὲς πληγὰς τῶν ἀνθρώπων, τὰ τραύματα καὶ τὰ συντρίμματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπαθε γιὰ νὰ πηγάσει τὴν ἀπάθεια.

14. Παράλληλα ἡ πίστις στὴν ἰαματικὴ δύναμη τῆς Παναγίας ἐδράζεται, γιὰ τοὺς ἁγίους ὑμνογράφους καὶ τοὺς προσευχομένους μὲ τοὺς ὕμνους τοὺς πιστοῦς, στὸ γεγονός ὅτι αὐτὴ ἐκυοφόρησε καὶ ἐγέννησε τὸν ἰατῆρα τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ ταῦτα ἡ Θεοτόκος καθίσταται «ἰλαστήριον» τῆς φύσεως, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἔχοντας χάρη καὶ παρρησία πρεσβευτική, διὰ τῆς ὁποίας δυνάμει τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ τῆς ἀπαλλάττει τοὺς πιστοὺς νόσων παντοίων καὶ δεινῶν συμφορῶν, γινόμενη πηγὴ τῶν ἰάσεων καὶ μεσίτις ἄγρυπνος πρὸς τὸν φιλάνθρωπο Θεό.

15. Καὶ ὁ πανσεβάσμιος Σταυρὸς προσπηγάζει ἰάματα στοὺς μετὰ πίστεως ἀσπαζομένους, προσκυνοῦντας καὶ τυποῦντας αὐτόν, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ θυσιαστικῶς προσπαγέοντα καὶ ἐθελουσίως ἐκχύσαντα τὸ πανάγιον αὐτοῦ αἷμα. Παράλληλα οἱ ἅγιοι ἄγγελοι παρίστανται ἰκέτες θερμοὶ στὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ, ὡς φύλακες καὶ λειτουργοὶ ἐκλεκτοὶ τῆς θεραπείας καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ὡς χειραγωγοὶ καὶ βοηθοὶ καὶ πρόμαχοι, πλουτοῦντες πολλὴ παρρησία καὶ πρεσβεία ἰαματικὴ.

16. Ὁ τίμιος Πρόδρομος καὶ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἔλαβαν ἐπίσης ἀπὸ τὸν Κύριο θαυμάτων καὶ ἰάσεων χάρη ἀκένωτο, ὡς τὰ μετὰ τὴν Θεοτόκο οἰκειότερα πρόσωπα τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου. Ἐνῶ πάντες οἱ ἅγιοι ἔλαβαν χάρη πλουσίων θαυματουργιῶν πρὸς θεραπεία τῶν ἀρρωστημάτων, ἰδιαίτερα οἱ ἅγιοι μάρτυρες, ὡς μιμητὲς τοῦ πρωτομάρτυρος Χριστοῦ ἐκχύσαντες αὐτοθελήτως τὰ αἷματα ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔλαβαν τὴν δωρεὰ «ρεῖθρα ἰαμάτων ἀναπηγάζειν» πᾶσι τοῖς πιστῶς αὐτοῖς προστρέχουσιν.

17. Ὁ λυτρωμένος ψυχικὰ καὶ θεραπευμένος σωματικὰ πιστὸς ἄνθρωπος βιώνει ἐνεπίγνωστα τὴ δωρεὰ τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων ὡς πολυχεύμονα ποταμὸ ἰαμάτων στὴν ὑπαρξή του. Ἡ θεραπεία εἶναι κατ' ἐξοχὴν τῆς ψυχῆς, ἢ ὁποία ὑπομένει πλέον τὰ παρόντα ἢ ἐπερχόμενα δεινὰ μαρτυρικὰ καὶ ἀρχοντικά. Ἡ ἀσθένεια παύει νὰ εἶναι κατάρρα σὲ μία ὀλιγόπιστη καὶ ὀλιγόθυμη ὑπαρξὴ καὶ γίνεται ἀληθῆς σωστικὴ εὐεργεσία γιὰ τοὺς ἀγωνιστές.

18. Ἡ ψυχὴ ἐκρήγνυται σὲ δοξολογία καὶ τιμὴ καὶ ἐξύμνηση τῶν θείων καὶ ἁγίων προσώπων, ποὺ ἔγιναν αἷτια τῶν ἰάσεων. Ἀλλὰ καὶ ὑψώνεται στὴν εὐρυχωρία τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς εὐχαριστίας. «Οὐ σιωπᾶ τοῦ βοᾶν τρανότατα τὰ μεγαλεῖα» τῶν ἰαματικῶν θαυμάτων. Εὐχαρίστως δοξάζει καὶ ἀνυμνεῖ καὶ γεραίρει καὶ μεγαλύνει καὶ κηρύττει τὶς ἄπειρες σωστικὲς καὶ ἰαματικὲς δωρεὲς ποὺ ἔλαβε καὶ λαμβάνει.

19. Εἶναι ἀνάγκη, στὸ πλήρωμα τῆς ἐνορίας, νὰ καλλιεργηθεῖ μὲ ὑπομονὴ τὸ ἀληθὲς ἦθος τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ ἀσκητικὸ καὶ ἀγωνιστικὸ. Στὸν κατασκευαστικὸ αὐτὸ τρόπο καὶ στὸν χαρμολυπικὸ καὶ σταυροαναστάσιμο αὐτὸ

δρόμο οἱ πιστοὶ θὰ βοηθοῦνται προληπτικὰ στὴν ἄρση τῶν νοσογόνων αἰτιῶν, ἰδιαίτερα τῶν ψυχικῶν ἀρρωστημάτων, καὶ θὰ θεμελιώνουν τὴ ζωὴ τους στὴ λειτουργικὴ πνευματικότητά τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε στίς δύσκολες, δεινές καὶ θλιπτικὲς καταστάσεις τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀσθενείας νὰ ἔχουν ἀσφαλὲς καταφύγιο τὴν ἀκαταίσχυρη ἐλπίδα, τὴ βοήθεια, τὴ σκέπη καὶ τὴν παρηγορία τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἁγίων του.

20. Θεραπευτικά, ὁ καλὸς ποιμένας θὰ χρησιμοποιοῦσιν τὰ δραστικὰ φάρμακα τῆς ἐμπόνου ἰκεσίας τῶν παρακλητικῶν κανόνων. Θὰ κράξει πρὸς Κύριον ὑπὲρ τῶν πονούντων, θὰ κλαύσει μετὰ τῶν θλιβομένων, θὰ προστρέξει στὴν κλίνη τῆς ἀρρωστίας τους, θὰ παρακινήσει τοὺς πιστοὺς καὶ εὐλαβεῖς ἀνθρώπους σὲ συναγεραμὸ προσευχῆς καὶ θὰ πρωτοστατήσῃ σ' αὐτήν. Ἔτσι μόνον θὰ ὁδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους τῆς πνευματικῆς εὐθύνης του στὸ ἄθλημα τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς κοινωνίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. ἐπισημάνσεις καὶ προβληματισμοὺς στῶν EMMAN. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ Ψαλτικὴ Τέχνη. Λόγος καὶ Μέλος στὴ λατρεία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*, ἐκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2004. ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΑΡΗ (ἀρχιμ.), *Διερευνήσεις στὸ λειτουργικὸ ἄσμα. Μελέτες στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ* [Ψαλτικὰ Ἀνάλεκτα 1], ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 2003.

2. Πρβλ. *Ρωμ.* ιβ' 1. *Ἰωάν.* δ' 23, 24.

3. Βλ. τὴ σπάνια εἰδικὴ μελέτη, ποὺ βρῖσκεται στὰ χέρια μας, τοῦ Ν. Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ μετρικὴ ἐν τῇ βυζαντινῇ λειτουργικῇ ὕμνογραφίᾳ*, Ἀθῆναι 1954. Πρβλ. τὶς ἐννέα βιβλικὲς ὠδές: Α': Μωϋσέως. Ἔξ. ιε' 1-19. Β': Μωϋσέως. *Δευτ.* λβ' 1-43. Γ': Προσευχὴ Ἄννης, μητρὸς Σαμουὴλ τοῦ προφήτου. *Α' Βασ.* β' 1-10. Δ': Προσευχὴ Ἀββακούμ τοῦ προφήτου. *Ἀββακ.* γ' 1-18. Ε': Προσευχὴ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου. *Ἡσ.* κς' 9-20. ς': Προσευχὴ Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. *Ἰωνᾶ* β' 3-10. Ζ': Προσευχὴ τῶν ἁγίων τριῶν παιδῶν. *Δαν.* γ' (Προσευχὴ) 2-21(33). Η': Ὕμνος τῶν τριῶν παιδῶν. *Δαν.* γ' (Ὕμνος) (28)34-67. Θ': Τῆς Θεοτόκου. *Λουκ.* α' 46-55. Τοῦ Ζαχαρίου, πατρὸς τοῦ Προδρόμου. *Λουκ.* α' 68-79. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑκατὸν πενήντα Ψαλμούς.

4. Πρβλ. τὶς μαρτυρίες (*Πράξ.* ις' 25-26. *Ἐφ.* ε' 19-20. *Κολ.* γ' 16), ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐντοπισμένους στὴν Καινὴ Διαθήκη ὕμνους, τοὺς χρησιμοποιούμενους ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο, στίς ἐπιστολές του, ὡς γνωστὸ κοινὸ λειτουργικὸ κώδικα ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν, μὲ τὶς χαρακτηριστικὲς ἐφυμνιακὲς ἀπολήξεις καὶ τὴν καταγραφὴ τῶν ἐνθουσιαστικῶν τάσεων (*Ρωμ.* ια' 36. *Ἐφ.* α' 3-14. γ' 21. ε' 14. *Φιλιπ.* β' 5-11. *Α' Τιμ.* γ' 16. ς' 15. *Β' Τιμ.* β' 11-13). Πρβλ. καὶ τοὺς ὕμνους στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννου ε' 9.12.13. ιε' 3 (ὠδὴ τοῦ ἀρνίου).

5. Πληθωρικὰ στοιχεῖα, ἀναλύσεις καὶ βιβλιογραφικὲς καταγραφές, βλ. στὰ ἔργα: ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, *Ποιηταὶ καὶ Ὑμνογράφοι τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας*, τ. Α', ἐν Ἱεροσολύμοις 1940. ΑΝ. ΦΥΤΡΑΚΗ, «Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν ποίησις κατὰ τὰς κυριωτέρας φάσεις αὐτῆς», *ΕΕΘΣΠΑ* (1955-56) καὶ ἀνάτυπο Ἀθῆναι 1957. ΚΑΡΑ ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, *Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας* (μτφρ. Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ), τ. Δ', ἐκδ. Πάπυρος, ἐν Ἀθῆναις 1964, σσ. 644-720. Ν.Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, *Ἡ Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία καὶ Ποίησις, ἥτοι Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν*, τ. Β', Ἀθῆναι 1965, Θεσσαλονίκη 1993 (ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ). ΚΑΡ. ΜΗΤΣΑΚΗ, *Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία*, τ. Α': *Ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη ἕως τὴν Εἰκονομαχίαν* [Χριστιανικὴ

Γραμματολογία 1], έκδ. Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1971 (βελτιωμένη ἀνατύπωση: Ἀθήνα 1987). Θ. ΞΥΔΗ, *Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία*, Ἀθήνα 1978. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Ὑμνογραφικὰ [Θεολογικὰ Μελετήματα 4]*, έκδ. Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1981. Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Ἐκλογή Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ὑμνογραφίας*, έκδ. «Ὁ Σωτήρ», Ἀθήναι 21978. ΑΝΤ. ΑΛΥΓΙΖΑΚΗ, *Ἡ ὀκταηχία στὴν Ἑλληνικὴ Λειτουργικὴ Ὑμνογραφία*, Θεσσαλονίκη 1985. ΘΕΟΧ. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, *Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία* (Πανεπιστημιακὲς Παραδόσεις), Ἡράκλειο 1997. J.B. PITRA, *Hymnographie de l' Eglise Grecque*, Ρώμη 1867. EDM. BOUVY, *Poètes et Mélodes*, Nîmes 1886. W. CHRIST - M. PARANIKAS, *Anthologia Graeca Carminum Christianorum*, Λειψία 1871 (Hildesheim 1963). EGON WELLESZ, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, Ὁξφόρδη 1980. J. GROSDIDIER DE MATONS, *Romanos le Mélode et les origines de la poésie religieuse à Byzance*, Παρίσι 1977. HERBERT HUNGER, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία*, τ. Β', έκδ. Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος Ἐθνικῆς Τραπέζης, Ἀθήναι 1992, σσ. 484-494. Ταξινομημένη κατὰ θέματα ὕμνολογικὴ βιβλιογραφία βλ. στὸ ἔργο τοῦ J. SZOVERFFY, *A Guide to Byzantine Hymnography*, Brookline, τ. I (1978), τ. II (1979), έκδ. Mass. and Leyden Classical Folia Editions.

6. Βλ. ἀναφορὰ σ' αὐτὲς στὴν προηγηθεῖσα ὑπόσημ. 3. Βλ. καὶ Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, ὅπ.π., σσ. 59-60. Περὶ τῶν κανόνων, βλ. καὶ Γ. ΜΠΕΚΑΤΩΡΟΥ, «Κανῶν-Τάξις Λατρείας», *ΘΗΕ*, τ. 7, στ. 317-320.

7. Βλ. καὶ Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, ὅπ.π., σ. 49. Ι. ΧΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, *Ὑμνολογία*, Ἀθήναι 1973, σ. 65.

8. Βλ. καὶ Θ. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, ὅπ.π., σ. 73.

9. Βλ. στὸ Ἱεροσολυμιτικὸ *Τυπικὸν* τοῦ Ἁγίου Σάββα. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τ. Β', σ. 474.

10. Βλ. χφ. ΕΒΕ 642, φ. 18α' (ιγ' αἰ.).

11. Βλ. Γ. ΜΠΕΚΑΤΩΡΟΥ, «Παρακλητικὴ», *ΘΗΕ*, τ. 10, στ. 28. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *Τάξις 1958*, σ. γ'. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, Ἀθήναι 1904, σ. 56. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, «Ὁ Δαμασκηνὸς καὶ τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ ἔργα», *Νέα Σιών* (1931) 501.

12. Βλ. π.χ. *Παρακλητικὴ, ἧτοι Ὀκτώηχος ἡ Μεγάλη, περιέχουσα ἅπασαν τὴν ἀνήκουσαν αὐτῇ ἀκολουθίαν, μετὰ τῶν ἐν τῷ τέλει συνήθων προσθηκῶν*, έκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήναι 1994 (στὸ ἐξῆς *Παρακλητικὴ*), στὴν ἔκδοση τοῦ μικροῦ σχήματος.

13. Βλ. *Παρακλητικὴ*, σ. 920: «Τῆς Ὀκταήχου τῆς Νέας τέλος. Πόνοι δὲ Ἰωσήφ».

14. Ἀναλυτικὲς ἢ ἐξειδικασμένες ἀναφορὲς περὶ τὴν συγκρότηση καὶ τὸ πε-

ριεχόμενο του λειτουργικού βιβλίου της Παρακλητικής, βλ. Γ. ΜΠΕΚΑΤΩΡΟΥ, «Παρακλητική», ΘΗΕ, τ. 10, σσ. 28-38. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Ἐπισκόπησις τῆς Παρακλητικῆς», στὸ *Τάξις τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν 1959*, σσ. ε'-λβ'. Σημαντικὲς πληροφορίες, γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ λειτουργικοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ὅπου καὶ κατάθεση σχετικῆς βιβλιογραφίας, βλ. στοῦ Α. ΑΛΥΓΙΖΑΚΗ, *Ἡ ὀκταηχία στὴν ἑλληνικὴ λειτουργικὴ ὕμνογραφία*, ὅπ.π., σ. 171 ἔξ. Ἐπίσης βλ. «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν», στὴν *Παρακλητικὴ*, ὅπ.π., σσ. 7-14. Ἀπὸ τοὺς ξένους μελετητές, ἀξιόλογες ἀναφορὲς βλ. στοὺς J. M. NEALE, *A History of the Holy Eastern Church, General Introduction*, Λονδίνο 1850, σ. 887 ἔξ. W. CHRIST - M. PARANIKAS, ὅπ.π., σσ. LVII, LXX. J. PARGOIRE, *L'Église Byzantine de 527 a 847*, Παρίσι 1905, σσ. 332-333. H. J. W. TILLYARD, *The Hymns of the Octoechus, M.M.B. Transcripta*, τ. III (1940), σσ. XV-XXIV. τ. V (1949), σσ. XI-XX. EGON WELLESZ, ὅπ.π., σ. 140 κ.ἄ.

15. Βλ. καὶ *Παρακλητικὴ*, ὅπ.π., σ. 8, σημ. 2.

16. Πρβλ. *Λιτῆς*: «...ὕπερ τοῦ διαφυλαχθῆναι... ἀπὸ... λοιμοῦ... ὑπὲρ τοῦ ἀποστρέφαι καὶ διασκεδάσαι πᾶσαν ὀργὴν καὶ νόσον τὴν καθ' ἡμῶν κινουμένην». Ἐκτενοῦς: «Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ υἰείας...». *Εἰρηνικῶν* τῆς Θ. Λειτουργίας, τοῦ Ἀγιασμοῦ καὶ τοῦ Εὐχελαίου κ.λπ.

17. Πρβλ. *Λυχνικοῦ, εὐχὴ Β' Θείας Μεταλήψεως, εὐχὴ Ε' Εὐχὴ ἀναφορᾶς Χρυσοστόμου, μετὰ τὰ Δίπτυχα. Εὐχὴ κεφαλοκλισίας πρὸ τῆς ὑψώσεως, Εὐχὲς τῶν Ἀγιασμῶν, Εὐχὲς τοῦ ἱαματικοῦ μυστηρίου τοῦ Εὐχελαίου, Εὐχὲς περιστατικὲς ἐπὶ ἀσθενειῶν τοῦ Μεγάλου καὶ Μικροῦ Εὐχολογίου* κ.ἄ. Βλ. ἐπίσης *Εὐχὴ ἀναφορᾶς Μ. Βασιλείου καὶ Εὐχὴ εὐχαριστίας* τῆς ἴδιας λειτουργίας. Ἀντίστοιχες μαρτυρίες πολλαχοῦ ἀνιχνεύονται στίς ἀρχαῖες ἀναφορὲς τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν, τοῦ Ἀγίου Μάρκου, τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου, στὴ βυζαντινὴ καὶ τὴν ἱεροσολυμιτικὴ προηγιασμένη, στὴν ἀρμενικὴ λειτουργία κ.λπ. Βλ. σχετικὰ I. M. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, *Θεῖαι Λειτουργίαι* [Κείμενα Λειτουργικῆς, τευχ. Γ'], Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 27-28, 29, 35, 46, 47, 50, 54, 109, 110, 126, 136, 175, 330, 337, 404, 416, 481.

18. Ἀπὸ τὸ πλῆθος πρβλ. ἐντελῶς ἐπιλεκτικὰ Ἦχος πλ. β'. *Τρίτη. Ἀπόστιχα τῶν Αἰνῶν, τρ. β'. Παρακλητικὴ*, σ. 648: «Γυμνὸν με εὐρῶν τῶν ἀρετῶν ὁ ἐχθρὸς τῷ βέλει τῆς ἀμαρτίας ἔτρωσεν· ἀλλὰ σύ, ὡς ἰατρὸς ψυχῶν τε καὶ σωμάτων, τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς μου θεράπευσον, ὁ Θεός, καὶ ἐλέησόν με». Συχνότατα ἀπαντῶνται σὲ μνημὲς μαρτύρων καὶ ἱαματικῶν ἢ θαυματουργῶν ἀγίων, ἰδιαίτερα στὰ τροπάρια τῶν κανόνων τῆς ἀκολουθίας τους. Μόνον π.χ. βλ. *Μηναῖον. Φεβρουαρίου Ζ'. Ὁρθρος. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Κανὼν Ἀγίου Παρθενίου, ἐπισκόπου Λαμφάκου, ὥδῃ α', τρ. γ'*: «Νοσημάτων σκότος πονηρὸν ἔλυσας, Παρθένιε, τῷ φωτισμῷ σου τῶν

σεπτῶν ἐντεύξεων ὄθεν, δυσωποῦμέν σε, τῶν ψυχῶν ἡμῶν τὰς ὀδύνας θεράπευσον καὶ τὰς τῶν σωμάτων πάσας μαλακίας ἀποδίωξον».

19. Βλ. ἐνδεικτικὰ ΗΛΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ ΤΟΥ ΕΚΔΙΚΟΥ, *Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, Τετάρτη ἤχου δ', ὠδὴ α', τρ. α'*, στο ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Θεοτοκάριον Νέον, ποικίλον καὶ ὠραιότατον, Ὁκτώηχον...*», ἔκδ. «Ἀγιορειτικῆς Βιβλιοθήκης» Σ. Σχοινᾶ, ἐν Βόλῳ ¹⁰1979 (στὸ ἐξῆς *Θεοτοκάριον*), σ. 92β. Ἐπίσης ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΥΣ ΣΜΥΡΝΗΣ, *Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, Τρίτη ἤχου βαρέος ὠδὴ α', τρ. α', Θεοτοκάριον*, σ. 154β. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος πλ. δ'. *Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ὠδὴ η', τρ. δ'. Παρακλητικῆ*, σ. 882. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ἦχος α'. *Τρίτη. Κανὼν Προδρόμου, ὠδὴ ζ', τρ. ε'. Θεοτοκίον. Παρακλητικῆ*, σ. 67. Ἦχος πλ. β'. *Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων, ὠδὴ δ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. Παρακλητικῆ*, σ. 670.

20. Βλ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΔΟΥΚΑ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΕΩΣ, *Μέγας Παρακλητικὸς Κανὼν* (στὸ ἐξῆς Μ.Π.Κ.), ὠδὴ η', τρ. β'. *Ὁρολόγιον τὸ Μέγα*, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα ⁸1983, σσ. 559-571.

21. Βλ. χαρακτηριστικὸτατο παράδειγμα ἐκεῖνο τοῦ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ, *Κανὼν Ἰκετήριος εἰς τὸν Ἅγιον Διονύσιον τὸν ἐν τῷ Ὀλύμπῳ*, στὸ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΙΤΡΟΥΣ ΒΑΡΝΑΒΑ (ἔκδ.-ἐπιμ.), *Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου τοῦ νέου ἀσκητοῦ τοῦ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ Ὁρει τῆς Πιερίας ἐκλάμψαντος...*, ἐν Κατερίνῃ 1973, σσ. 81-85.

22. Βλ. σχετικὴ ἀναφορὰ στοῦ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (ἀρχιμ.), «Ἱατροὶ-Ἱατροεῖον: Οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι καὶ ἡ ἐκκλησία τους στὴ Θεσσαλονίκη», *Πρακτικὰ 1^{ου} ἐπιστημονικοῦ συνεδρίου: Ἡ ἱστορία τῆς ἱατρικῆς στὴν πόλη τῆς Θεσσαλονίκης. Θεσμοί, πρακτικὲς καὶ πρόσωπα ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς υἰείας*, Θεσσαλονίκη 2005 (ἀνάτυπο).

23. Πρὸβλ. τὸ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τῆς Παναγίας Πορταϊτίσσης τῆς Ἰ. Μ. Ἰβήρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἢ ἐκεῖνο τοῦ ἀρχαγγέλου στὴν Ἀγίασσο τῆς Λέσβου. Ἄξια μνείας θεωροῦμε τὴν ὑπαρξὴ σεβασμίας Θεομητορικῆς εἰκόνας στὴ Μονὴ Δουσίκου, ἐπωνυμούμενης «Εἰκὼν τῆς ἁγίας Παρακλήσεως», ἀφοῦ ἐκεῖ μὲ κατάνυξη ψαλλόταν ἡ Παράκληση τῆς Παναγίας. Βλ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ζ. ΣΟΦΙΑΝΟΥ, «Χατζη-Γερασίμου Ἱερομονάχου Δουσικιώτη, *Τὰ χρέη τοῦ ἐκκλησιάρχου*. Χρ. Κῶδ. Δουσίκου 76 (ἔτους 1846), σσ. 115-136 (ὑπὸ ἔκδοσιν στὸ Ἀντίδωρον. Τόμος τιμῆς καὶ μνήμης εἰς τὸν μακαριστὸν Καθηγητὴν τῆς Λειτουργικῆς Ἰωάννην Φουντούλην (1927-2007) [Ἐπιμελεία Παναγιώτου Σκαλτσῆ-Ἀρχιμ. Νικοδήμου Σκρέττα].

24. Δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ μὴ μνημονεύσουμε τὸ θαυματουργὸ ἁγίασμα τῆς Παναγίας Ζωοδόχου Πηγῆς στὸ Μπαλουκλί τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Βλ. μάλιστα τὸν θαυμάσιο σχετικὸ κανόνα τοῦ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΤΟΥ

ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Κανών τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, φαλλόμενος τῇ Παρασκευῇ τῆς Διακαινησίου. Πεντηκοστάριον*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι 21994, σσ. 55-63.

25. Συνοπτικὴ ἀναφορὰ στοὺς παρακλητικoὺς κανόνες τῆς Παναγίας, τὴν πατρότητα καὶ τὴν προέλευσὴ τους, τὴν τελεστικὴ τάξη καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἰκεσίας τους, τὴν συνήθεια τῆς ἐπιτελέσεώς τους (Μικρὸς καὶ Μέγας) κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Δεκαπενταυγούστου, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους, βλ. στοῦ Ν.Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, «Παρακλητικοὶ Κανόνες», *ΘΗΕ*, τ. 10, στ. 38-39.

26. Βλ. τὴν ἐπιμελημένη εἰδικὴ μελέτη τοῦ ΣΥΜΕΩΝ ΠΑΣΧΑΛΙΔΗ, *Τὸ ὕμνα-γιολογικὸ ἔργο τῶν Κολλυβάδων*, ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2007. Ἐπιφυλασσόμεθα γιὰ μιὰ κατὰ τὸ δυνατόν πλήρη καταλογογράφηση τῶν κανόνων αὐτῶν μετὰ τῶν στοιχείων τῶν ἐκδόσεών τους. Πολύτιμη βοήθεια μᾶς παρέχουν στὸ ἔργο αὐτὸ φίλοι ὕμνογράφοι καὶ συλλογεῖς Ἀκολουθιῶν.

27. *Παρακλητικοὶ Κανόνες εἰς Ἁγίους*, Ἀθῆναι 1981, σσ. 535. Βλ. ἐπίσης τὴν ἐπίπονη, συλλεκτικὴ ἀκολουθιῶν χειρόγραφη ἐργασία τοῦ Οἰκονόμου καὶ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου Σκιαθοῦ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΗΓΑ, *Ἀκολουθία Ἁγίων συλλεγεῖσαι καὶ ἐπιμελῶς διορθωθεῖσαι*, στὴν πανομοιότυπη φωτοαναστατικὴ ἔκδοση ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Ergo, τόμοι 6 (Α': 2003-ζ': 2008). Ὑπάρχουν βέβαια καὶ μεμονωμένες ἐκδόσεις παρακλητικῶν κανόνων μὲ ἐπιστημονικὲς εἰσαγωγές. Βλ. π.χ. Α. Ε. ΑΛΥΤΙΖΑΚΗ, *Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἀνέκδοτος παρακλητικὸς κανόνας στὸν Δεσπότη Χριστό*, Θεσσαλονίκη 1991. ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΠΑΡΗ (ἀρχιμ.), *Ἐφραῖμ τοῦ Ἀθηναίου Κανόνες Παρακλητικοί, εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Δέσποιναν καὶ τὴν ἐν Κύκκῳ θαυματουργὸν αὐτῆς εἰκόνα* [Λειτουργικὰ Κείμενα 6], ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη, 2003. ΕΜΜΑΝ. Κ. ΔΟΥΝΔΟΥΛΑΚΗ, «Ἀνέκδοτος (παρακλητικὸς) κανόνας πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου Ἀντιοχείας (†21 Φεβρουαρίου)», *Ἀπόστολος Τίτος*, περίοδος Γ', τεῦχ. 9 (Ἀπρίλιος 2008) 135-145.

28. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε, κατὰ τὶς μαρτυρίες ποὺ καταγράφει ὁ ἴδιος στὸν *Συναξαριστὴ* του, μερικoὺς παρακλητικoὺς κανόνες τοῦ ὕμνογράφου Ἁγίου Νικοδήμου: *Εἰς τοὺς ἁγίους Θαλέλαιο, Γεώργιο, Χρυσόστομο, Τρύφωνα, Χαράλαμπο (περὶ τῆς πανώλους), Εἰς τὸν Πρόδρομον, Νικόλαον καὶ Εὐστάθιον, Εἰς τοὺς Δώδεκα Ἀποστόλους, Εἰς τὴν Παναγίαν Γοργοῦπήκοον (τῆς Δοχειαρίου), Εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Προυσιώτισσαν κ.λπ.*

29. Βλ. F. CAVALLERA, *Πίνακες Ἑλληνικῆς Πατρολογίας*, J.P. Migne (μετάφραση καὶ διασκευή Β. Δ. ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗ), ἐκδ. «Κέντρο Πατερικῶν Ἐκδόσεων», Ἀθῆναι 2008, σσ. 463-466, ὅπου κατάλογος Θεομητορικῶν ὕμνογραφημάτων διάσπαρτων στοὺς τόμους. Πρβλ. καὶ χαρακτηριστικὸ πα-

ράδειγμα παρακλητικοῦ κανόνος τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου, ἀποσωζομένου λατινιστί. PG 156, 107-110: «Κανὼν Παρακλητικὸς. Εἰς τὴν ἀγιωτάτην Κυρίαν Θεοτόκον διὰ τοὺς ἐνεστῶτας κινδύνους» (MANUELIS PALAEOLOGI, *Canon Deprecatorius. Ad sanctissimam Dominam Deiparam pro praesentibus periculis*).

30. Ἐκδοση ,αφλη´ (1738), ὅπου ἀποθησαυρίζονται 48 κανόνες καὶ 120 στιχηρά, ἀποτελεῖ δηλαδὴ ἓνα εἶδος Θεοτοκαρίου, ὅπως τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου Ἁγιορείτου ἢ τὸ χειρόγραφο τῆς Ἰ. Μ. Ἁγίου Διονυσίου Ὀλύμπου, τὸ ὁποῖο ἀνακαλύψαμε πρὸ ἐτῶν μὲ ἀγνωστους κανόνες, κατὰ τὴν ἀναδίφηση τῶν παλαιτύπων τῆς βιβλιοθήκης τῆς μονῆς, ἢ τὸ νεώτερο τοῦ Σωφρονίου Εὐστρατιάδου κ.ἄ.

31. *Bibliographie des Acolouthies Grecques* [Subsidia Hagiographica 16], Βρυξέλλες 1926. Βλ. καὶ ΚΡΙΤΩΝΟΣ ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΟΥ, «Συμβολὴ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τῶν Ἑλληνικῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ L. PETIT», Ὁ Ἐραμιστῆς 12 (1975).

32. Βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, ὅπ.π. (βλ. στή σημ. 19). ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, *Θεοτοκάριον*, τ. Α´, Chennevières-sur-Marne 1931 (=Μνημεῖα Ἀγιολογικὰ 7-8).

33. Περὶ τοῦ ἔργου του, βλ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (ἀρχιμ.), Ὁ ὕμνογράφος Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης καὶ οἱ ἀκολουθίες του σὲ ἀγίου τῆς Θεσσαλονίκης. Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου του, ἔκδ. «Ὁργανισμὸς Πολιτιστικῆς Πρωτεύουσας τῆς Εὐρώπης», Θεσσαλονίκη 1997. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Ὁ ὕμνογράφος Γεράσιμος Μοναχὸς Μικραγιαννανίτης καὶ τὸ ἔργον του. Εὐρετήρια, ἔκδ. «Ὁργανισμὸς Πολιτιστικῆς Πρωτεύουσας τῆς Εὐρώπης-Θεσσαλονίκη 1997», Θεσσαλονίκη 1997. Βλ. καὶ στὴν ὑποστηρικθεῖσα διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ, *Δόγμα καὶ πνευματικὴ ζωὴ στὸ ὕμνογραφικὸ ἔργο τοῦ Μοναχοῦ Γερασίμου Μικραγιαννανίτη*, Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 150-164, ὅπου καταλογογράφηση ἀκολουθιῶν καὶ παρακλητικῶν κανόνων τοῦ ὕμνογράφου.

34. Βλ. ὅπ.π., σ. 12, ὅπου στὸ ἀφιερωματικὸ ἱαμβικὸ δίστιχο καταγράφεται ὁ χαρακτήρας ποὺ προσδίδει στὸ ἔργο τῆς συλλογῆς τῶν Θεομητορικῶν κανόνων ὁ Ἅγιος Νικόδημος: *Βίβλος κατ' ἤχον τῆ Θεοῦ Γεννητριά. Πρεσβευτικὰς ἄδουσα τὰς μελουργίας.*

35. Βλ. τὶς παρατηρήσεις τοῦ Γ. ΜΠΕΚΑΤΩΡΟΥ, «Παρακλητικὴ», ΘΗΕ, τ. 10, στ. 35.

36. Βλ. *Θεοτοκάριον*, σσ. 32α-35β, 76α-79β, 120β-123β. Στὴ σ. 76α, βλ. τὴ σημαντικὴ σημείωση τοῦ Νικοδήμου Ἁγιορείτου.

37. Βλ. π.χ. *Παρακλητικὴ*, σ. 442, *Κανὼν Ἀποστόλων*, ῶδὴ η´, τρ. α´. *Κανὼν Ἁγίου Νικολάου*, ῶδὴ η´, τρ. α´, τὴν κοινὴ φράση «ἀπύλωτα στόματα».

38. Βλ. στην προηγηθείσα ύποσημ. 35. Πρβλ. ὡς τεκμήρια τὰ ἐξῆς: Ἦχος δ'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ ε', τρ. α'. Παρακλητικὴ, σ. 424. Ἦχος β'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ γ', τρ. γ'. Παρακλητικὴ, σ. 196. Ἦχος πλ. δ'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ θ', τρ. β'. Παρακλητικὴ, σ. 883, ὅπου τὰ κοινὰ «τὴν ἐμὴν ζώωσον ψυχὴν, φαρμαχθεῖσαν δῆγματι τῷ τοῦ ὄφρεως... Δέσποινα», «Στάζουσα θεῖον γλυκασμὸν τῶν ἀπάντων γλυκασμὸν ἢ κυήσασα, ἰῶ τοῦ ὄφρεως τὴν φαρμαχθεῖσαν ψυχὴν μου γλύκανον...». Ὅμοια βλ. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος δ'. Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων, ᾠδὴ δ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. Παρακλητικὴ, σ. 438.

39. Βλ. π.χ. τὴ φράση «δαιμόνων ἐπίχαρμα». ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΪΤΩΝ, Ἦχος β'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ ς', τρ. α'. Παρακλητικὴ, σ. 199. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος πλ. β'. Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικὸς, ᾠδὴ ς', τρ. α'. Παρακλητικὴ, σ. 642. Τὴ φράση «Ὁραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, Χριστέ, ὑπάρχων...». ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος β'. Παρασκευή. Κανὼν Σταυρώσιμος, ᾠδὴ θ', τρ. β'. Παρακλητικὴ, σ. 230. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ, Ἦχος πλ. β'. Δευτέρα. Κανὼν Ἀσωμάτων, ᾠδὴ ε', τρ. γ'. Θεοτοκίον. Παρακλητικὴ, σ. 628. Πρβλ. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ, Ἦχος δ'. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ θ', τρ. γ'. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ, Κανὼν εἰς Κοιμηθέντας. Ἦχος δ'. Σάββατον, ᾠδὴ α', τρ. δ'. Σταυροθεοτοκίον. Παρακλητικὴ, σσ. 460, 468. Τὴ φράση «σπήλαιον ληστῶν» (πρβλ. Μάρκ. ια' 17. Λουκ. ιθ' 46). Ἦχος δ'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ δ', τρ. γ'. Παρακλητικὴ, σσ. 423-424. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος πλ. β'. Δευτέρα. Κανὼν Κατανυκτικὸς, ᾠδὴ α', τρ. β'. Παρακλητικὴ, σ. 624. Τὴ φράση «ἀμαρτίας γὰρ ἀμαρτίαις προστίθιμι καὶ κακίαν κακία». ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, Ἦχος γ'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ ζ', τρ. α'. Παρακλητικὴ, σ. 310. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος βαρύς. Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικὸς, ᾠδὴ α', τρ. β'. Παρακλητικὴ, σ. 748. ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΪΤΩΝ, Κανὼν Παρακλητικὸς πρὸς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν, ᾠδὴ ε', τρ. δ'. Θεοτοκάριον, σ. 192β. ΠΑΥΛΟΥ ΑΜΟΡΙΟΥ, Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ᾠδὴ ε', τρ. δ'. Θεοτοκάριον, σ. 183β.

40. Βλ. π.χ. ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, Μέγας Κανὼν, ᾠδὴ θ', τρ. ιγ', ιδ', ιε'.

41. Ἀναφορὰ στὴν «τονή» βλ. στοῦ Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Ἐκλογή..., ὄπ.π., σσ. 44, 74-77, 81, 83. Γιὰ ἓναν ὀρισμὸ περὶ τῆς «τονῆς», βλ. καὶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΣΚΡΕΤΤΑ, «Λειτουργικὴ, Θεολογικὴ καὶ Ὑμνογραφικὴ θεώρηση τῆς “Μεγάλης Ἑβδομάδος” τοῦ Ἁγίου Δημητρίου», ΕΕΘΣΠΘ. Τμῆμα Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας, τ. 10 (2005) 175-176: «Ἡ “τονή”, ὡς ἐφεύρημα τῶν βυζαντινῶν ὕμνογράφων καὶ μελωδῶν, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ καλύπτει τὰ χασμωδικὰ συλλαβικὰ ἐλλείμματα ἢ περισσεύματα τῶν στίχων, κατὰ τὴ

συστολή ἢ ἔκταση τῶν ἀνισοσυλλάβων προσομοίων φράσεων, διὰ τοῦ μέλους».

42. Πρὸ βλ. Ψ'αλμ. με' 5.

43. Βλ. τὴ Β' εὐχὴ τοῦ Λυχνικοῦ. Ἐπίσης Λειτουργία Χρυσοστόμου, *Εὐχὴ κεφαλοκλισίας, πρὸ τῆς ὑψώσεως*.

44. Κατὰ ταῦτα, ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι «αἷτιος εὐφροσύνης, αἰωνία λύτρωσις, εἰρήνη πάντα νοῦν ὑπερέχουσα, θελητὴς τοῦ ἐλέους, ὁ ἐκ παντὸς προσώπου πᾶν δάκρυον ἀφηρηκώς, καλῶν αἷτιος, ἀρχηγὸς τῆς γαλήνης, κυβερνήτης, γλυκύτατος, μακρόθυμος, πολυέλεος, εὐεργέτης, πηγὴ ἀπαθείας, πηγὴ πασῶν χαρίτων» κ.ἄ.

Ἐνῶ ἡ Παναγία μητέρα του «Δέσποινα Θεοτόκος, Μήτηρ τοῦ Λόγου, Κόρη, Ἄγνη, Ἄγαθή, Θεομήτωρ, Θεογεννήτωρ, πανύμνητος, Θεόνυμφος, Θεονύμφευτος, Θεομακάριστος, Πανάμωμος, Πανάχραντος, Κεχαριτωμένη, Ἄσπιλος, Μητροπάρθενος, ἀγαθῶν αἰτία, πιστῶν στήριγμα, ἀγαθὴ ἀγαθοῦ λοχεύτρια, θησαυρὸς ἰαμάτων ἀδαπάνητος, ἄρρηκτον τεῖχος καὶ προστασία, πρεσβεία θερμὴ, τεῖχος ἀπροσμάχητον, ἐλέους πηγὴ, κόσμου καταφύγιον, ἄββυσσος εὐσπλαγχνίας, προστάτις ζωῆς, φρουρὰ ἀσφαλεστάτη, τεῖχος καταφυγῆς, παντελὴς σωτηρία, πλατυσμὸς ἐν θλίψεσι, προστασία ἀκαταίσχυντος, μεσιτεία ἀμετάθετος, ἀνθρωπίνη προστασία, προστασία τῶν πιστῶν, πολεμουμένων εἰρήνη, χειμαζομένων γαλήνη, θησαυρὸς σωτηρίας, πηγὴ ἀφθαρσίας, πύργος ἀσφαλείας, θύρα μετανοίας, λιμὴν καὶ προστασία, ὑψηλοτέρα οὐρανῶν, καθαροτέρα λαμπηδόνων ἡλιακῶν, θλιβομένων χαρά, ἀδικουμένων προστάτις, πενομένων τροφή, ξένων παράκλησις, βακτηρία τυφλῶν, ἀσθενούντων ἐπίσκεψις, καταπονουμένων σκέπη καὶ ἀντίληψις, ὀρφανῶν βοηθός, γλυκασμὸς ἀγγέλων, θλιβομένων χαρά, χριστιανῶν προστάτις, χρυσοπλοκώτατος πύργος, δωδεκάτειχος πόλις, ἡλιοστάλακτος θρόνος, καθέδρα τοῦ Βασιλέως, ἀκατανόητον θαῦμα, χριστιανῶν καταφύγιον, θερμὴ προστασία, θερμὴ ἀντίληψις, καταφυγὴ, σκέπη κραταιά, ὄπλον σωτηρίας, ἐλπίς ἀπηλπισμένων, ἀσθενῶν συμμαχία, ὄπλον καὶ τεῖχος ἀπόρθητον, φωτὸς δοχεῖον, θρόνος πυρίμορφος Κυρίου, θεία καὶ μαναδόχος σάμνος, χρυσὴ λυχνία, λαμπὰς ἄσβεστος, παρθένων δόξα, μητέρων ὠραΐσμα καὶ κλέος, οὐράνιος πύλη, σωτήριος θύρα, κλίμαξ νοητή, σελήνη ἔνδοξος καὶ ὀλόφωτος, σφαῖρα οὐράνιος καὶ πολύαστρος, ἄρκτος ἐπτάστερος, ἀγλαόμορφος, ἴρις ποικιλόχρους, φλογοφόρον ὄχημα, ἰλαστήριον τῆς φύσεως, ἐνδίαίτημα θεῖον, χρυσαυγῆς λυχνία, πύλη τῆς ζωῆς, ἐλπίς ἀκαταίσχυντος» καὶ ἄπειρα ἄλλα.

Ὁ φύλακας ἄγγελος δὲ ὀνομάζεται κατὰ τὶς ἐπικλήσεις τῶν παρακλητικῶν κανόνων «ἄγρυπνος φύλαξ, προστάτης καὶ ὁδηγὸς τῆς ζωῆς, φωταγωγός, χειραγωγός, ἀντιλήπτωρ, φυλακτήρ, ρύστης, θεομιμήτωρ, πανάγιος,

θεῖος, ὑπερασπιστής, εὐεργέτης, φρουρός, καθαρὸς καὶ ἄυλος, Θεοῦ λειτουργὸς θεῖος, βοηθός, ὠραῖος τῷ κάλλει, γλυκὺς, ἰλαρὸς, χαρίεις, φαιδρὸς, ἡμερος, ἠλιόμορφος νοῦς, πρόμαχος ἄμαχος, ὑπερασπιστής, ἔφορος, κηδεμών, θεοτίμητος». Βλ. περισσότερα στὴ διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ Χρ. ΚΟΝΤΑΚΗ, *Εἰς τὴν Θεοτόκον συναγωγὴ πατερικῶν ὠδῶν, προσηγοριῶν καὶ ἐπιθέτων*, Θεσσαλονίκη 1998. Ἀλλὰ καὶ στὴν ἐτοιμαζόμενη ἀπὸ ἐτῶν μελέτη μας, μὲ τίτλο «*Σύμβολα τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Σταυροῦ*».

45. Βλ. *Δοξαστικὸν ἔσπερινοῦ Κυριακῆς ἁγίου Ἀποστόλου Θωμᾶ. Πεντηκοστάριον*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι ²1994, σ. 71.

46. ΚΟΣΜΑ ΜΕΛΩΔΟΥ, Ἦχος πλ. β'. Κυριακή. Κανὼν Σταυροαναστάσιμος, ὠδὴ ε', τρ. α'. Παρακλητικὴ, σσ. 610-611. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος πλ. δ'. Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικὸς, ὠδὴ γ', τρ. β'. Παρακλητικὴ, σ. 860.

47. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ, Κανὼν Θεοτόκου (Δραματοποιητικὸς), ὠδὴ δ', τρ. δ'. Θεοτοκάριον, σ. 14α-β. Βλ. καὶ μ.Π.Κ. (πρβλ. σημ. 50), μετὰ τὸ «*Θεὸς Κύριος...*», τρ. α'.

48. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἦχος βαρὺς. Κυριακή. Κανὼν Ἀναστάσιμος, ὠδὴ ζ', τρ. α'. Παρακλητικὴ, σ. 724.

49. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος βαρὺς. Τετάρτη. Κανὼν Σταυρώσιμος, ὠδὴ ζ', τρ. β'. Παρακλητικὴ, σ. 766. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἦχος πλ. β'. Κυριακή. Κανὼν Θεοτόκου, ὠδὴ δ', τρ. δ'. Παρακλητικὴ, σ. 610.

50. [ΘΕΟΣΤΗΡΙΚΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ἢ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ], *Μικρὸς Παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον*, ὠδὴ ς', τρ. α'. Ὡρολόγιον τὸ Μέγα, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα ⁸1983, σσ. 543-558 (στὸ ἐξῆς μ.Π.Κ.). ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΥΣ ΣΜΥΡΝΗΣ, Κανὼν Θεοτόκου, ὠδὴ γ', τρ. δ'. Θεοτοκάριον, σ. 36β. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος β'. Δευτέρα. Κανὼν Κατανυκτικὸς, ὠδὴ ς', τρ. α'. Παρακλητικὴ, σ. 168.

51. Βλ. Ἦχος δ'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ὠδὴ γ', τρ. α'. Παρακλητικὴ, σ. 422. Ἦχος πλ. β'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ὠδὴ ε', τρ. γ'. Παρακλητικὴ, σ. 658, ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος δ'. Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων, ὠδὴ δ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. Παρακλητικὴ, σ. 438. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος βαρὺς. Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων, ὠδὴ η', τρ. γ'. Παρακλητικὴ, σ. 782.

52. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος α'. Πέμπτη. Κανὼν Ἁγίου Νικολάου, ὠδὴ η', τρ. γ'. Σάββατον. Κανὼν εἰς πάντας Ἁγίους, ὠδὴ θ', τρ. γ'. Μαρτυρικόν. Παρακλητικὴ, σσ. 100, 132. Ἦχος β'. Δευτέρα. Κανὼν Κατανυκτικὸς, ὠδὴ ζ', τρ. γ'. Μαρτυρικόν. ὠδὴ η', τρ. ε'. Θεοτοκίον. Τρίτη. Κανὼν Προδρόμου, ὠδὴ ε', τρ. ε'. Θεοτοκίον. Παρακλητικὴ, σσ. 169, 170, 183. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἦχος α'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ὠδὴ ζ', τρ. γ',

Παρακλητική, σ. 83. ΙΩΣΗΦ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος βαρύς. Τρίτη. Κανὼν Προδρόμου, ᾠδὴ ζ', τρ. δ'. Θεοδοκίον. Παρακλητική, σ. 754. [ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΑΝΙΤΟΥ], Κανὼν Παρακλητικὸς Ἁγ. Γερασίμου, ᾠδὴ ε', τρ. δ'. Θεοδοκίον. Βλ. στὸ Παρακλητικοὶ Κανόνες εἰς Ἁγίους, ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθῆναι 1981, σσ. 172-183 (στὸ ἐξῆς Π.Κ.Α.).

53. Βλ. ΙΩΣΗΦ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους, ᾠδὴ η', τρ. δ'. Θεοδοκίον. Ὁρολόγιον, σσ. 586-590. ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΠΟΔΟΣ, Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὸν Ἄγγελον τὸν φύλακα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς. Ὁρολόγιον, σσ. 578-585, ᾠδὴ ς', τρ. α'. ᾠδὴ ζ', τρ. α'. [ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ], Παρακλητικὸς Ἁγίας Ἀναστασίας Φαρμακολυτρίας, ᾠδὴ ς', τρ. α'. Π.Κ.Α., σσ. 442-451. Πρβλ. καὶ Ἀ' Πέτρ. ε' 8.

54. ΙΩΣΗΦ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος δ'. Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων, ᾠδὴ α', τρ. β'. Παρακλητική, σ. 436. Πρβλ. καὶ Ρωμ. ς' 23: «τὰ γὰρ ὀφώνια τῆς ἀμαρτίας θάνατος».

55. Μεγαλυνάριον β'.

56. Ἦχος πλ. δ'. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ η', τρ. δ'. Παρακλητική, σ. 913. ΙΩΣΗΦ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Κανὼν Ἁγίου Νικολάου, ᾠδὴ ς', τρ. δ'. Θεοδοκίον. Παρακλητική, σ. 780. Βλ. ἐπίσης καὶ Ἦχος βαρύς. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ α', τρ. γ'. Παρακλητική, σ. 763.

57. Βλ. Ἦχος γ'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ ζ', τρ. γ'. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ θ', τρ. β'. Παρακλητική, σσ. 311, 342. ΙΩΣΗΦ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος α'. Πέμπτη. Κανὼν Ἁγίου Νικολάου, ᾠδὴ α', τρ. γ'. ᾠδὴ ς', τρ. α'. Ἦχος β'. Δευτέρα. Κανὼν Κατανυκτικός, ᾠδὴ δ', τρ. β'. ᾠδὴ ζ', τρ. β'. Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικός, ᾠδὴ α', τρ. β'. Ἦχος γ'. Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικός, ᾠδὴ ς', τρ. α'. Ἦχος δ'. Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων, ᾠδὴ θ', τρ. γ'. Ἦχος πλ. β'. Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων, ᾠδὴ ς', τρ. β'. Παρακλητική, σσ. 93, 97, 167, 169, 178-179, 294, 443, 671. ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΪΤΩΝ, Κανὼν Θεοτόκου, Προσόμοιον δ'. Θεοδοκίον, σ. 86α.

58. Βλ. ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, Μέγας Κανὼν, ᾠδὴ β', τρ. ιβ'. ᾠδὴ ζ', τρ. α'.

59. Βλ. ΙΩΣΗΦ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος α'. Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικός, ᾠδὴ α', τρ. β'. Παρακλητική, σ. 61. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ, Κανὼν Τιμίου Σταυροῦ, ᾠδὴ δ', τρ. γ'. Π.Κ.Α., σσ. 93-101. [ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ;], Κανὼν Ἁγ. Θεράποντος, ᾠδὴ α', τρ. δ'. Θεοδοκίον. Π.Κ.Α., σσ. 246-254, Κανὼν Ἁγ. Ἀποστόλων, ᾠδὴ α', τρ. γ'. Π.Κ.Α., σσ. 121-131. Κανὼν Ἁγ. Παρασκευῆς, ᾠδὴ ζ', τρ. δ'. Θεοδοκίον. Π.Κ.Α., σσ. 509-517. ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ α', τρ. γ'. Θεοδοκίον, σ. 173α.

60. ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΠΟΔΟΣ, Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὸν Ἄγγε-

λον..., ὄπ.π., ὠδὴ δ', τρ. δ'. [ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ;], *Κανὼν Ἁγ. Ἀναστασίας Φαρμακολυτρίας*, ὠδὴ δ', τρ. α'. Π.Κ.Α., σσ. 442-451.

61. ΘΕΚΛΗΣ ΜΟΝΑΧΗΣ, *Κανὼν Θεοτόκου*, ὠδὴ α', τρ. γ'. *Θεοτοκάριον*, σ. 45β. ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, *Κανὼν Θεοτόκου*, ὠδὴ ς', τρ. α'. *Θεοτοκάριον*, σ. 62β. ΜΑΝΟΥΗΛ ΜΕΓΑΛΟΥ ΡΗΤΟΡΟΣ, *Κανὼν Θεοτόκου*, ὠδὴ ε', τρ. γ'. ὠδὴ ς', τρ. α'. *Θεοτοκάριον*, σ. 125α-β. ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, *Κανὼν Θεοτόκου*, ὠδὴ ε', τρ. α. *Θεοτοκάριον*, σ. 131β. ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΪΤΩΝ, *Κανὼν Θεοτόκου ἱαμβικός*, ὠδὴ δ', τρ. γ', στίχοι 2-3. *Θεοτοκάριον*, σ. 197β. *Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Ὅν κατὰ πᾶν Σάββατον ἐσπέρας ἀναγινώσκουσιν ἐν τῷ ἀγιωνύμῳ Ὅρει τοῦ Ἄθω μετὰ τὸ ἀπόδειπνον*, ὠδὴ ς', τρ. β'. *Θεοτοκάριον*, σ. 208β.

62. ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, *Μέγας Κανὼν*, ὠδὴ β', τρ. κ'.

63. Ὅπ.π., ὠδὴ β'. *Εἰρμὸς ἄλλος*, τρ. η'. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος γ'. *Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων*, ὠδὴ η', τρ. α'. *Παρακλητική*, σ. 326. ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, *Κανὼν Θεοτόκου*, ὠδὴ γ', τρ. β'. *Θεοτοκάριον*, σ. 43α. ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΪΤΩΝ, *Κανὼν Θεοτόκου. Εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν*, ὠδὴ α', τρ. δ'. *Θεοτοκάριον*, σ. 191β.

64. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος βαρύς. *Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων*, ὠδὴ η', τρ. β'. *Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικός*, ὠδὴ ε', τρ. β'. Ἦχος δ'. *Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικός*, ὠδὴ θ', τρ. ε'. *Θεοτοκίον. Ἦχος γ'. Δευτέρα. Κανὼν Κατανυκτικός*, ὠδὴ η', τρ. ε'. *Θεοτοκίον. Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων*, ὠδὴ ζ', τρ. γ'. Ἦχος β'. *Δευτέρα. Κανὼν Κατανυκτικός*, ὠδὴ γ', τρ. α'. *Τρίτη. Κανὼν Προδρόμου*, ὠδὴ γ', τρ. α'. Ἦχος α'. *Δευτέρα. Κανὼν Κατανυκτικός*, ὠδὴ ε', τρ. α'. Ἦχος α'. *Δευτέρα. Κανὼν Κατανυκτικός*, ὠδὴ ε', τρ. α'. *Τρίτη. Κανὼν Προδρόμου*, ὠδὴ α', τρ. γ'. *Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων*, ὠδὴ δ', τρ. γ'. *Παρακλητική*, σσ. ἀντίστοιχες 782, 751, 414, 281, 325, 165, 180, 48, 61, 95. Βλ. ἐπίσης μ.Π.Κ., ὠδὴ α', τρ. β'. ὠδὴ δ', τρ. α'. ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΠΟΔΟΣ, *Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὸν Ἄγγελον...*, ὠδὴ α', τρ. γ'. ὠδὴ γ', τρ. γ' καὶ ε'. *Θεοτοκίον. ὠδὴ η', τρ. ε'. Ὁρολόγιον*, σσ. 578-585. Ἀλλὰ καὶ *Κανὼν Ἁγ. Μοδέστου*, ὠδὴ ς', τρ. δ'. *Θεοτοκίον. Κανὼν Ἁγ. Ἀναργύρων*, ὠδὴ α', τρ. γ'. *Κανὼν Προδρόμου*, ὠδὴ θ', τρ. γ'. Π.Κ.Α., σσ. ἀντίστοιχα 315-324, 144-152, 111-120. ΙΑΚΩΒΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ [ΝΕΑΣΚΗΤΙΩΤΟΥ;], *Κανὼν παρακλητικός εἰς τὴν Ἁγίαν ἐνδοξὸν Μυροφόρον καὶ Ἰσαπόστολον τοῦ Χριστοῦ Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν*, ὠδὴ α', τρ. γ', στὸ Ἀκολουθία τοῦ ὀσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σίμωνος τοῦ Μυροβλύτου, κτίτορος τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὅρει τοῦ Ἄθω Ἱ. Μ. Σίμωνος Πέτρας, προσέτι δὲ καὶ ἡ Ἀκολουθία τῆς ἀγίας ἐνδόξου Μυροφόρου καὶ Ἰσαποστόλου τοῦ Χριστοῦ Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς. Ἐπιμελεία τοῦ Καθηγουμένου τῆς

Ἰερῶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας Ἀρχιμανδρίτου Ἰερωνύμου, ἐκ Ἀθῆναις ΑἰΧΜΔ΄ (1914), σσ. 159-164. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ΓΡΑΠΤΟΥ, *Κανῶν Θεοτόκου, προσόμοιον δ΄. Θεοτοκάριον*, σ. 92β. ΜΑΝΟΥΗΛ ΜΕΓΑΛΟΥ ΡΗΤΟΡΟΣ, *Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ θ΄, τρ. α΄. Θεοτοκάριον*, σ. 97β. ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΪΤΩΝ, *Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ δ΄, τρ. β΄. ᾠδὴ ε΄, τρ. β΄. Θεοτοκάριον*, σ. 23β, 24α. ΑΡΣΕΝΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ ζ΄, τρ. γ΄. Θεοτοκάριον*, σ. 72α. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ, *Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ ε΄, τρ. δ΄. Θεοτοκάριον*, σ. 153α. ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΪΤΩΝ, *Κανῶν Θεοτόκου ἰαμβικός, ᾠδὴ η΄, τρ. δ΄, στίχοι 2-3. Θεοτοκάριον*, σ. 199α: «Φάνηθι φέγγος οἷς ζοφώδης αἰτία. * Ὡδινεν ἡμῖν ψυχικὴν ἀβλεψίαν». ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, *Ἦχος α΄. Τρίτη. Κανῶν Προδρόμου, ᾠδὴ θ΄, τρ. β΄. Παρακλητικὴ*, σ. 70.

65. ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΥΣ ΣΜΥΡΝΗΣ, *Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ ς΄, τρ. α΄. Θεοτοκάριον*, σ. 37β. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑΣ, *Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ ζ΄, τρ. β΄. Θεοτοκάριον*, σ. 49β. ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, *Μέγας Κανῶν, ᾠδὴ β΄, τρ. ς΄. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος α΄. Τρίτη. Κανῶν Κατανυκτικός, ᾠδὴ ς΄, τρ. α΄. ᾠδὴ θ΄, τρ. ε΄. Θεοτοκίον. Ἦχος γ΄. Δευτέρα. Κανῶν Κατανυκτικός, ᾠδὴ η΄, τρ. β΄. Ἦχος δ΄. Πέμπτη. Κανῶν Ἀποστόλων, ᾠδὴ ς΄, τρ. γ΄. Ἦχος πλ. β΄. Τρίτη. Κανῶν Κατανυκτικός, ᾠδὴ δ΄, τρ. β΄. Παρακλητικὴ, σσ. 65, 69-70, 281, 440, 640. ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΪΤΩΝ, *Ἦχος β΄. Τετάρτη. Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ θ΄, τρ. γ΄. Παρακλητικὴ*, σ. 202. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Ἦχος πλ. β΄. Κυριακὴ. Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ γ΄, τρ. α΄. Παρακλητικὴ*, σ. 608.*

66. ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, *Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ ς΄, τρ. α΄. Τοῦ Ἰδιοῦ, Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ α΄, τρ. β΄. Θεοτοκάριον*, σσ. 17β, 157α. Τοῦ Ἰδιοῦ, *Μέγας Κανῶν, ᾠδὴ α΄, τρ. ια΄, ιδ΄. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος β΄. Παρασκευή. Κανῶν Σταυρώσιμος, ᾠδὴ γ΄, τρ. β΄. Ἦχος γ΄. Τρίτη. Κανῶν Προδρόμου, ᾠδὴ α΄, τρ. β΄. Ἦχος πλ. β΄. Δευτέρα. Κανῶν Κατανυκτικός, ᾠδὴ ζ΄, τρ. α΄. Παρακλητικὴ, σσ. 223, 290, 629. Βλ. καὶ ΘΕΟΚΤΙΣΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ, *Κανῶν ἱκετήριος εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ᾠδὴ ε΄, τρ. γ΄. Ὡρολόγιον*, σσ. 572-577.*

67. ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, *Μέγας Κανῶν, ᾠδὴ δ΄, τρ. κς΄.*

68. Εἶναι χαρακτηριστικὸ καὶ ἄκρως ἐκφραστικὸ τῶν γραφομένων μας τὸ τροπάριο τοῦ ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, *Ἦχος α΄. Τρίτη. Κανῶν Προδρόμου, ᾠδὴ ς΄, τρ. γ΄. Παρακλητικὴ*, σ. 66: «Νοσημάτων ψυχικῶν καὶ παθῶν τῶν σαρκικῶν, τῶν τοῦ βίου, δυσχερῶν καὶ παντοίων πειρασμῶν καὶ θλίψεων διὰσωσόν με, Κυρίου Πρόδρομε». Βλ. παράλληλο Τοῦ Ἰδιοῦ, *Ἦχος α΄. Τρίτη. Κανῶν Κατανυκτικός, ᾠδὴ θ΄, τρ. γ΄. Μαρτυρικόν. Παρακλητικὴ*, σ. 69.

69. Βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Ἦχος γ΄. Τετάρτη. Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ ε΄, τρ. α΄. ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΪΤΩΝ, Ἦχος β΄. Παρασκευή. Κανῶν Θεοτόκου, ᾠδὴ α΄,*

τρ. α'. Παρακλητική, σσ. 308, 222. μ.Π.Κ., ᾠδὴ η', τρ. γ'. ᾠδὴ ζ', τρ. δ'. ᾠδὴ γ', ἀκροτελεύτιον ἐφουμνιακὸν τρ. β'. ᾠδὴ γ', τρ. δ'. Κανὼν Ἁγ. Μοδέστου, τρ. Πεντηκοστάριον καὶ ᾠδὴ ζ', τρ. γ'. Κανὼν Ἁγ. Θεράποντος, ᾠδὴ γ', τρ. δ'. ᾠδὴ δ', τρ. β'. ᾠδὴ ζ', τρ. β'. Κανὼν Ἁγ. Γερασίμου, ᾠδὴ ζ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. Κανὼν Ἁγ. Ἀθανασίου, ᾠδὴ ς', τρ. β'. Π.Κ.Α., σσ. 315-324, 246-254, 172-183, 132-143. Κανὼν Ἁγίας Μαγδαληνῆς, ᾠδὴ η', τρ. α' καὶ Μεγαλυνάριον ζ'. ᾠδὴ γ', τρ. β', γ', ὄπ.π. (βλ. σημ. 64). Ἐπίσης Κανὼν Ἁγ. Ἀναργύρων, ᾠδὴ δ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. ᾠδὴ γ', τρ. β'. Εἰς τὸ Θεὸς Κύριος, τρ. β'. Θεοτοκίον. ᾠδὴ α', τρ. α', β'. Κανὼν Ἁγ. Παρασκευῆς, ᾠδὴ ς', τρ. α'. Κανὼν Προδρόμου, ᾠδὴ ζ', τρ. β', γ'. Κανὼν Ἀρχαγγέλων, ᾠδὴ ς', τρ. β'. Κανὼν Ἁγ. Ἀναστασίας Φαρμακολυτρίας, ᾠδὴ ε', τρ. γ'. ᾠδὴ δ', τρ. γ'. ᾠδὴ γ', τρ. α', β', γ'. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Κανὼν Γοργοῦπηκόου, τρ. Πεντηκοστάριον β'. Π.Κ.Α., σσ. 144-152, 509-517, 111-120, 102-110, 442-451, 71-82.

70. Οἱ παραπομπὲς ἐκ τοῦ Θεοτοκαρίου ἐν σειρᾷ, χωρὶς τὴν ἀναγραφὴ τῶν τίτλων, γιὰ τὴν οἰκονομία, βλ. σσ. 38β, 61β, 62α,β, 75β, 115α, 130α, 151α, 176β, 190α, 191β, 192β, 193α.

71. Ἦχος α'. Τετάρτη καὶ Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ η', τρ. α'. ᾠδὴ ς', τρ. α'. Παρακλητική, σσ. 84, 112. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος α'. Τετάρτη. Κανὼν Σταυρώσιμος, ᾠδὴ η', τρ. β'. Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικός, ᾠδὴ ς', τρ. β'. ᾠδὴ γ', τρ. α'. Σάββατο. Κανὼν εἰς πάντας ἀγίους, ᾠδὴ θ', τρ. δ'. Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων, ᾠδὴ γ', τρ. γ'. ᾠδὴ ε', τρ. γ', δ'. ᾠδὴ ζ', τρ. δ'. Πέμπτη. Κανὼν Ἁγ. Νικολάου, ᾠδὴ α', τρ. δ'. Θεοτοκίον. ᾠδὴ γ', τρ. α'. Ἦχος β'. Τρίτη. Κανὼν Προδρόμου, ᾠδὴ η', τρ. β'. Κανὼν Κατανυκτικός, ᾠδὴ θ', τρ. β'. Κανὼν Προδρόμου, ᾠδὴ ζ', τρ. α'. Ἦχος γ'. Δευτέρα. Κανὼν Κατανυκτικός, ᾠδὴ γ', τρ. ε'. ᾠδὴ δ', τρ. α', τρ. ε'. Θεοτοκίον. Δευτέρα. Κανὼν Ἀγγέλων, ᾠδὴ δ', τρ. ε'. Θεοτοκίον. Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικός, ᾠδὴ ς', τρ. β'. Ἦχος πλ. α'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ θ', τρ. β'. Πέμπτη. Κανὼν Ἁγίου Νικολάου, ᾠδὴ γ', τρ. γ'. Ἦχος πλ. β'. Τρίτη. Κανὼν Προδρόμου, ᾠδὴ η', τρ. γ'. Ἦχος βαρύς. Τρίτη. Κανὼν Προδρόμου, ᾠδὴ γ', τρ. α'. Παρακλητική, σσ. ἀντίστοιχα 84, 65, 62, 132, 96, 98, 94, 93, 186, 187, 185, 276, 277, 294, 545, 554, 645, 749.

72. μ.Π.Κ., ᾠδὴ γ', τρ. β'. ᾠδὴ γ', ἀκροτελεύτιον ἐφουμνιακὸν τρ. β'. ᾠδὴ δ', τρ. α'. ᾠδὴ ζ', τρ. β', δ'. ᾠδὴ η', τρ. γ'.

73. Κανὼν Ἁγ. Γερασίμου, ᾠδὴ α', τρ. β'. ᾠδὴ γ', τρ. β'. Κανὼν Μ. Ἀντωνίου, ᾠδὴ ε', τρ. γ'. Κανὼν Ἁγ. Παντελεήμονος, Κοντάκιον ἀφ' ς' ᾠδῆς. ᾠδὴ α', τρ. δ'. Θεοτοκίον. Κανὼν Τιμίου Σταυροῦ, ᾠδὴ ζ', τρ. α'.

ὠδὴ ε', τρ. γ'. ὠδὴ α', τρ. γ'. Κανὼν Ἁγ. Θεράποντος, ὠδὴ γ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. Κανὼν Ἁγ. Ἀθανασίου, ὠδὴ ς', τρ. β'. Κανὼν Ἁγ. Ἀναργύρων, ὠδὴ δ', τρ. α'. ὠδὴ γ', τρ. β'. ὠδὴ α', τρ. β. Κανὼν Ἁγ. Μοδέστου, ὠδὴ ζ', τρ. γ'. Κανὼν Ἁγ. Ἀναστασίας Φαρμακολυτρίας, Κοντάκιον ἀφ' ς', ὠδῆς. Ἀκροτελεύτιον ἐφυμνιακὸν τρ. ς' ὠδῆς. ὠδὴ ζ', τρ. δ'. Θεοτοκίον, ὠδὴ γ', τρ. α', β'. ὠδὴ ε', τρ. γ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Κανὼν Γοργουπηκόου, ὠδὴ γ', ἀκροτελεύτιον ἐφυμνιακὸν τρ. β'. τρ. Πεντηκοστάριον β'. Βλ. συνέχεια Κανὼν Ἀρχαγγέλων, ὠδὴ γ', τρ. β'. Κανὼν Ἀποστόλων, ὠδὴ ζ', τρ. β'. ὠδὴ ς', τρ. β'. ὠδὴ ε', τρ. δ'. ὠδὴ γ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. ὠδὴ δ', τρ. α'. Κανὼν Προδρόμου, ὠδὴ γ', τρ. β'. ὠδὴ θ', τρ. γ'. Κανὼν Ἁγ. Παρασκευῆς, ὠδὴ δ', τρ. γ'. Κανὼν Ἁγίας Μαγδαληνῆς, ὠδὴ ς', ἀκροτελεύτιον ἐφυμνιακὸν τρ. α' (βλ. σημ. 64). Γιὰ ὅλα τὰ παραπάνω, βλ. Π.Κ.Α., ἀντίστοιχες σσ. 172-183, 153-162, 343-352, 93-101, 246-254, 132-143, 144-152, 315-324, 442-451, 71-82, 102-110, 121-131, 111-120, 509-517.

74. Κανὼν εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Ὁμοούσιον Τριάδα, ὠδὴ ς', τρ. β'. ὠδὴ ε', τρ. γ' (κῶδιξ Μ. Λαύρας Θ. 91, φ. 355α ἐξ.). Ὠρολόγιον, σσ. 604-607. ΘΕΟΚΤΙΣΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ, Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὠδὴ ε', τρ. γ'. ὠδὴ η', τρ. α', β'. ὠδὴ θ', τρ. α'. Ὠρολόγιον, σσ. 572-577. Κανὼν Κυρίου ἄλλος, ὠδὴ θ', τρ. α'. Π.Κ.Α., σ. 90. ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΠΟΔΟΣ, Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὸν φύλακα Ἄγγελον, ὠδὴ θ', τρ. δ', ε'. ὠδὴ δ', τρ. β'. ὠδὴ α', τρ. δ'. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Κανὼν εἰς ἀγγέλους καὶ πάντας ἀγίους, ὠδὴ ς', τρ. γ'. ὠδὴ ε', τρ. δ'. Θεοτοκίον. Ὠρολόγιον, σσ. 586-590.

75. Βλ. στὸ Θεοτοκάριον ἀντίστοιχες σσ. 17α,β, 21β, 24α,β, 27α,β, 31α, 37α, 41α, 43β, 49α, 55α, 62α,β, 64β, 65β, 66β, 75β, 81α, 96β, 102β, 116α,β, 117α, 136β, 137β, 142α, 144α, 150α, 189α, 190β, 192α.

76. Ρωμ. η' 22.

77. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος α'. Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικός, ὠδὴ ς', τρ. β'. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ὠδὴ α', τρ. α', δ'. Παρακλητική, σσ. 65, 108. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΔΟΥΚΑ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΕΩΣ, Μέγας Παρακλητικός Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον (στὸ ἐξῆς Μ.Π.Κ.). Ὠρολόγιον, σσ. 559-571, ὠδὴ α', τρ. α', β'. ὠδὴ ε', τρ. γ'. ὠδὴ ς', τρ. α', δ'. ὠδὴ ζ', τρ. δ'. ὠδὴ η', τρ. β'. μ.Π.Κ., τρ. Ἀπολυτίκιον γ' καὶ Εἰς τὸν ἀκροτελεύτιον ἀσπασμόν, τρ. α'. ὠδὴ α', τρ. α'. ὠδὴ δ', τρ. δ'. Εἰς τὸν ἀκροτελεύτιον ἀσπασμόν, τρ. γ' καὶ β'. Βλ. συνέχεια Κανὼν Ἁγ. Ἀναστασίας Φαρμακολυτρίας, ὠδὴ δ', τρ. γ'. Κανὼν Ἁγ. Γερασίμου, Κοντάκιον ἀφ' ς' ὠδῆς. Κανὼν Ἁγ. Ἀθανασίου, ὠδὴ ς', τρ. β'. Κανὼν Ἁγ. Ἀναργύρων, ὠδὴ ς', τρ. α'. Κανὼν Προδρό-

μου, τρ. Πεντηκοστάριον. ᾠδὴ ς´, τρ. β´. ᾠδὴ δ´, τρ. β´. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Κανὼν Γοργοῦπηκόου, Κοντάκιον ἀφ´ ς´ ᾠδῆς, στὸ Π.Κ.Α., ἀντίστοιχες σσ. 442-451, 172-183, 132-143, 144-152, 111-120, 71-82. Κανὼν Ἁγ. Μαγδαληνῆς, ᾠδὴ ζ´, τρ. β´ (βλ. προηγηθεῖσα ὑποσ. 64). ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΠΟΔΟΣ, Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὸν ἄγγελον φύλακα, ᾠδὴ ε´, τρ. β´. Ὁρολόγιον, σσ. 578-585. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ, Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὸν Ἅγιον Διονύσιον τὸν ἐν Ὀλύμπῳ, ᾠδὴ ζ´, τρ. α´ (βλ. ὅπου στὴν ὑποσ. 21, σσ. 81-85).

78. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος πλ. δ´. Τρίτη. Κανὼν Προδρόμου, ᾠδὴ γ´, τρ. β´. Παρακλητικὴ, σ. 861. μ.Π.Κ., ᾠδὴ γ´, ἀκροτελεύτιον ἐφυμνιακὸν τροπάριον α´. ᾠδὴ ε´, τρ. β´. Εἰς τὸ «Θεὸς Κύριος...», τρ. β´. Εἰς τὸν ἀκροτελεύτιον ἀσπασμόν, τρ. α´. Μ.Π.Κ., ᾠδὴ η´, τρ. α´.

79. Κανὼν Ἁγ. Μοδέστου, τρ. Πεντηκοστάριον, ᾠδὴ ζ´, τρ. γ´. Κανὼν Ἁγ. Ἀναργύρων, Εἰς τὸ «Θεὸς Κύριος...», τρ. β´. Θεοτοκίον. Κανὼν Ἀρχαγγέλων, ᾠδὴ ζ´, τρ. δ´. Κανὼν Ἁγ. Ἀναστασίας Φαρμακολυτρίας, ᾠδὴ γ´, τρ. β´. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Κανὼν Γοργοῦπηκόου, Μεσῶδιον κάθισμα ἀπὸ γ´ ᾠδῆς. Ἀπολυτικὸν τρ. α´. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ, Κανὼν Τιμίου Σταυροῦ, Εἰς τὸ «Θεὸς Κύριος...», τρ. α´, β´. Κανὼν Ἁγ. Παρασκευῆς, τρ. Πεντηκοστάριον, βλ. Π.Κ.Α., ἀντίστοιχες σσ. 315-324, 144-152, 102-110, 442-451, 71-82, 93-101, 509-517.

80. μ.Π.Κ., ᾠδὴ α´, τρ. α´. ᾠδὴ η´, τρ. δ´. ᾠδὴ ς´, τρ. β´. Μ.Π.Κ., ᾠδὴ η´, τρ. γ´, β´. ᾠδὴ ζ´, τρ. δ´. Κανὼν Ἁγ. Γερασίμου, ᾠδὴ γ´, τρ. γ´. ᾠδὴ ε´, τρ. β´. Κανὼν Προδρόμου, ᾠδὴ ς´, τρ. β´. Κανὼν Ἁγ. Μοδέστου, ᾠδὴ α´, τρ. δ´. Θεοτοκίον. Κανὼν Ἁγ. Ἀναστασίας Φαρμακολυτρίας, ᾠδὴ ε´, τρ. δ´. Θεοτοκίον, βλ. Π.Κ.Α., ἀντίστοιχες σσ. 172-183, 111-120, 315-324, 442-451. Κανὼν Ἁγίας Μαρίας Μαγδαληνῆς, ᾠδὴ ζ´, τρ. α´, β´ (βλ. ὅπου στὴν προηγηθεῖσα σημ. 64). Κανὼν εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Ὁμοούσιον Τριάδα, ᾠδὴ ς´, τρ. α´ (Κῶδιξ Μ. Λαύρας Θ. 91, φ. 355α ἐξ.). Ὁρολόγιον, σσ. 604-607. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Κανὼν εἰς ἀγγέλους καὶ πάντας ἁγίους, ᾠδὴ ς´, τρ. γ´. Ὁρολόγιον, σσ. 586-590.

81. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος α´. Κανὼν Κατανυκτικός, ᾠδὴ θ´, τρ. α´, β´. Πέμπτη. Κανὼν Ἁγίου Νικολάου, ᾠδὴ ζ´, τρ. α´. Παρακλητικὴ, σσ. 53, 99. Ἦχος α´. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ η´, τρ. α´. Ἦχος πλ. α´. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ θ´, τρ. β´. Παρακλητικὴ, σσ. 84, 545. Βλ. καὶ μ.Π.Κ., τρ. Πεντηκοστάριον α´ μετὰ τὸ εὐαγγέλιον. Κανὼν Προδρόμου, ᾠδὴ ζ´, τρ. γ´, στὸ Π.Κ.Α., σσ. 111-120.

82. Βλ. στὸ Θεοτοκάριον, ἀντίστοιχες σσ. 17α, 26α,β, 44α, 56α, 63α, 64β, 88β, 189β, 192α.

83. Κανών παρακλητικὸς Προδρόμου, ᾠδὴ ς´, τρ. α´. ᾠδὴ ζ´, τρ. γ´, στὸ Π.Κ.Α., σσ. 111-120.

84. Κανὼν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ᾠδὴ γ´, τρ. α´. ᾠδὴ η´, τρ. β´, γ´. Ὁρολόγιον, σσ. 604-607. Πρβλ. καὶ τὴ σύντομη καταनुκτικὴ εὐχὴ τῶν ἀποδείπνων τοῦ ἁγίου Ἰωαννικίου: «Ἡ ἐλπίς μου ὁ Πατήρ, καταφυγὴ μου ὁ Υἱός, σκέπη μου τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Τριάς Ἁγία, δόξα σοι».

85. ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, Μέγας Κανὼν, ᾠδὴ ς´, τρ. ιδ´.

86. Ἦχος α´. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ γ´, τρ. δ´. Παρακλητικὴ, σ. 110.

87. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἦχος α´. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ δ´, τρ. δ´. Ἦχος βαρύς. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ ε´, τρ. β´, δ´. ΚΟΣΜΑ ΜΕΛΩΔΟΥ, Ἦχος πλ. δ´. Κυριακή. Κανὼν Σταυροαναστάσιμος, ᾠδὴ ς´, τρ. γ´. Θεοτοκίον. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος πλ. β´. Πέμπτη. Κανὼν Ἀποστόλων, ᾠδὴ ε´, τρ. δ´. Θεοτοκίον. Ἦχος γ´. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ ς´, τρ. γ´. ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΪΤΩΝ, Ἦχος β´. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ α´, τρ. α´. ᾠδὴ ζ´, τρ. β´. Παρακλητικὴ, ἀντίστοιχες σσ. 111, 794, 832, 671, 338, 230-231, 228.

88. Ἦχος α´. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ α´, τρ. δ´. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἦχος δ´. Κυριακή. Κανὼν Ἀναστάσιμος, ᾠδὴ ε´, τρ. γ´. Θεοτοκίον. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος α´. Σάββατον. Κανὼν εἰς κοιμηθέντας, ᾠδὴ ε´, τρ. δ´. Θεοτοκίον. Ἦχος πλ. β´. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ θ´, τρ. β´. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἦχος β´. Κυριακή. Κανὼν Ἀναστάσιμος, ᾠδὴ δ´, τρ. γ´. Θεοτοκίον. Παρακλητικὴ, σσ. 108, 377, 127, 662, 151.

89. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος β´. Πέμπτη. Κανὼν Ἁγίου Νικολάου, ᾠδὴ ς´, τρ. γ´. Θεοτοκίον. Ἦχος βαρύς. Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικὸς, ᾠδὴ η´, τρ. ε´. Θεοτοκίον. ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος πλ. α´. Δευτέρα. Κανὼν Ἀσωμάτων, ᾠδὴ η´, τρ. γ´. Θεοτοκίον. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος πλ. α´. Δευτέρα. Κανὼν Κατανυκτικὸς, ᾠδὴ ς´, τρ. ε´. Θεοτοκίον. Ἦχος δ´. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ γ´, τρ. γ´. Ἦχος β´. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ γ´, τρ. γ´. Ἦχος πλ. δ´. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ α´, τρ. γ´. ᾠδὴ δ´, τρ. α´. Ἦχος βαρύς. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ ε´, τρ. β´. Ἦχος πλ. β´. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ θ´, τρ. γ´. Παρακλητικὴ, ἀντίστοιχες σσ. 213, 755, 513, 511, 453, 224, 905, 907, 766, 689.

90. Βλ. μ.Π.Κ., μετὰ τὸ «Θεὸς Κύριος...», τρ. α´ (πρβλ. καὶ προεόρτιον Θεομητορικὸν δοξαστικὸν ἑσπερινοῦ 14^{ης} Αὐγούστου). ᾠδὴ α´, τρ. δ´. τρ. Πεντηκοστάριον α´, β´, μετὰ τὸ εὐαγγέλιον. ᾠδὴ θ´, τρ. γ´. τρ. Ἀπολυτί-

κιον β'. ὠδὴ ζ', τρ. δ'. *Εἰς τὸν ἀκροτελεύτιον ἀσπασμόν, τρ. δ'. τρ. Ἀπολυτίκιον γ'. ὠδὴ η', τρ. β', γ'. ὠδὴ γ', τρ. β'. Μεγαλυνάριον β' (πρβλ. καὶ εὐχὴ ἀποδείπνων: «Ἄσπιλε... ἢ τῶν ἀπηλπισμένων μόνη ἐλπὶς καὶ τῶν πολεμουμένων βοήθεια...»).* Ἀπολυτίκιον ἑξαποστειλάριον Δεκαπενταυγούστου β'. Ὁρολόγιον, σσ. 543-558.

91. Βλ. Μ.Π.Κ., ὠδὴ δ', τρ. γ'. ὠδὴ γ', τρ. γ'. ὠδὴ ζ', τρ. β'. ὠδὴ θ', τρ. α'. Ὁρολόγιον, σσ. 559-571.

92. Μ.Π.Κ., ὠδὴ δ', τρ. α' (ὄπ.π.).

93. Βλ. Θεοτοκάριον, σ. 69β, ὠδὴ θ', τρ. α'.

94. Ὅπ.π., ὠδὴ δ', τρ. γ', σ. 67β.

95. Βλ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΣΚΡΕΤΤΑ, ὄπ.π. (προηγ. ὑποσημ. 41), σ. 179.

96. Ἐνδεικτικώτατο θεωροῦμε τροπάριο τοῦ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ, *Κανῶν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ὠδὴ α', τρ. α'. Θεοτοκάριον, σσ. 178β-179α: «Τὴν σηπεδόνα τῆς ψυχῆς μου ξήρανον καὶ τῶν τραυμάτων οὐλὰς δραστικῶ φαρμάκῳ τοῦ Υἱοῦ σου, Πάναγνε, εἰς σὲ γὰρ τὴν ἐλπίδα μου ἀνατίθηναι πᾶσαν καὶ σὲ μεσίτην προβάλλομαι πρὸς τὸν σὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν».* Καθὼς ἐπίσης καὶ τοῦ ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΥΧΑΪΤΩΝ, *Κανῶν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ὠδὴ ζ', τρ. α'. Θεοτοκάριον, σ. 193α: «Ὅλην ἐν σοὶ τὴν προσδοκίαν, τὴν ἐλπίδα τε τῆς σωτηρίας ὅλην ἐπιρρίπτω· διὸ ὅλην τὴν κοίτην στρέφον τῆς ἀρρωστίας, Δέσποινα, τῆς ἐμῆς εἰς εὐρωστίαν».* Ἀλλὰ καὶ τοῦ *Κανόνος εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Ὅν κατὰ πᾶν Σάββατον ἐσπέρας ἀναγινώσκουσιν ἐν τῷ ἀγιωνύμῳ Ὅρει τοῦ Ἄθω μετὰ τὸ ἀπόδειπνον, ὠδὴ θ', τρ. γ': «Σὲ προστασίαν καὶ σκέπην καὶ ἐλπίδα καὶ τεῖχος καὶ προσφυγὴν καὶ ἰλασμόν καὶ λύσιν τῶν δεινῶν ἔχοντές σε, ἀγνή, διασωζόμεθα πειρασμῶν καὶ κινδύνων καὶ νόσων καὶ παθῶν, καὶ ἀπαύστως ὑμνοῦμεν τὰς δυναστείας σου».*

97. Γιὰ τὴν οἰκονομία τοῦ χώρου, δὲν γράφουμε ἀναλυτικὰ τὶς παραπομπὲς μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ὑμνογράφων, ἀλλὰ παραπέμπουμε στοὺς οἰκειοὺς τόπους τοῦ Θεοτοκαρίου, στίς ἀντίστοιχες σσ. 14β, 15α, 18α, 20α,β, 22α,β, 26α,β, 29α, 30α, 32β, 33β, 34α, 37β, 39α, 40α,β, 41α,β, 42α,β, 47α, 51α,β, 52α, 54β, 56α,β, 59α, 60α, 61β, 63α, 64α,β, 65α, 66β, 72β, 76β, 90β, 92β, 93α, 94α, 95β, 96α, 97α, 99α,β, 100α, 101β, 102β, 104α,β, 107β, 108α, 110β, 116α, 119α, 121β, 123β, 124α,β, 126α,β, 128β, 134α, 136β, 138β, 139α,β, 140α, 141α,β, 142α, 143α,β, 149α, 151α, 157β, 158α,β, 160β, 161α, 176α,β, 177β, 181β, 183α, 185α, 186α, 187β, 192α,β, 196α, 207α, στίς ὁποῖες πληθωρικῶς ἀπαντῶνται τὰ σημειωθέντα προσωνύμια τῆς Παναγίας, τῆς ἀκατασχύντου ἐλπίδος τῶν χριστιανῶν, στήν ἔμπονον καὶ ταπεινὴν ἱκετηρίαν τοὺς γιὰ τὴν θεραπεία τῶν ποικίλων ἀρρωστημάτων τοὺς. Βλ. καὶ ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ,

Κανών Ἀκαθίστου Ὑμνου, ᾠδὴ α', τρ. γ'. ᾠδὴ δ', τρ. δ'. ᾠδὴ ε', τρ. β', δ'. ᾠδὴ ς', τρ. γ'. ᾠδὴ ζ', τρ. ε', ᾠδὴ η', τρ. δ'. ᾠδὴ θ', τρ. α'. Ὁρολόγιον, σσ. 523-529. Θεοτοκάριον, σσ. 199β-203β.

98. Κανὼν Παναγίας Γοργοπηκόου, ᾠδὴ θ', τρ. α', β'. Π.Κ.Α., σσ. 71-82.

99. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, Κανὼν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ψαλλόμενος τῇ Παρασκευῇ τῆς Διακαινησίμου, ᾠδὴ ζ', τρ. α'. Πεντηκοστάριον, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι 1994, σσ. 55-62.

100. Βλ. ΙΑΚΩΒΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ [ΝΕΑΣΚΗΤΙΩΤΟΥ;], Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν Ἁγίαν Μαγδαληνῆν, ᾠδὴ ς', τρ. δ'. Θεοτοκίον, ὅπ.π. (βλ. σημ. 64), σσ. 159-164. Βλ. ἐπίσης Κανὼν Μ. Ἀντωνίου, ᾠδὴ θ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. Κανὼν Ἁγ. Θεράποντος, ᾠδὴ γ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. ᾠδὴ δ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. Κανὼν Ἁγ. Τρύφωνος, ᾠδὴ γ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. ᾠδὴ δ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. Π.Κ.Α., σσ. 153-162, 246-254, 401-409. Βλ. καὶ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΡΗΤΗΣ, Μέγας Κανὼν, ᾠδὴ β', εἰρμὸς ἄλλος, Καὶ νῦν. Θεοτοκίον.

101. Βλ. ΚΑΙΣΑΡΕΙΟΥ ΔΑΠΟΝΤΕ, Κανὼν εἰς τὸν ζωηφόρον Σταυρόν, ᾠδὴ ς', τρ. γ'. ᾠδὴ γ', τρ. δ'. ᾠδὴ ζ', τρ. γ'. ᾠδὴ η', τρ. α'. ᾠδὴ θ', τρ. δ'. Ὁρολόγιον, σσ. 595-596, 598-599, 601-603.

102. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ, Κανὼν εἰς τὸν Τίμιον Σταυρόν, ᾠδὴ ς', τρ. γ'. Εἰς τὸ «Θεὸς Κύριος...», τρ. β'. Κοντάκιον ἀφ' ὧν ᾠδῆς. ᾠδὴ ς', τρ. α'. ᾠδὴ δ', τρ. δ'. Θεοτοκίον. Π.Κ.Α., σσ. 93-101.

103. ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΠΟΔΟΣ, Κανὼν ἱκετήριος εἰς τὸν Ἄγγελον τὸν φύλακα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς. Ὁρολόγιον, σσ. 578-585, ᾠδὴ θ', τρ. ς'. ᾠδὴ η', τρ. ς'.

104. Βλ. Κανὼν Ἁγ. Θεράποντος, Ἀπολυτίκιον α'. ᾠδὴ δ', τρ. β'. Κανὼν Ἁγ. Ἀναργύρων, τρ. Πεντηκοστάριον. ᾠδὴ θ', τρ. γ'. Κανὼν Ἁγ. Παντελεήμονος, ᾠδὴ γ', τρ. β'. Κανὼν Ἁγ. Ἀναστασίας Φαρμακολυτριάς, Εἰς τὸ «Θεὸς Κύριος...», τρ. α'. ᾠδὴ ζ', τρ. α'. Μεγαλυνάριον α'. Κανὼν Ἁγ. Παρασκευῆς, ᾠδὴ ς', ἀκροτελεύτιον ἐφυμνιακὸν τρ. α'. τρ. Πεντηκοστάριον. ᾠδὴ ζ', τρ. α'. Κανὼν Ἁγ. Ἀθανασίου, ᾠδὴ θ', τρ. β', γ'. ᾠδὴ η', τρ. γ'. Κανὼν Ἁγ. Μοδέστου, ᾠδὴ γ', τρ. γ'. Π.Κ.Α., σσ. 246-254, 144-152, 343-352, 442-451, 509-517, 132-143, 315-324.

105. «Ἐξηγόρασας ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου τῷ τιμίῳ σου αἵματι. Τῷ σταυρῷ προσηλωθεὶς καὶ τῇ λόγχῃ κεντηθεὶς, τὴν ἀθανασίαν ἐπήγασας ἀνθρώποις, Σωτῆρ ἡμῶν, δόξα σοι».

106. Βλ. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος α'. Τετάρτη. Κανὼν Σταυρώσιμος, ᾠδὴ θ', τρ. β'. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἦχος δ'. Κυριακῆ. Κανὼν Σταυροα-

ναστάσιμος, ᾠδὴ α', τρ. β'. Παρακλητική, σσ. 85, 373.

107. Βλ. Ἀκολουθία τῆς Θείας Μεταλήψεως. Ὁ Κανὼν, ᾠδὴ α', τρ. α'. ᾠδὴ δ', τρ. β'. ᾠδὴ ζ', τρ. β'. Ὁρολόγιον, σσ. 505-510.

108. Βλ. συναγωγὴ σχετικῶν ὕμνων στοῦ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΣΚΡΕΤΤΑ, Ἡ θεία εὐχαριστία καὶ τὰ προνόμια τῆς Κυριακῆς κατὰ τὴ διδασκαλία τῶν Κολυβάδων [Σειρά: Κανονικὰ καὶ Λειτουργικὰ 7], ἐκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2008, σσ. 243-249.

109. Βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἦχος β'. Κυριακή. Κανὼν Ἀναστάσιμος, ᾠδὴ η', τρ. β'. Παρακλητική, σ. 155.

110. Βλ. Ἦχος α'. Κυριακή. Κανὼν Ἀναστάσιμος, ᾠδὴ ς', τρ. α'. Παρακλητική, σ. 33.

111. Βλ. Ἦχος πλ. δ'. Παρασκευή. Κανὼν Σταυρώσιμος, ᾠδὴ ε', τρ. ε'. Θεοτοκίον. Παρακλητική, σ. 908.

112. Βλ. Ἦχος πλ. β'. Κυριακή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ ζ', τρ. δ'. Παρακλητική, σ. 614.

113. Βλ. [ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ], Ἦχος βαρὺς. Δευτέρα. Κανὼν Ἀσωμάτων, ᾠδὴ θ', τρ. γ'. Θεοτοκίον. [ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ], Ἦχος γ'. Παρασκευή. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ θ', τρ. β'. Παρακλητική, σσ. 742, 342 ἀντίστοιχα.

114. Βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, Ἦχος γ'. Τετάρτη. Κανὼν Θεοτόκου, ᾠδὴ δ', τρ. δ'. ᾠδὴ ε', τρ. β'. Παρακλητική, σσ. 307, 308.

115. ΙΩΣΗΦ ὙΜΝΟΓΡΑΦΟΥ, Ἦχος πλ. δ'. Τρίτη. Κανὼν Κατανυκτικός, ᾠδὴ ζ', τρ. δ'. Παρακλητική, σ. 865.

116. Βλ. Μ.Π.Κ., ᾠδὴ α', τρ. δ'.